

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

**Η Εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ επί της προεδρίας
Ronald Reagan(1981-1988), σε σχέση με την ΕΣΣΔ.
Πραγματισμός ή Ιδεοληψία;**

ΕΞΑΜΗΝΟ ΦΟΙΤΗΣΗΣ: Δ

ΜΑΘΗΜΑ: ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗ: ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΗ: ΒΑΧΑΒΙΟΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Α.Μ. ΦΟΙΤΗΤΗ: 1213Μ016

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

**Η Εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ επί της προεδρίας Ronald Reagan
(1981-1988), σε σχέση με την ΕΣΣΔ. Πραγματισμός ή Ιδεοληψία;**

ΕΞΑΜΗΝΟ ΦΟΙΤΗΣΗΣ: Δ

ΜΑΘΗΜΑ: ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗ: ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΗ: ΒΑΧΑΒΙΟΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Α.Μ. ΦΟΙΤΗΤΗ: 1213Μ016

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	4
Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο Πρώτο: Η πρώτη τετραετία (1981-1984).....	20
Κεφάλαιο Δεύτερο: Η δεύτερη τετραετία (1985-1988).....	48
Κεφάλαιο Τρίτο: Εξωτερική Πολιτική Ronald Reagan (1981-1988).Συνολική Αποτίμηση.....	72
Επίλογος.....	107
Βιβλιογραφία.....	110

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι η συγγραφή μιας σύντομης και περιεκτικής παρουσίασης της οκταετούς διακυβέρνησης των ΗΠΑ από τον Ronald Reagan, όσον αφορά τον τομέα της εξωτερικής του πολιτικής και κυρίως της αμερικανοσοβιετικής της πτυχής. Η προαναφερθείσα οκταετής προεδρική θητεία αποτελεί αναμφίβολα μια ιδιαίτερος ενδιαφέρουσα χρονική περίοδο του 20^{ου} αιώνα για περαιτέρω επιστημονική έρευνα για δύο κρίσιμους λόγους. Κατά πρώτον, διότι αποτελεί το τελευταίο χρονικά τμήμα του Ψυχρού Πολέμου, ενός εκ των κομβικότερων ιστορικών γεγονότων της διεθνούς πολιτικής και δευτερευόντως, εξαιτίας του ότι πρόεδρος των ΗΠΑ την δεδομένη χρονική φάση υπήρξε ένα αμφιλεγόμενο πρόσωπο, που αν και αμφισβητήθηκε εντόνως από όλες τις πλευρές του πολιτικού φάσματος για την συνολική πολιτική, εσωτερική και εξωτερική, που εφάρμοσε, θεωρείται ως ένας από τους αποτελεσματικότερους και πλέον πετυχημένους προέδρους των ΗΠΑ στον 20^ο αιώνα.

Μέσω της παρουσίασης της εξωτερικής πολιτικής του Reagan σε σχέση με την ΕΣΣΔ, θα επιχειρηθεί η διερεύνηση και εν συνεχεία η διαπίστωση του κατά πόσον αυτή επηρεάστηκε και αν ναι σε ποιο βαθμό ως προς την διαμόρφωση και την μετέπειτα εφαρμογή της από ρεαλιστική προσέγγιση ή υπερβολική εμμονή σε ιδεολογικά δόγματα. Ο Reagan στην εξωτερική του πολιτική, αν και από την μια πλευρά εντός των πλαισίων της <<συντηρητικής επανάστασης>> συνδύασε τον αμερικανικό εθνικισμό με μια αναβίωση της αντικομμουνιστικής ιδεολογικής σταυροφορίας, από την άλλη είδε αυτήν την νέα παγκόσμια αντικομμουνιστική σταυροφορία όχι ως την έσχατη κινητοποίηση του <<ελεύθερου κόσμου>> για την αποτροπή της νίκης της ΕΣΣΔ, αλλά ως ένα είδος στρατηγικής δια της οποίας θα επιταχύνονταν με αποφασιστικότερο και μεθοδικότερο τρόπο οι αντισοβιετικές πιέσεις με απώτερο στόχο την σοβιετική κατάρρευση.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας, την εισαγωγή θα επιχειρηθεί μια πρώτη λιτή αποτύπωση του κυριαρχούντος εντός της αμερικανικής κοινωνίας, κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980, πολιτικού και ιδεολογικού ρεύματος, το οποίο ανέδειξε στην προεδρία τον Reagan και ακολούθως μια σύντομη παρουσίαση του βίου, της ιδεολογικής συγκρότησης και των θεμελιωδών απόψεων του προσώπου, του οποίου την εξωτερική πολιτική διερευνά η συγκεκριμένη εργασία. Εν συνεχεία, θα επιχειρηθεί συνοπτική περιγραφή αρχικά της διεθνούς θέσεως των ΗΠΑ κατά την ανάληψη της προεδρίας από τον Ronald Reagan και κατόπιν όλων των σημαντικών γεγονότων σε κάθε επίπεδο που σχετίζονται με τις

αμερικανοσοβιετικές σχέσεις και έλαβαν χώρα έως και την ολοκλήρωση της δεύτερης θητείας του Reagan το 1988. Στο κύριο μέρος, το οποίο διαρθρώνεται σε τρία αυτόνομα κεφάλαια, θα αναπτυχθεί ενδελεχώς όλη η προαναφερθείσα χρονική περίοδος. Στο πρώτο κεφάλαιο, αντικείμενο εξέτασης θα αποτελέσει η πρώτη τετραετία (1981-1984) της προεδρίας Reagan, στο δεύτερο κατά σειρά η δεύτερη και τελευταία τετραετία (1985-1988), ενώ το τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο θα αποτελέσει το τμήμα της εργασίας, στο οποίο θα πραγματοποιηθεί συγκριτική αποτίμηση των δύο θητειών της οκταετούς διακυβέρνησης Reagan στους τομείς της σχεδίασης, της υλοποίησης και της αποτελεσματικότητας της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.

Για την εύρεση της απαραίτητης και εκτεταμένης, λόγω της συνθετότητας του αντικειμένου της εργασίας, βιβλιογραφίας απαραίτητες κρίθηκαν οι αλληπάλλληλες επισκέψεις μου στις βιβλιοθήκες του Παντείου Πανεπιστημίου, καθώς και των τμημάτων Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης και Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, των οποίων τους υπεύθυνους οφείλω να ευχαριστήσω, διότι μου κατέστησαν απόλυτα προσιτές τις παραπάνω αναφερόμενες βιβλιοθήκες και ανταποκρίθηκαν με ευγένεια και υπομονή στις όποιες παρακλήσεις μου για την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων, τα οποία προέκυψαν κατά την συντελεσθείσα έρευνα.

Ολοκληρώνοντας το προλογικό αυτό σημείωμα, θεωρώ μεγάλη υποχρέωση μου να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή μου κύριο Παπασωτηρίου Χαράλαμπο, πρώτον για την τιμή με την οποία με περιέβαλλε αναθέτοντας μου την εκπόνηση της συγκεκριμένης απαιτητικής εργασίας και δεύτερον για την αδιάκοπη καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές σχετικά με τον τρόπο της έρευνας και μεθοδολογίας για την καλύτερη δυνατή διεκπεραίωση της εργασίας αυτής. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την αμέριστη πολύπλευρη στήριξη και υπομονή, καθώς και τους συμφοιτητές και φίλους που με ενίσχυσαν είτε ηθικά είτε παρέχοντας μου τις συμβουλές τους για περαιτέρω βελτιώσεις του εν λόγω πονήματος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις εκλογές του 1980, ο αμερικανικός λαός εξέλεξε τον συντηρητικότερο πρόεδρο των ΗΠΑ από την δεκαετία του 1920 ολοκληρώνοντας την στροφή προς τα δεξιά, που είχε ξεκινήσει με την εκλογή στο προεδρικό αξίωμα του Richard Nixon το 1968. Η εκλογή του Reagan ως του 40^{ου} προέδρου των ΗΠΑ με ποσοστό 51% έναντι του δημοκρατικού Jimmy Carter που συγκέντρωσε το 41%, έλαβε τον χαρακτήρα της <<συντηρητικής επανάστασης>> σχήμα ίσως οξύμωρο για πολλούς, καθώς ένας συντηρητικός δεν τίθεται υπέρ των ανατροπών αλλά της συντήρησης¹. Αδιαμφισβήτητο γεγονός όμως αποτελεί, ότι ο προαναφερθείς χαρακτηρισμός, που προσδόθηκε από διάφορες κατευθύνσεις στην εκλογή του, αποκτά σε ένα βαθμό και κυριολεκτική σημασία, καθώς το συντηρητικό κύμα εντός της αμερικανικής κοινωνίας έλαβε τον χαρακτήρα της εξέγερσης ενάντια στο πολιτικό κατεστημένο στο οποίο μια σειρά γεγονότων, κατά την προηγούμενη πενήνταετία, τα σημαντικότερα των οποίων ήταν το New Deal του Franklin Roosevelt, η Great Society του Lyndon Johnson αλλά και ο κοινωνικός παρεμβατισμός του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ, προσέδωσε κρατικιστικό χαρακτήρα². Η <<συντηρητική επανάσταση>> ή αντεπανάσταση κατά άλλους επεχείρησε, να αποκτήσει καίρια θέση στην αμερικανική πολιτική σκηνή, πρώτον δια της ασκήσεως όσο το δυνατόν μεγαλύτερου ελέγχου στον Λευκό Οίκο, το Κογκρέσο και την ομοσπονδιακή δικαιοσύνη και δεύτερον επανασχεδιάζοντας το υπάρχον πολιτικό πλαίσιο. Έναν εκ των κυριοτέρων στόχων της αποτελούσε η ενίσχυση της παραδοσιακής αμερικανικής ιδιαιτερότητας και η παράλληλη ανατροπή της μετα-πολεμικής πορείας που είχε λάβει η αμερικανική πολιτική σκηνή συγκλίνοντας με την ευρωπαϊκή³.

Ο Scotch Irish (με καταγωγή από την βόρεια Ιρλανδία) πρώην ηθοποιός και φιλελεύθερος δημοκρατικός έως και το 1962, χρονιά που μεταπήδησε στο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, Ronald Wilson Reagan εξελέγη κυβερνήτης της Καλιφόρνιας, της πολυπληθέστερης πολιτείας των ΗΠΑ για πρώτη φορά το 1966 και έκτοτε κατέστη, χωρίς διακοπή έως και την εκλογή του ως προέδρου το 1980, ο αδιαμφισβήτητος και αδιαφιλονίκητος ηγέτης της συντηρητικής πτέρυγας του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος, διεκδικώντας μάλιστα το χρίσμα των ρεπουμπλικανών για

---

¹. Best Antony, Hanhimaki Jussi M, Maiolo Joseph A. and Schulze Kirsten E, *International History of the Twentieth Century and Beyond*, New York, Routledge, 2008, Second Edition. σ.482.

². Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα, Ποιότητα, 2006. σ. 329.

³. Καιρίδης Δημήτριος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική αντεπανάσταση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2008. σ. 33.

τις προεδρικές εκλογές απέναντι στον εκπρόσωπο του κέντρου στο κόμμα Richard Nixon το 1968 αλλά και απέναντι στον απερχόμενο πρόεδρο Gerald Ford το 1976⁴.

Ο Reagan ήταν οπαδός της ιδέας της <<αμερικανικής μοναδικότητας>>, η οποία παρείχε μια ερμηνεία για την δημιουργία αλλά και την ανάπτυξη των ΗΠΑ με έντονα ιδεολογικούς και ηθικοπλαστικούς όρους, βάσει της οποίας οι ΗΠΑ αποτελούσαν το <<φωτεινό παράδειγμα>>, τον <<φάρο>> του οποίου ύψιστος στόχος ήταν η καθοδήγηση της ανθρωπότητας προς τις υπέρτατες αξίες της ελευθερίας και της δημοκρατίας⁵. Ακλόνητη πεποίθηση του αποτελούσε, ότι οι ΗΠΑ όφειλαν να ηγηθούν μιας παγκόσμιας πάλης για την δημοκρατία και ότι ο αγώνας εναντίον του ολοκληρωτισμού θα έπρεπε να δοθεί τόσο στο ιδεολογικό πεδίο, όσο και στο πεδίο των όπλων⁶. Ενδιαφέρουσα για εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικών με τις προαναφερθείσες απόψεις του Reagan είναι η ομιλία του στην Βουλή των Κοινοτήτων τον Ιούνιο του 1982 στο Λονδίνο, στην οποία είπε χαρακτηριστικά: <<Πρέπει να πιστεύουμε σταθερά ότι η ελευθερία δεν είναι προνόμιο μόνο λίγων τυχερών, αλλά αναπαλλοτρίωτο και καθολικό δικαίωμα όλων...>>⁷. Στην αντίληψη της <<αμερικανικής μοναδικότητας>> εύκολα μπορεί κάποιος να εντοπίσει και ορισμένα θεοκρατικά στοιχεία των οποίων οι ρίζες θα μπορούσαν να αναζητηθούν στις επιρροές του πρώιμου αμερικανικού προτεσταντικού <<φονταμενταλισμού>> του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα με κυρίαρχο κέντρο την πουριτανική αποικία Μασαχουσέτη. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά οι ΗΠΑ είναι ο νέος <<περιούσιος λαός>> και η νέα <<φωτεινή πόλη πάνω στον λόφο>> (δηλαδή η Νέα Ιερουσαλήμ), έκφραση την οποία συνήθιζε να χρησιμοποιεί ο Ronald Reagan⁸.

Κατά την ανάληψη των προεδρικών του καθηκόντων στις αρχές του 1981, ο Reagan κληρονόμησε ένα τεράστιο οικονομικό έλλειμμα, μεγάλη απογοήτευση για τις πρόσφατες επιτυχημένες πρωτοβουλίες των Σοβιετικών σε Αφρική και Αφγανιστάν, καθώς στα πέντε χρόνια που είχαν μεσολαβήσει μεταξύ της αναγκαστικής παραίτησης του Nixon τον Αύγουστο του 1974 και του κάπως βεβιασμένου ξυπνήματος του Carter μετά την σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν τον Δεκέμβριο του 1979, οι Σοβιετικοί προωθούσαν σχεδόν ανενόχλητοι τα πόνια τους σε μια διεθνή σκακιέρα, απ' όπου ο κυριότερος παίκτης έμοιαζε ανεξήγητα να απουσιάζει και έντονη ανησυχία για την απολεσθείσα αμερικανική υπεροχή στον τομέα των

---

⁴ Καιρίδης Δημήτριος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική αντεπανάσταση*, ό.π., σ. 257.

⁵ Στο ίδιο, σ. 55.

⁶ Mazower Mark, *Κυβερνώντας τον Κόσμο. Η Ιστορία μιας Ιδέας*. Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2012. σ. 330.

⁷ Στο ίδιο, σ. 329.

⁸ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα, Ποιότητα, 2006. σ. 35.

πυρηνικών όπλων⁹, αλλά είχε επιτύχει να τονώσει την ελπίδα της πλειοψηφίας των αμερικανών για ένα μέλλον δίχως αυτές τις αδυναμίες, η οποία εκφράστηκε ανοιχτά στο πρόσωπο του δια του αποτελέσματος των προεδρικών εκλογών του 1980¹⁰.

Στην προεκλογική πλατφόρμα του Reagan κομβικότερη θέση καταλάμβανε η δέσμευση για εκμηδένιση του χάσματος μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ στο πεδίο των στρατηγικών όπλων μέσω της επέκτασης των εξοπλισμών και για απόκτηση στρατιωτικής υπεροπλίας έναντι της Σοβιετικής Ένωσης. Πολύ χαρακτηριστική είναι η δήλωση στην οποία προέβη ο Richard Viguerie, επικεφαλής της οργανωτικής επιτροπής για την πολιτική δράση της Νέας Δεξιάς υποστηρίζοντας πως: «η επανάκτηση της στρατηγικής στρατιωτικής υπεροπλίας αποτελεί τον μεγάλο στόχο των συντηρητικών δυνάμεων»¹¹. Αξίζει να αναφερθεί ένα συμβολικής μεν σημασίας γεγονός, το οποίο όμως συνέβαλλε σημαντικά στην μεταβολή της τρωθείσης ψυχολογίας των αμερικανών προς το καλύτερο και το οποίο πραγματοποιήθηκε την ημέρα της εγκατάστασης του Reagan στον Λευκό Οίκο. Επρόκειτο για την απελευθέρωση των 52 αμερικανών διπλωματών που ήταν όμηροι στην πρεσβεία των ΗΠΑ στην Τεχεράνη, απελευθέρωση που έδινε τέλος σε ένα απογοητευτικό και ταυτοχρόνως ταπεινωτικό επεισόδιο¹².

Ο Reagan, αν και συμεριζόταν απολύτως την σχηματισθείσα στους κόλπους των συντηρητικών εκτίμηση για το μεγάλο μέγεθος της απειλής της ΕΣΣΔ για τις ΗΠΑ¹³, υπήρξε ωστόσο ο μοναδικός σημαντικός αμερικανός πολιτικός, ο οποίος ήδη από το 1980 θεωρούσε, ότι η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης δεν ήταν απλώς βέβαιη αλλά και επικείμενη στο προβλεπτό μέλλον και αυτήν του την πεποίθηση, με την οποίαν δεν συμφωνούσαν ούτε οι πολιτικοί του αντίπαλοι, ούτε οι σύμμαχοι, ούτε οι συνεργάτες του, ούτε οι ειδικοί σοβιετολόγοι, στήριζε στο επιχείρημα, πως η όντως εντυπωσιακή σοβιετική στρατιωτική μηχανή βασιζόταν σε υπό κατάρρευση οικονομικές βάσεις¹⁴. Πράγματι, μακροπρόθεσμα η στρατιωτική ισχύς είναι συνάρτηση της οικονομικής ισχύος, όπως ανέφερε και ο ίδιος ο

---

⁹ Lebow Richard Ned & Stein Janice Gross, *We all lost the Cold War*, Princeton, Princeton University Press, 1995. σ. 364.

¹⁰ Roberts J. M., *Παγκόσμια Ιστορία*, Τόμος Β', Αθήνα, Οδυσσέας, 2002. σ. 716.

¹¹ Halliday Fred, *The Making of the Second Cold War*, London, Versabooks, Third Edition, 1989. σ. 49.

¹² Best Antony, Hanhimaki Jussi M, Maiolo Joseph A. and Schulze Kirsten E, *International History of the Twentieth Century and Beyond*, ό.π., σ. 288.

¹³ Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, New York, Cornell University Press, 2014.σ. 107.

¹⁴ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ 350.

Θουκυδίδη¹⁵, πόσο μάλλον στην σύγχρονη εποχή και ιδίως από την στιγμή που η βιομηχανική και τεχνολογική εξέλιξη έχει καταστήσει εξαιρετικά ακριβά τα πιο προηγμένα οπλικά συστήματα. Ακόμη και αν ένα κράτος με ισχνές οικονομικές βάσεις κατορθώσει να αναπτύξει δυσανάλογα μεγάλες ένοπλες δυνάμεις εξοπλισμένες με προηγμένα όπλα, αυτό θα είναι εφικτό μονάχα βραχυπρόθεσμα¹⁶.

Η δημόσια επιθετικότητα των ΗΠΑ αύξησε αναμφίβολα την πίεση, την οποία δεχόταν ένα δυσλειτουργικό σύστημα, που ήδη έτριζε. Η Σοβιετική Ένωση κατόρθωσε, να οικοδομήσει μια συντριπτική στρατιωτική μηχανή, με την οποία νίκησε την Γερμανία του Χίτλερ, κατέλαβε σχεδόν την μισή Ευρώπη και επί τέσσερις δεκαετίες ήταν ισόπαλη με την Δύση στον τομέα των εξοπλισμών. Επί Μπρέζνιεφ, η Σοβιετική Ένωση απέκτησε ένα στρατιωτικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα από ερευνητικά ιδρύματα και βιομηχανικές μονάδες, το οποίο απασχολούσε πάνω από 350000 επιστήμονες τόσο για βασική όσο και για εξειδικευμένη έρευνα και που συμπληρωνόταν από ένα τεράστιο στρατό 3,5 εκατομμυρίων ανδρών¹⁷. Όλα αυτά όμως επετεύχθησαν με ένα πράγματι τρομερό τίμημα που δεν ήταν άλλο από τις υψηλότερες αμυντικές δαπάνες, οι οποίες στο απόγειο της κούρσας των εξοπλισμών έφταναν ως ποσοστό του ΑΕΠ το 25%, το τετραπλάσιο δηλαδή από αυτό των ΗΠΑ. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως σε πολλούς σοβιετικούς ειδήμονες είχε καταστεί πλέον σαφές, πως η χώρα τους δεν θα μπορούσε να αντέξει επί μακρόν να δαπανά το 30-40% του συνόλου των πόρων της στον τομέα της άμυνας¹⁸.

Οι προεδρικές εκλογές του 1980 σηματοδότησαν πέραν των προαναφερθέντων την μετακίνηση του εκκρεμούς από το αριστερό στο δεξιό άκρο του φάσματος των επικριτών της Realpolitik και της Détente του Nixon και Kissinger, όσον αφορά την αμερικανική εξωτερική πολιτική, καθώς με την ψήφο της αυτή η αμερικανική κοινωνία επέλεξε με ξεκάθαρο και σαφή τρόπο την επιστροφή στην ιδεολογική σταυροφορία του Reagan, ο οποίος είχε ήδη από το 1976 επιτεθεί από τα δεξιά κατά της πολιτικής Nixon και Kissinger, που έδινε έμφαση στην ύπαρξη ισορροπίας των δυνάμεων ως απαραίτητη προϋπόθεση και εγγύηση για την ασφάλεια των ΗΠΑ και στόχευε στην εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων¹⁹.

---

¹⁵ Κόλλιας Χρήστος, Κυριαζής Νικόλαος και Οικονόμου Εμμανουήλ-Μάριος, << Οι στρατιωτικές δαπάνες την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου>> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

¹⁶ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2009. σ. 37.

¹⁷ Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη Γιάννα, *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)*, Αθήνα, Gutenberg, 2012. σ. 256.

¹⁸ Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2012. σ. 592..

¹⁹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 265.

Στην εξωτερική πολιτική του Reagan, η <<συντηρητική επανάσταση>> συνέδεσε την αύξηση της έντασης του αμερικανικού εθνικισμού με την επαναφορά της αντικομμουνιστικής ιδεολογικής σταυροφορίας²⁰. Ο αμερικανικός εθνικισμός ενισχύθηκε ιδιαίτερα στα τέλη της δεκαετίας του 1970 εξαιτίας δύο περιφερειακών γεγονότων, που έλαβαν χώρα επί της προεδρίας του Jimmy Carter. Το πρώτο εκ των δύο ήταν η απομάκρυνση των ΗΠΑ από την διώρυγα του Παναμά, η οποία τελούσε υπό την κυριαρχία τους από την κατασκευή της στις αρχές του 20^{ου} αιώνα²¹. Η μεγάλη σημασία του παραπάνω γεγονότος δεν έγκειτο στο ότι αποτελούσε μια άμεση απειλή για τα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ, καθώς σε αυτές ήταν εύκολο να εμποδίσουν τον έλεγχο της διώρυγας από τον οιονδήποτε στρατηγικό αντίπαλο τους, αλλά στο ότι η μακρόχρονη κυριαρχική τους παρουσία σε αυτήν είχε καταστεί ισχυρό σύμβολο του αμερικανικού ηγεμονισμού στην κεντρική Αμερική. Οι συντηρητικοί αντέδρασαν έντονα το 1977 ενάντια στην συνθήκη παράδοσης της διώρυγας στον Παναμά, κατορθώνοντας μάλιστα να ξεσηκώσουν σημαντικό τμήμα της κοινής γνώμης με αποτέλεσμα η συνθήκη να ψηφιστεί από την Γερουσία μόλις με δύο ψήφους πάνω από την ελάχιστη απαιτούμενη για την επικύρωση των διεθνών συνθηκών ενισχυμένη πλειοψηφία των δύο τρίτων²².

Το δεύτερο και μείζονος σημασίας σε σχέση με το πρώτο γεγονός ήταν η άνω του έτους σε διάρκεια ομηρεία των 52 αμερικανών διπλωματών εντός των εγκαταστάσεων της αμερικανικής πρεσβείας στην πρωτεύουσα του Ιράν, έπειτα από την βίαιη κατάληψη της από ομάδα ισλαμιστών φοιτητών τον Νοέμβριο του 1979, πράξη άκρως ταπεινωτική για τον μέσο αμερικανό, καθώς η ούτως ή άλλως απαράδεκτη πράξη της ομηρείας χρησιμοποιήθηκε ως μέσο στυγνού εκβιασμού προς τις ΗΠΑ, για να τις εξαναγκάσει σε αποδοχή του αιτήματος των διοργανωτών της εισβολής στην αμερικανική πρεσβεία να επιτρέψουν την επιστροφή του νοσηλευόμενου σε νοσοκομείο της Νέας Υόρκης Σάχη στην Περσία, ο οποίος είχε εξοριστεί μετά από την εκδήλωση μαζικής εξέγερσης τον Ιανουάριο του 1979, όταν η ηγεσία της χώρας περιήλθε στην θρησκευτική παραδοσιακή Ισλαμική οργάνωση των Σιητών του Αγιατολάχ Χομεϊνί²³. Παράλληλα, η ανοδική επιρροή του θεμελιώδους Ισλαμισμού στην Περσία, απειλούσε να παρασύρει σε πολιτική αστάθεια ολόκληρη την Μέση Ανατολή, προκαλώντας την υποκρύπτουσα θρησκευτική φανατική υστερία και απόσχιση αρκετών φιλοδυτικών χωρών

²⁰ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ 349.

²¹ Zinn Howard, *Ιστορία του λαού των Ηνωμένων Πολιτειών*, Αθήνα, Αιώρα, 2009. σ. 626.

²² Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 349.

²³ Μαγουλάς Αντώνιος, *Η ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι ρίζες του Αμερικάνικου Ονείρου. 1600-1990*, Αθήνα, Ακίδα, 1997. σ.839.

της περιοχής, όπως της Σαουδικής Αραβίας, της Αιγύπτου και της Ιορδανίας. Ευτυχώς το καθεστώς Χομεϊνί αμέσως μετά τον τερματισμό της προεδρίας Carter τους απελευθέρωσε, χωρίς να χρειαστεί ο πρόεδρος Reagan να επιδείξει εμπράκτως την νέα πολιτική πυγμής που είχε υιοθετήσει²⁴.

Στην αναβίωση της αντικομμουνιστικής σταυροφορίας, αποφασιστικής σημασίας συμβολή είχε η άνοδος φιλοσοβιετικού χαρακτήρα καθεστώτων σε διάφορες περιοχές της Αφρικής, της νότιας Αραβικής Χερσονήσου κυρίως όμως στην Νικαράγουα, που εξαιτίας της εγγύτητας στις ΗΠΑ προκάλεσε αυξημένη ανησυχία στο συντηρητικότερο τμήμα της αμερικανικής κοινωνίας. Τα μεγάλα σε εύρος εξοπλιστικά προγράμματα της ΕΣΣΔ και η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν, συνορεύουσα χώρα με το Ιράν αν και καταλογιζόμενη στον χώρο επιρροής της ΕΣΣΔ, τον Δεκέμβριο του 1979, η οποία πραγματοποιήθηκε με προτροπή κυρίως του υπουργού Εξωτερικών Andrei Gromyko, για να αποκατασταθεί ένα σταθερό και πρωτίστως υπάκουο καθεστώς στα ευαίσθητα νότια σύνορα της ΕΣΣΔ, ήταν επόμενο να προκαλέσουν την έντονη δυσαρέσκεια των ΗΠΑ, η οποία εκφράστηκε δια της δημόσιας αναθεώρησης στην εφημερίδα *The New York Times* την 1^η Ιανουαρίου του 1980 της γνώμης του Προέδρου Carter σε σχέση με τους τελικούς στόχους των Σοβιετικών²⁵, της αναζήτησης νέων βάσεων στην περιοχή του Περσικού Κόλπου, της επ' αόριστον αναβολής της επικύρωσης στο Κογκρέσο της συμφωνίας SALT II, η οποία είχε υπογραφεί από τους Carter και Brezhnev τον Ιούνιο του 1979 στην Βιέννη διατηρώντας την ισορροπία μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων μετά περικοπών της βαλλιστικής ισχύος και δράσεως βομβαρδιστικών και πυραυλικών συστημάτων εκατέρωθεν, της εξαγγελίας του εμπορικού αποκλεισμού εξαγωγής σταριού και υψηλής τεχνολογίας προς την Σοβιετική Ένωση, του περιορισμού της σοβιετικής εισόδου στα αμερικανικά αλιευτικά ύδατα και τέλος της απαίτησης της κυβέρνησης από την Αμερικανική Ολυμπιακή Ομάδα να απόσχει από την Ολυμπιάδα της Μόσχας το 1980²⁶.

Η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν προκάλεσε την βαθιά ανησυχία και τον έντονο εκνευρισμό και των ηγεσιών των δυτικοευρωπαϊκών κρατών, που αποτελούσαν τους συμμάχους των ΗΠΑ στο NATO, διότι εξέλαβαν την παραπάνω επέμβαση ως εκδήλωση ενός καλά οργανωμένου και με μακρόπνοο προγραμματισμό σχεδίου με κύριο στόχο την αντιστάθμιση των μεσανατολικών αποτυχιών της ΕΣΣΔ με έναν ευρείας κλίμακας κυκλωτικό ελιγμό στην περιοχή του Περσικού Κόλπου, που θα οδηγούσε στον έλεγχο του <<πετρελαϊκού

---

²⁴ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 350.

²⁵ Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 590.

²⁶ Μαγουλάς Αντώνιος, *Η ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι ρίζες του Αμερικάνικου Ονείρου. 1600-1990*, ό.π., σ.840.

πνεύμονα της Ευρώπης>>²⁷, αφού η επιβίωση των βιομηχανικών κρατών της γηραιάς ηπείρου εξαρτιόταν κατά 80% από τον ανεφοδιασμό τους σε πετρέλαιο. Ένα ήταν το βέβαιο και αυτό ήταν πως οι ΗΠΑ θα εμπλέκονταν και μάλιστα σύντομα, για να διασφαλίσουν την προστασία των άμεσων ζωτικών τους συμφερόντων, όπως και αυτών των συμμάχων τους. Η απομάκρυνση των ΗΠΑ από την διώρυγα του Παναμά, η ομηρεία των αμερικανών διπλωματών στην Τεχεράνη και η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν αποτέλεσαν μερικά από τα πλέον ισχυρά επιχειρήματα στην φαρέτρα εκείνων, που διακήρυσσαν, πως η Détente είχε ολοκληρωτικά αποτύχει και έπαιξαν ουσιαστικό ρόλο στην τελική διαμόρφωση των αντιλήψεων της νέας συντηρητικής πλειοψηφίας, η οποία ανέδειξε τον Reagan ως πρόεδρο στις εκλογές του 1980.

Κομβικό στοιχείο της εξωτερικής πολιτικής, που σχεδίασε και εφάρμοσε ο Reagan απέναντι στην ΕΣΣΔ, αποτέλεσε η σε μεγάλο βαθμό αύξηση των αμερικανικών αμυντικών δαπανών²⁸ σε μακροχρόνιο βάθος, με αντικειμενικό σκοπό να συμπαρασύρει την ήδη αδύναμη οικονομικά Σοβιετική Ένωση, της οποίας ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης από 7% κατά την περίοδο 1966-1970 είχε μειωθεί στο 1,6 για την περίοδο 1976-1980 και εμφάνιζε και νέα επιβράδυνση στο 1% για τα έτη 1980 και 1981, η οποία σύμφωνα με τις προβλέψεις επρόκειτο να ενταθεί περαιτέρω στην συνέχεια²⁹, σε μια δυσβάστακτη για αυτήν κούρσα εξοπλισμών, που θα την οδηγούσε σε αναπόφευκτη χρεοκοπία³⁰. Στα πλαίσια αυτής της απόφασης το ύψος του αμυντικού προϋπολογισμού των ΗΠΑ εκτινάχθηκε από τα 134 δισεκατομμύρια δολάρια το 1980 στα 253 δισεκατομμύρια δολάρια το 1989³¹. Άξιο μνείας είναι το γεγονός πως για τον εκσυγχρονισμό των στρατηγικών δυνάμεων δαπανήθηκαν 180 δισεκατομμύρια δολάρια την πρώτη τετραετία.

Κατά την διάρκεια της οκταετούς διακυβέρνησης Reagan οι αμερικανικές αμυντικές δαπάνες, οι οποίες ως ποσοστό του ΑΕΠ κινούνταν κατά μέσο όρο στο 6,5%, έφτασαν εν συνόλω τα 2 τρισεκατομμύρια δολάρια οδηγώντας στην αύξηση των μεγάλων ομοσπονδιακών ελλειμμάτων³². Χαρακτηριστικά θα μπορούσε να αναφερθεί πως το έλλειμμα από τα 59,6 δισεκατομμύρια δολάρια το 1980 έφθασε τα 202,8 δισεκατομμύρια δολάρια το 1985 και το

---

²⁷ Berstein S. & Milza P, *Ιστορία της Ευρώπης. Διάσπαση και Ανοικοδόμηση της Ευρώπης, 1919 ως και σήμερα*. Τόμος Γ', Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1997.σ. 261.

²⁸ Zinn Howard, *Ιστορία του λαού των Ηνωμένων Πολιτειών*, ό.π., σ. 637.

²⁹ Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη Γιάννα, *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)*, ό.π., σ. 258.

³⁰ Τσακαλογιάννης Πάνος, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία. Από την Βασίλη στον 21^ο Αιώνα*. Τόμος Β', Αθήνα, Εστία, 2008. σ. 379.

³¹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 352.

³² Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, ό.π., σ. 94.

δημόσιο χρέος από τα 914,3 δισεκατομμύρια δολάρια το 1980 ανήλθε στα 1.823 δισεκατομμύρια δολάρια το 1985 και στα 2,7 τρισεκατομμύρια δολάρια το 1989, το 20% του οποίου ευρίσκετο στα χέρια ξένων πιστωτών, καθιστώντας τις ΗΠΑ για πρώτη φορά μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου έθνος οφειλέτη³³.

Οι διευρυμένοι αμυντικοί προϋπολογισμοί της περιόδου 1981-1988 χρηματοδοτήθηκαν δια της επέκτασης των ελλειμμάτων και από ξένα κεφάλαια. Η παραπάνω σημειωθείσα αύξηση ελλειμμάτων και δημοσίου χρέους δεν θα πρέπει να αποδοθεί όμως μόνον στην σημαντική άνοδο του αμυντικού προϋπολογισμού αλλά και στην ταυτόχρονη μείωση της φορολογίας καθώς και στην μη ουσιαστική περικοπή των δημοσίων δαπανών σε άλλους τομείς³⁴. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως κατά την οκταετία της προεδρίας Reagan, οι δαπάνες της κεντρικής κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών ως ποσοστό του ΑΕΠ άγγιζαν το 25% κατά μέσο όρο³⁵. Πάντως ο Reagan κατηγορήθηκε πως ο συνδυασμός μεγάλων δημοσιονομικών ελλειμμάτων, εκτεταμένων στρατιωτικών προϋπολογισμών και ισχυρής-επιθετικής εξωτερικής πολιτικής που εφάρμοζε, αντιπροσώπευε την προτελευταία μορφή δημοκρατίας, η οποία και ακολουθείτο εν ευθέτω χρόνω από μια ακόμη περισσότερο ανήθικη δημαγωγία, δια της οποίας κέρδιζε τις ψήφους ενός ανίδεου λαού, τροφοδοτώντας τις προσδοκίες του και χρησιμοποιώντας την εν συνεχεία αποκτηθείσα δύναμη για να καταστήσει τον εαυτό του δικτάτορα³⁶.

Δευτερευόντως, ο Reagan υιοθέτησε το δόγμα της ευέλικτης ανταπόδοσης, το οποίο διαμορφώθηκε επί της προεδρίας του John F. Kennedy, στα πλαίσια του οποίου προχώρησε στην εγκατάσταση των ενδιάμεσου βεληνεκούς πυραύλων Cruise και Pershing II, υλοποιώντας την προηγηθείσα απόφαση του προέδρου Jimmy Carter για την αντιστάθμιση στο ευρωπαϊκό θέατρο των ενδιάμεσων σοβιετικών πυρηνικών πυραύλων SS-20. Η παραπάνω κίνηση πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της αμερικανικής προσπάθειας να παράσχει μια αξιόπιστη αποτροπή έναντι πιθανής σοβιετικής επιθέσεως στην δυτική Ευρώπη παρά την ύπαρξη ουσιαστικής υπεροχής της ΕΣΣΔ σε συμβατικές δυνάμεις (περισσότερες μεραρχίες,

---

³³ Herring George C, *From Colony to Superpower, U.S. Foreign Relations since 1776*, New York, Oxford University Press, 2008. σ. 916.

³⁴ Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση, από το 1500 ως το 2000*. Τόμος Β', Αθήνα, Αξιοτέλλης, 1990. σ. 667.

³⁵ Hobsbawm Eric, *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος Εικοστός Αιώνας, 1914-1991*, Αθήνα, Θεμέλιο, 9^η Έκδοση. σ. 526.

³⁶ Mead Walter Russell, *Special Providence, American Foreign Policy*, St. Martin's Press, Fifth Edition, 1995. σ. 47.

τεθωρακισμένα κ.λπ.), καθώς και των ενδιάμεσων πυρηνικών πυραύλων SS-20³⁷. Για την ΕΣΣΔ η εγκατάσταση των SS-20 δεν αποτελούσε παρά μια κίνηση αντικατάστασης των πεπαλαιωμένης τεχνολογίας ήδη υπαρχόντων πυραύλων SS-4 και SS-5, εξακοσίων περίπου σε αριθμό, οι οποίοι βρίσκονταν σε επιχειρησιακή λειτουργία από το 1959 και το 1961 αντίστοιχα, διαθέτοντας μονές κεφαλές με ακτίνες δράσης τα 2000 και 4000 χιλιόμετρα³⁸. Για τους Δυτικοευρωπαίους όμως αποτελούσε ξεκάθαρη απόδειξη της πρόθεσης της Σοβιετικής Ένωσης να εξασφαλίσει την απόλυτη υπεροπλία στον ευρωπαϊκό τομέα του NATO, στο κέντρο δηλαδή της αμυντικής του διάταξης, πράγμα που μπορούσε να μεταβάλει τους πληθυσμούς των δυτικοευρωπαϊκών κρατών σε ομήρους των Σοβιετικών, εξαναγκάζοντας τους με την απειλή ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος να δεχθούν την <<φινλανδοποίηση>> όπως λεγόταν, δηλαδή την ουδετεροποίηση ολόκληρης της περιοχής.

Μπροστά σε αυτή την απειλή, για την οποία εκφράστηκε επισήμως για πρώτη φορά το 1977 ο γερμανός καγκελάριος Helmut Schmidt σε λόγο του στο Διεθνές Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών του Λονδίνου (IISS), μιλώντας για έλλειψη ισορροπίας δυνάμεων στην Ευρώπη και ζητώντας μια ισορροπία αποκατεστημένη είτε δια της οδού των διαπραγματεύσεων, είτε δια της οδού της αντιπαράταξης ικανών δυνάμεων, άποψη την οποία υιοθέτησε με άρθρο του στην γαλλική *Le Monde*, εξηγώντας την γαλλική πολιτική έναντι της Σοβιετικής Ένωσης τον Νοέμβριο του 1983 ο Πρόεδρος της Γαλλίας Francois Mitterrand, ισχυριζόμενος πως η μόνη αξιόπιστη εγγύηση για την ειρήνη είναι η αποκατάσταση της κλονισμένης ισορροπίας δυνάμεων στην Ευρώπη, η οποία ήταν υπέρ της ΕΣΣΔ³⁹, οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις άσκησαν έντονες πιέσεις στις ΗΠΑ προκειμένου να τερματιστεί η στρατηγική ανισορροπία στην Ευρώπη και η αποσύνδεση των δύο μετώπων⁴⁰. Η <<αποσύνδεση>> των δύο σκελών της ατλαντικής συμμαχίας ήταν ένα θέμα, το οποίο συζητείτο όλο και συχνότερα στην δυτική Ευρώπη καθώς την άποψη βάσει της οποίας οι ΗΠΑ δεν θα διακινδύνευαν την διασφαλισμένη τους καταστροφή στο ενδεχόμενο γενικής συρράξεως φαινόταν να υιοθετούν πέραν ενός μεγάλου και συνεχώς αυξανόμενου αριθμού

---

³⁷ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 353.

³⁸ Calvocoressi Peter, *Η Διεθνής Πολιτική μετά το 1945*. Τόμος Α', Αθήνα, Τουρίκης, 2010. σ. 88.

³⁹ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο. Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική*, Αθήνα, Ποιότητα, 2001. σ. 168.

⁴⁰ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, Αθήνα, Επίκεντρο, 2008. σ. 227.

δυτικοευρωπαϊών και αρκετοί ειδικοί, οι οποίοι είχαν παλαιότερα μετάσχει στην λήψη αποφάσεων σε μεγάλα διεθνή ζητήματα⁴¹.

Η συμμαχία ήταν έτοιμη να προχωρήσει σε συνομιλίες με την Σοβιετική Ένωση στην κατεύθυνση της μείωσης των πυρηνικών όπλων μέσου βεληνεκούς (INF) στην Ευρώπη, αλλά ταυτόχρονα, θα εκσυγχρόνιζε και την δική της άμυνα. Έτσι, παρά τις επιφυλάξεις του Βελγίου, της Ολλανδίας και της Δανίας, το NATO κατέληξε στην <<διπλή απόφαση>> της 12^{ης} Δεκεμβρίου του 1979, η οποία προέβλεπε: πρώτον την εγκατάσταση 108 πυραύλων Pershing II με βεληνεκές 1800 χιλιόμετρα στην Ομοσπονδιακή Γερμανία και 464 πυραύλων Cruise με βεληνεκές 2500 χιλιομέτρων στην Μεγάλη Βρετανία, το Βέλγιο, την Ολλανδία, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και την Ιταλία και δεύτερον την έναρξη διαπραγματεύσεων με την ΕΣΣΔ για το θέμα των SS-20. Αν και η <<διπλή απόφαση>> του NATO περί της εγκατάστασης των πυραύλων στην Ευρώπη συνοδευόταν από μια παράλληλη πρόταση για διεξαγωγή διαπραγματεύσεων, οι οποίες θα είχαν ως αντικείμενο την μείωση αυτών των όπλων (προσέγγιση <<διπλής κατεύθυνσης>>), με την ΕΣΣΔ, αποτελούσε αναμφίβολα απτή απόδειξη του γεγονότος, ότι οι ΗΠΑ υπό την προεδρία του Reagan είχαν πλέον υιοθετήσει μια νέα επιθετική στρατηγική⁴². Οι Cruise, με την ιδιότητα τους να μην ανιχνεύονται από τα σοβιετικά ραντάρ, θεωρήθηκαν ως εύστοχη απάντηση στους SS-20 και ίσως υποχρέωναν την Μόσχα να προβεί σε ουσιαστικές παραχωρήσεις⁴³. Η ΕΣΣΔ, η οποία ήταν αρχικώς αρνητική στην έναρξη διαπραγματεύσεων υποστηρίζοντας πως ούτε νόημα είχαν, ούτε ήταν δυνατόν να διεξαχθούν υπό την απειλή της υλοποίησης του νέου εξοπλισμού, αργότερα μετέβαλλε στάση με αποτέλεσμα την έναρξη των αμερικανοσοβιετικών διαπραγματεύσεων για τις Πυρηνικές Δυνάμεις Μέσου Βεληνεκούς (INF-Intermediate Nuclear Forces), τον Οκτώβριο του 1980.

Κατά τρίτον, ο πρόεδρος Reagan ακολούθησε την στρατηγική της ενεργού προετοιμασίας για την διεξαγωγή πυρηνικού πολέμου, της οποίας σκοπός ήταν η αποτροπή της ΕΣΣΔ από τυχόν εξαπόλυση συμβατικής επιθέσεως εντός του ευρωπαϊκού θεάτρου υπό την πλάνη πως οι ΗΠΑ θα δίσταζαν να οδηγηθούν πρώτες στην χρήση πυρηνικών όπλων σε τακτικό επίπεδο για την εξουδετέρωση της συμβατικής υπεροχής της Σοβιετικής Ένωσης. Ακόμη και η μακρινή πιθανότητα ότι η μεγαλύτερη παγκόσμια συγκέντρωση βιομηχανικής παραγωγής θα μπορούσε

---

⁴¹ Berstein S. & Milza P, *Ιστορία της Ευρώπης. Διάσπαση και Ανοικοδόμηση της Ευρώπης, 1919 ως και σήμερα*. ό.π., σ. 262.

⁴² Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ.591.

⁴³ Young John W, *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991*, Αθήνα, Πατάκης, 2014. σ.75.

να πέσει στα σοβιετικά χέρια, είτε ως κατάκτηση, είτε ως σφαίρα επιρροής ήταν αρκετή για να πείσει την Ουάσιγκτον, ότι η Ευρώπη είναι ιδιαίτερα ζωτική για την ασφάλεια των ΗΠΑ⁴⁴.

Ένα ακόμη σημαντικό βήμα του αμερικανού προέδρου, αυτήν την φορά στο πεδίο των στρατηγικών εξοπλισμών που πρέπει να σημειωθεί, είναι η αναγγελία στην οποία προχώρησε στις 23 Μαρτίου του 1983 για την πρωτοβουλία της στρατηγικής άμυνας (SDI: Strategic Defense Initiative)⁴⁵, ενός προγράμματος έρευνας στον τομέα των διαστημικών όπλων κατευθυνόμενης ενέργειας που αφορούσε την ανάπτυξη ενός συστήματος αντιπυραυλικής άμυνας, το οποίο θα σταματούσε τους επερχόμενους εχθρικούς διηπειρωτικούς πυραύλους⁴⁶, πρωτοβουλία που αν και διχάζει ως προς την χρησιμότητα της τους αναλυτές και την αμερικανική επιστημονική κοινότητα διαχρονικά, διαθέτοντας από την μια πλευρά ισχυρούς υποστηρικτές και από την άλλη σφοδρούς πολέμιους, εντούτοις συνέβαλε στην εμπέδωση κλίματος αλλαγής στην ισορροπία δυνάμεων σε βάρος της ΕΣΣΔ⁴⁷ και αυτό γιατί η ανάπτυξη ενός συστήματος αντιβαλλιστικής άμυνας θα ανέτρεπε μετά βεβαιότητας το ισοζύγιο ισχύος ή αλλιώς την αρχή της βέβαιης αμοιβαίας καταστροφής (MAD-Mutual Assured Destruction)⁴⁸, μεταβάλλοντας τον χαρακτήρα του στρατηγικού ανταγωνισμού και εγκαινιάζοντας έναν φαύλο κύκλο αδιάκοπων και οικονομικά εξαντλητικών εξοπλισμών, καθώς οι δύο υπερδυνάμεις θα υποχρεώνονταν εκ των πραγμάτων, να βελτιώνουν συνεχώς όχι μόνον τα επιθετικά αλλά και τα αμυντικά τους όπλα⁴⁹.

Μια πέμπτη κρίσιμη και σε μεγάλο βαθμό αποτελεσματική, αν και με μακροχρόνιες παρενέργειες, κίνηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής ήταν η έμμεση εμπλοκή των ΗΠΑ στον πόλεμο στο Αφγανιστάν δια της υλικής υποστήριξης των μαχόμενων ενάντια στην Σοβιετική Ένωση μουτζαχεντίν, συμβάλλοντας σημαντικά στην τελική αποτυχία της σοβιετικής εισβολής. Τέλος αξιοσημείωτο είναι το γεγονός της χρησιμοποίησης ενός σημαντικού τμήματος των αμερικανικών αμυντικών δαπανών για την ανάπτυξη του πολεμικού ναυτικού των 600 σκαφών που οραματιζόταν ο Reagan, πρώτον για να επισκιάσει το σοβιετικό πολεμικό ναυτικό, το οποίο είχε γνωρίσει σημαντική ανάπτυξη την προηγούμενη

---

⁴⁴ Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση, από το 1500 ως το 2000*. ό.π., σ. 657.

⁴⁵ Beschloss Michael R & Talbot Strobe, *At the Highest Levels, The inside story of the Cold War*, London, Warner Books, 1994. σ.113.

⁴⁶ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο. Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική*, ό.π., σ. 65.

⁴⁷ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 355.

⁴⁸ Lebow Richard Ned & Stein Janice Gross, *We all lost the Cold War*, ό.π., σ. 350.

⁴⁹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 356.

εικοσαετία, δεύτερον για να αποτρέψει ακόμα και κάθε σκέψη από την οποιαδήποτε χώρα για την δημιουργία αντίστοιχης ισχύος πολεμικού ναυτικού ικανού να αντιπαρατεθεί με το αμερικανικό και τρίτον για την σημαντική ενίσχυση της αμερικανικής ικανότητας προβολής στρατιωτικής ισχύος σε κάθε σημείο της υφηλίου⁵⁰.

Η εξωτερική πολιτική του Ronald Reagan απέναντι στην Σοβιετική Ένωση δεν μετεβλήθη επί της ουσίας και σίγουρα όχι ως προς την τελική της στόχευση και την βασική της μεθοδολογία ούτε μετά το έτος 1985, χρονιά κατά την οποία τα ηνία της σοβιετικής εξουσίας ανέλαβε ο Mikhail Gorbachev, άνθρωπος που διέγινε την αδιέξοδη κατάσταση, στην οποία είχε περιέλθει η χώρα του, αν και δεν διακρίθηκε ούτε σε ταχύτητα, ως προς την λήψη κρίσιμων αποφάσεων, ούτε στην ορθότητα των επιλογών του, ούτε σε ισχυρή αποφασιστικότητα, ως προς την υλοποίηση των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων που θα μεγιστοποιούσαν τις πιθανότητες μη κατάρρευσης, τουλάχιστον στο άμεσο μέλλον, της Σοβιετικής Ένωσης⁵¹. Τα μόνα στοιχεία της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής που μετεβλήθησαν έκτοτε, ήταν η επίσημη ρητορική απέναντι στην ΕΣΣΔ και ορισμένα από τα μέσα υλοποίησης των βασικών της κατευθύνσεων, οι οποίες παρέμεναν απολύτως σταθερές στο πνεύμα και στο γράμμα με τα οποία είχαν καθοριστεί από τον Ronald Reagan, όταν εξελέγη πρόεδρος το 1980.

Οι παραπάνω διαφοροποιήσεις αποφασίστηκαν και πραγματοποιήθηκαν από τον Reagan, όταν διαισθάνθηκε, ότι ήταν εφικτός ο τερματισμός του Ψυχρού Πολέμου υπό ευνοϊκές για την χώρα του συνθήκες, εάν ανταποκρινόταν στα ανοίγματα, στα οποία είχε προχωρήσει ο Gorbachev προς τις ΗΠΑ επιδιώκοντας την εξομάλυνση των σοβιετοαμερικανικών σχέσεων, ώστε να τερματισθεί η εξαντλητική για την ΕΣΣΔ κούρσα των εξοπλισμών με τις ΗΠΑ. Με αυτήν του την ανταπόκριση στον Gorbachev, ο Reagan ήταν πεπεισμένος, ότι θα επιτύγχανε την έμπρακτη ενδυνάμωση των μεταρρυθμιστών στην σοβιετική ηγεσία. Αυτός ήταν ο ουσιαστικός λόγος για τον οποίο ο σκληρός πολέμιος της Σοβιετικής Ένωσης, κατά την πρώτη του τετραετία στον Λευκό Οίκο, Ronald Reagan μετεβλήθη κατά την δεύτερη σε ένθερμο υποστηρικτή ριζοσπαστικών συμφιλιωτικών συμφωνιών μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων προκαλώντας αμηχανία και απορία σε πρώτο χρόνο και σε δεύτερο έντονη ανησυχία σε μεγάλο αριθμό συντηρητικών του υποστηρικτών στις ΗΠΑ, οι οποίοι μάλιστα εξαπέλυσαν

---

⁵⁰ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 356.

⁵¹ Στο ίδιο, σ. 364.

σφοδρότατες επιθέσεις εναντίον του στην συνέχεια⁵². Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα ριζοσπαστικού χαρακτήρα συμφιλιωτικής συμφωνίας μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ αποτελεί και αυτή, που υπεγράφη στην Ουάσινγκτον το 1987, η οποία προέβλεπε την αμοιβαία σταδιακή απόσυρση των ενδιάμεσων πυρηνικών πυραύλων (SS-20, Cruise και Pershing), που είχαν διαταράξει σε επικίνδυνο βαθμό τις αμερικανοσοβιετικές σχέσεις στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Αν και θα αποτελούσε μείζον λάθος, από την πλευρά του διεξάγοντος μια ενδεδειγμένη απόπειρα αρχικώς έρευνας και εν συνεχεία διατύπωσης μιας στο μέτρο του εφικτού αντικειμενικής ερμηνείας της διαμόρφωσης, αλλά περαιτέρω και της υλοποίησης της εξωτερικής πολιτικής του Reagan απέναντι στην ΕΣΣΔ, η υποβάθμιση της σημασίας των συντηρητικών ιδεολογικών του καταβολών, δεν θα πρέπει ωστόσο αυτή από την άλλη πλευρά να υπερεκτιμάται. Ο Ronald Reagan απέδειξε παρά την πολύπλευρη, σκληρή και ενίοτε άδικη κριτική που δέχθηκε περί του αντιθέτου και αρκετές φορές και ιδίως σε κρίσιμες στιγμές των αμερικανοσοβιετικών σχέσεων κατά την διάρκεια της οκταετούς του θητείας, πως παρακολουθούσε στενά τις διεθνείς εξελίξεις και γνώριζε πως και πότε να προσαρμόσει και την, ιδίως κατά την πρώτη του τετραετία στον Λευκό Οίκο, ιδιαίτερα σκληρή αντισοβιετική του ρητορική, αλλά και την συνολικότερη στάση του εξυπηρετώντας τα μακροπρόθεσμα αμερικανικά συμφέροντα.

Ο Reagan πίστευε, ότι τα αμερικανικά συμφέροντα θα εξυπηρετούνταν με τον ιδανικότερο τρόπο μόνον, αν εκμεταλλευόταν τις σοβαρότατες πλέον εγγενείς οικονομικές αδυναμίες του σοβιετικού οικοδομήματος με την ενδεδειγμένη στρατηγική, ούτως ώστε οδηγώντας το στην όσο το δυνατόν ταχύτερη χρεοκοπία, να εξασφαλίσει την τελική αμερικανική επικράτηση στον Ψυχρό Πόλεμο. Σε αυτήν του την προσπάθεια τον βοήθησε προφανώς ασυνείδητα και ο Gorbachev με την επιδίωξη του να μεταβάλλει την δομή του σοβιετικού πολιτικού και οικονομικού συστήματος, κάτι που προϋπέθετε όμως την αναζήτηση δραστηρικής βελτίωσης των σχέσεων ΕΣΣΔ και ΗΠΑ αλλά από θέση αδυναμίας για την Σοβιετική Ένωση⁵³.

Η πολιτική του Ronald Reagan, η οποία είχε την ιδεολογική της αφετηρία στην τζακσονική παράδοση, που συνδύαζε από την μια πλευρά τον εθνικισμό και από την άλλη τον λαϊκισμό, στέφθηκε από μεγάλη επιτυχία⁵⁴. Η σχετικά εύκολη και απότομη πτώση του κομμουνισμού

⁵² Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 365.

⁵³ Ιατρίδης Ιωάννης, << Ο Ψυχρός Πόλεμος και η μεταψυχροπολεμική περίοδος. Μελετώντας το εξελισσόμενο διεθνές σύστημα >> στο Τριανταφύλλου Δ, Υφαντής Κ και Χατζηβασιλείου Ε, επιμ. *Διεθνείς Σχέσεις, Σύγχρονη Θεματολογία και Προσεγγίσεις*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2008.

⁵⁴ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, ό.π., σ. 121.

αποδόθηκε από πολλούς στην εξόχως δυναμική πολιτική αντιπαράθεση του Reagan με την Σοβιετική Ένωση. Αυτή η ευρέως διαδεδομένη στους κόλπους της αμερικανικής κοινωνίας θεώρηση, δικαίωσε τους νεοσυντηρητικούς, ενισχύοντας σημαντικά την πεποίθηση τους πως οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν την δυνατότητα, να μεταβάλλουν το διεθνές σκηνικό και να επιβάλουν την δημοκρατία, όταν και όπου απαιτείται⁵⁵. Ότι συνέβη στην Ανατολική Ευρώπη ήταν εφικτό οπουδήποτε με την σύμπραξη, εάν αυτό επιβállετο, της αμερικανικής στρατιωτικής υπεροπλίας. Έτσι ο πιο επικοινωνιακά χαρισματικός πολιτικός από την εποχή του John F. Kennedy, λόγω της εξαιρετικής του ικανότητας να μεταδίδει με πειστικό τρόπο τις θέσεις του στην αμερικανική κοινωνία, κατέστη επιπλέον και ο πλέον επιτυχημένος πολιτικός των ΗΠΑ από την εποχή του Franklin Roosevelt. Αυτή η μεγάλη πολιτική επιτυχία προκάλεσε και εξακολουθεί να προκαλεί έκπληξη σε μεγάλο αριθμό μελετητών, εξαιτίας του γεγονότος πως ο Reagan ήταν ίσως ο λιγότερο εγκεφαλικός πρόεδρος στην πρόσφατη αμερικανική ιστορία.

---

⁵⁵ Καιρίδης Δημήτριος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική αντεπανάσταση*, ό.π., σ. 81.

Η Πρώτη Τετραετία(1981-1984)

Στις προεδρικές εκλογές του Νοεμβρίου του 1980, η πλειοψηφία του αμερικανικού λαού εναπόθεσε τις ελπίδες της, τόσο για την ανόρθωση της κλονισμένης προς την διογκωμένη ομοσπονδιακή εξουσία εμπιστοσύνης της, όσο και για το μειωμένο ηθικό της, εξαιτίας της σημαντικής αύξησης της σοβιετικής στρατιωτικής ισχύος αλλά και για την πληγείσα ευημερία της λόγω της ταχύρυθμης ανόδου πληθωρισμού και ανεργίας αλλά και της σημειωθείσης και μάλιστα σε εντεινόμενο βαθμό φθίνουσας πορείας της βιομηχανικής παραγωγής, στον εξηταετησίαν ρεπουμπλικανό Ronald Reagan, ο οποίος για τους σύγχρονους αμερικανούς θα θεωρηθεί ο ‘Μέγας Εγγυητής’, όπως παλαιότερα ο Franklin Roosevelt⁵⁶.

Στο πρόσωπο του <<μεγάλου επικοινωνού>> Reagan⁵⁷ η πλειοψηφία των αμερικανών είδε τον ιδανικό πρόεδρο, δια του οποίου θα εξάλειφε το στίγμα της ταπείνωσης, που είχε κληρονομήσει κατά την δεκαετία του 1970, θα εξέφραζε με τον καλύτερο τρόπο την αδιαφιλονίκητη υπεροχή και το άτρωτο των ΗΠΑ, εάν παρίστατο δε ανάγκη και με την χρήση της απαιτούμενης στρατιωτικής ισχύος⁵⁸. Παρά το ότι κατά την προεκλογική εκστρατεία της περιόδου 1979-1980 σημειώθηκε εκμετάλλευση των φόβων της αμερικανικής κοινής γνώμης για την ΕΣΣΔ, κάτι που αναμφίβολα ξύπνησε ξανά την εχθρότητα σε επίσημο επίπεδο, κάνοντας τους σοβιετικούς ηγέτες να αντιμετωπίζουν για άλλη μια φορά με δυσπιστία τις βασικές κατευθύνσεις της αμερικανικής πολιτικής, αυτό δεν εμπόδισε την νέα αμερικανική κυβέρνηση, να επιδείξει αξιοσημείωτο πραγματισμό στην εξωτερική της πολιτική⁵⁹. Η προσεκτική μελέτη της Εναρκτήριας Ομιλίας του Τεσσαρακοστού Προέδρου των ΗΠΑ, πιστοποιεί την σφαιρική του αντίληψη, καθώς συνδέει στενά την εσωτερική με την εξωτερική πολιτική, εντάσσοντας αμφοτέρως στην οικονομική διόπτρα, στοχεύοντας σε μακροχρόνια ενδυνάμωση της αμερικανικής οικονομίας.

Στην εξωτερική πολιτική, ο Πρόεδρος Reagan, οπαδός της αμερικανικής μοναδικότητας, η οποία θεμελιώνεται σε έναν άλλοτε σαφή και άλλοτε υποδόριο ρατσισμό και στην δαιμονοποίηση του αλλότριου, παραπέμποντας ουσιαστικά στην ύπαρξη ενός ανώτερου έθνους που υποχρεούται να επεκταθεί, αντίληψη επεκτατική και αποικιοκρατική που

⁵⁶ Μαγουλάς Αντώνιος, *Η ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι ρίζες του Αμερικάνικου Ονείρου. 1600-1990*, Αθήνα, Ακίδα, 1997. σ. 834.

⁵⁷ Kegley Charles W & Wittkopf Eugene R, *American Foreign Policy*, St. Martin's Press, Fifth edition, 1995.σ. 509-510.

⁵⁸ Hobsbawm Eric, *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος Εικοστός Αιώνας, 1914-1991*, ό.π., σ. 317.

⁵⁹ Roberts J. M., *Παγκόσμια Ιστορία*, ό.π., σ. 721.

δημιουργούσε ένα μείγμα θρησκευτικού ριζοσπαστισμού ενισχυμένου με μια ιδεολογία με ιμπεριαλιστικά ένστικτα⁶⁰, διατηρούσε μια σκληροπυρηνική στάση, στην οποία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και ο χαρακτηρισμός που έλαβε η πρώτη του θητεία στον Λευκό Οίκο ως ο <<νέος ψυχρός πόλεμος>> (The New Cold War)⁶¹ και η οποία συχνά δημιουργούσε σοβαρά προβλήματα στις σχέσεις του με τον Υπουργό Εξωτερικών του, πρώην στρατηγό και Ανώτατο Διοικητή της Συμμαχίας στην Ευρώπη Alexander Haig, ο οποίος τελικώς παραιτήθηκε τον Ιούνιο του 1982, έχοντας συμπληρώσει μόλις ένα έτος στο Υπουργείο Εξωτερικών⁶². Ο συντηρητικός Reagan δεν ήταν απλώς αντικομμουνιστής, αλλά αντισοβιετικός. Ο σε μεγάλη ένταση αντικομμουνισμός⁶³ του βρήκε θερμή υποστήριξη στην Ευρώπη από την πρωθυπουργό της Μεγάλης Βρετανίας Margaret Thatcher και μετά το 1982, από τον νέο καγκελάριο της Δυτικής Γερμανίας, τον Helmut Kohl.

Η πολιτική της Ύφεσης, η οποία είχε υποστηριχθεί διακομματικά στο παρελθόν και είχε υλοποιηθεί τόσο από τους ρεπουμπλικανούς Nixon και Ford, όσο και από τον δημοκρατικό Carter αμφισβητείται τώρα εκ βάθρων⁶⁴. Ο Reagan είχε καταλήξει στην άποψη, πως οποιαδήποτε συνέχιση της εφαρμογής της πολιτικής της Ύφεσης συνεπάγετο εξίσωση του θύτη και του θύματος, συνεπώς ήταν και ηθικώς απαράδεκτη και αδιέξοδη πολιτικά. Η αυστηρή κριτική της νέας Δεξιάς στην πολιτική της Ύφεσης έναντι της ΕΣΣΔ βασιζόταν σε δύο κυρίως επιχειρήματα. Πρώτον, υποστηριζόταν πως η συνέχιση των συνομιλιών για τον έλεγχο των εξοπλισμών δεν είχε καμία πρακτική αξία, αφού δεν διασφαλιζόταν επαρκώς μια διαδικασία επαλήθευσης και δεύτερον, ότι η τελική πράξη του Ελσίνκι δεν αποτελούσε τίποτε παραπάνω από μια σταθεροποίηση και επαναβεβαίωση της de facto διατήρησης των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης υπό τον απόλυτο έλεγχο και επιρροή της ΕΣΣΔ, δια της παραμονής τους στην σοβιετική σφαίρα επιρροής.

Δεν ήταν όμως μόνον η πολιτική της Ύφεσης που θεωρήθηκε απαράδεκτη και αναποτελεσματική από τον Reagan αλλά και το ρεαλιστικό και συντηρητικό δόγμα της ανάσχεσης (containment), το οποίο αποτέλεσε το ιδεολογικό βάθρο, επί του οποίου διαμορφώθηκε και υλοποιήθηκε η μεταπολεμική εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Ο Reagan

---

⁶⁰ Βοσκόπουλος Γεώργιος, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, Εκφράσεις Ισχύος, Αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας*, Αθήνα, Ποιότητα, 2012. σ. 327.

⁶¹ Στο ίδιο, σ. 406.

⁶² Langston Thomas S, *The Cold War Presidency, A Documentary History*, Washington, CQ Press, 2007. σ. 419.

⁶³ Kegley Charles W & Wittkopf Eugene R, *American Foreign Policy*, ό.π., σ. 52.

⁶⁴ Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, ό.π., σ. 110.

πίστευε πως η ανεπαρκής πλέον και ξεπερασμένη πολιτική της ανάσχεσης του κομμουνισμού, έπρεπε να αντικατασταθεί από την απόθεση (roll-back), που θα ξεκινούσε από τον Τρίτο Κόσμο και ιδίως από εκείνες τις χώρες, στις οποίες η Σοβιετική Ένωση συναντούσε προβλήματα, τα οποία δυσχέραιναν την εφαρμογή των βασικών στόχων της δικής της εξωτερικής πολιτικής⁶⁵. Αν στις προηγούμενες δεκαετίες ήταν η ΕΣΣΔ εκείνη που εκμεταλλευόταν τα προβλήματα των ΗΠΑ και μάλιστα ανέξοδα στον Τρίτο Κόσμο, τώρα είχε έρθει η ώρα να πληρωθεί με το ίδιο νόμισμα.

Ο Reagan πίστευε ακράδαντα, πως η απώλεια της αμερικανικής στρατηγικής υπεροχής είχε στερήσει τις ΗΠΑ από μια ουσιαστική διπλωματική επιρροή και φοβόταν παράλληλα, πως οι Σοβιετικοί καθίσταντο με το πέρασμα του χρόνου αρκετά ισχυροί, ώστε να εκφοβίσουν και να διαιρέσουν τον μη κομμουνιστικό κόσμο. Και δεν υπήρχε ισχυρότερη απόδειξη για την αλήθεια αυτής του της πεποίθησης από τις πρόσφατες σοβιετικές επιτυχίες στον Τρίτο Κόσμο. Σε μια από τις ραδιοφωνικές συνεντεύξεις που παραχώρησε το 1976 δήλωσε πως :<< τα στοιχεία δείχνουν ότι είμαστε το νούμερο δύο στον κόσμο και είναι επικίνδυνο, αν όχι μοιραίο να είσαι ο δεύτερος καλύτερος>>. Στο θέμα δε της πυρηνικής ισορροπίας, το οποίο αποτελούσε ιδιαιτέρου ενδιαφέροντος ζήτημα για τον Reagan, διαφωνούσε καθέτως με ορισμένους συγχρόνους του παρατηρητές, που υποστήριζαν, ότι η πυρηνική υπεροχή είναι ουσιαστικά άσχετη με οποιαδήποτε επίδραση στην εξαγωγή γεωπολιτικών πορισμάτων.

Ο Reagan πέραν των παραπάνω ισχυριζόταν μάλιστα, πως η σημαντική ανάπτυξη των στρατηγικών ικανοτήτων της ΕΣΣΔ θα δημιουργούσε τεράστια προβλήματα στις ΗΠΑ. Δεν είχε καμία αμφιβολία, πως το Κρεμλίνο σε αυτό το πλαίσιο θα ενθαρρυνόταν στην ανάληψη μεγαλύτερων ρίσκων την ώρα που οι σύμμαχοι των ΗΠΑ σε ολόκληρο τον κόσμο θα έθεταν σε αυστηρή εξέταση και πιθανόν αμφισβήτηση την αξιοπιστία των πυρηνικών εγγυήσεων, τις οποίες παρείχε η Ουάσινγκτον. Ο Reagan προειδοποίησε με έμφαση το 1979 ότι: << οι Σοβιετικοί επιδιώκουν με προγραμματισμένο και μεθοδικό τρόπο την επίτευξη ευδιάκριτης στρατιωτικής υπεροχής έναντι της Δύσης. Μόλις αυτό επιτευχθεί, θα εκφοβίσουν, θα φινλανδοποιήσουν και τελικά θα εξουδετερώσουν την Δυτική Ευρώπη>>⁶⁶.

Από την καθαρά στρατιωτική πλευρά οι ΗΠΑ έτειναν και μάλιστα ταχέως προς μια κατεύθυνση τρωτότητας έναντι της ΕΣΣΔ, αλλά αντιμετωπίζοντας τα δεδομένα κάπως ευρύτερα και με μια περισσότερο ολιστική προσέγγιση, ο Reagan παρέμενε σταθερά πολύ αισιόδοξος για τις αμερικανικές προοπτικές σε σχέση με τον Ψυχρό Πόλεμο. Ο ίδιος

---

⁶⁵ Καιρίδης Δημήτριος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική αντεπανάσταση*, ό.π., σ. 107.

⁶⁶ Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 590.

δαισθανόταν και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό, που πολύ δύσκολα θα μπορούσε να συναντήσει κάποιος μεταξύ των συγχρόνων του, ότι οι ραγδαίως αυξανόμενες στρατιωτικές δυνατότητες της ΕΣΣΔ δεν στηρίζονταν παρά μόνον σε ένα πολιτικοοικονομικό σύστημα, που διήρχετο περίοδο ευρείας σήψης. Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '70, υποστήριζε πως το <<ανίκανο και γελοίο>> σοβιετικό σύστημα αυξανόταν όλο και περισσότερο με σκληρωτικό τρόπο και αυτός ήταν και ο βασικός λόγος για τον οποίο η σοβιετική οικονομία δεν θα κατόρθωνε μακροπρόθεσμα, να ανταγωνίζεται με την Δύση.

Ο Reagan πίστευε, πως το κλειδί για μια επιτυχή αμερικανική υψηλή στρατηγική βρισκόταν στην επανόρθωση της προσωρινής αμερικανικής αδυναμίας και στην ταυτόχρονη εκμετάλλευση των βαθύτερων αδυναμιών της Σοβιετικής Ένωσης. Με διαχρονική συνέπεια και αμετάβλητη επιμονή υποστήριζε, πως οι ΗΠΑ θα έπρεπε, να ανοικοδομήσουν την στρατιωτική τους ισχύ και να επανακτήσουν την στρατηγική τους υπεροχή έναντι της ΕΣΣΔ, ενώ παράλληλα θα έπρεπε, να αποκαταστήσουν την εθνική αυτοπεποίθηση, η οποία είχε τρωθεί σημαντικά μετά τον πόλεμο στο Βιετνάμ. Οι ΗΠΑ πέραν των παραπάνω όφειλαν, να παράσχουν αμέριστη στήριξη στους αντικομμουνιστές συμμάχους τους, οι οποίοι απειλούνταν από εξεγερμένους μαρξιστές, αλλά και σε όσους εξεγείρονταν εναντίον φιλοσοβιετικών κυβερνήσεων όπως π.χ. στο Αφγανιστάν.

Πάντως αν και ο Brezhnev κατηγορήσε τον Reagan, πως όχι μόνο σκεφτόταν αλλά και σχεδίαζε έναν πυρηνικό πόλεμο, κατηγορία που εκφράστηκε και από τις ΗΠΑ προς τον Brezhnev, αυτή η κατηγορία έχει ανίσχυρη βάση, αν σκεφτεί κάποιος, πως ο ίδιος ο Reagan τον Νοέμβριο του 1981, δηλαδή στις αρχές της πρώτης του τετραετίας ως προέδρου, άφησε να διαρρεύσει, ότι ένας πυρηνικός πόλεμος στην Ευρώπη δεν θα οδηγούσε αναγκαστικά σε μια στρατηγική απάντηση, διαρροή που πανικόβαλε τους δυτικοευρωπαίους συμμάχους των ΗΠΑ⁶⁷. Η ακλόνητη και διαχρονική πίστη του ότι το σοβιετικό οικοδόμημα ήταν απολύτως σαθρό και επίκειτο η κατάρρευση του δεν βασιζόταν σε βαθιά και εμπειριστατωμένη ανάλυση της ΕΣΣΔ, αλλά στηριζόταν στην ακράδαντη άποψη του, ότι πήγαινε ενάντια στην ανθρώπινη φύση⁶⁸. Ο Reagan είχε χαρακτηριστικά υποστηρίξει πώς: << Τίποτα δεν αποδεικνύει περισσότερο την αποτυχία του Μαρξισμού από την ανικανότητα της Σοβιετικής Ένωσης να παράγει όπλα για τις στρατιωτικές της φιλοδοξίες και να είναι σε θέση ταυτόχρονα να παρέχει στον πληθυσμό της, ότι χρειάζεται, για να καλύπτει τις καθημερινές του ανάγκες>>.

---

⁶⁷ Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, ό.π., σ. 108.

⁶⁸ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 351.

Κατά τον Ψυχρό Πόλεμο η ΕΣΣΔ ενεργούσε κατ' ουσίαν μόνη της. Ασκούσε κυριαρχία στα παρακείμενα κράτη-πελάτες της, στα οποία διατηρούσε στρατεύματα, ιδίως στην Ανατολική Ευρώπη και μεταγενέστερα προσέφερε έναν μικρό σχετικά βαθμό προστασίας και υποστήριξης σε ορισμένα μικρά κράτη, τα οποία φοβούνταν έναν ισχυρό τους γείτονα και υιοθετούσαν μια κάποιου είδους σοβιετική διακυβέρνηση, όπως η Κούβα, το Βιετνάμ κλπ. Η σοβιετική εξουσία διαμορφώθηκε και νομιμοποιήθηκε τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό της Σοβιετικής Ένωσης από τα δόγματα του μαρξισμού και του λενινισμού, τα οποία ήταν αυταρχικά και οικουμενικά. Παρά ταύτα η μαρξιστική ιδεολογία δεν αποτέλεσε επαρκή παράγοντα από μόνη της στην υποταγή των άλλων κρατών στον σοβιετικό έλεγχο ή τουλάχιστον στην σοβιετική ηγεσία.

Από την άλλη πλευρά η πολύ χαλαρότερη στρατηγική ηγεμονία των ΗΠΑ, άφηνε το περιθώριο στα άλλα κράτη για μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων. Πέραν τούτου εκφραζόταν θεσμικά με μια σειρά συμμαχιών, οι οποίες εκτεινόταν από την Βρετανία μέχρι και την Ιαπωνία, περιλαμβάνοντας και μικρά κράτη τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ασία. Σε όλες αυτές τις συμμαχίες οι ΗΠΑ υπερείχαν σε εξαιρετικά υψηλό βαθμό στρατιωτικά και οικονομικά των συμμάχων τους, ίσως και λόγω του γεγονότος πως τα μεγάλα ευρωπαϊκά κράτη όπως και η Ιαπωνία στην Ασία είχαν εξέλθει του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου βαθύτατα πληγωμένα σε ένα πλήθος τομέων εν συγκρίσει με τις αμερικανικές απώλειες, κάτι που καθιστούσε την οικονομική, στρατιωτική και τεχνολογική υπεροχή των ΗΠΑ σχεδόν συντριπτική. Η ηγεμονία των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν ταυτοχρόνως παράγωγο διαπραγμάτευσης και επιβολής και διατηρήθηκε από μια μεγάλη αμυντική ικανότητα, που δεν ήταν σε θέση να συγκεντρώσουν κινητοποιώντας τις δικές τους δυνάμεις οι σύμμαχοι των ΗΠΑ⁶⁹. Αντιλαμβανόμενος την μεγάλη σημασία των συσχετισμών δυνάμεων του τρίπτυχου άμυνα-οικονομία-εξωτερική πολιτική, ο Reagan αντιπροσώπευε εκ πρώτης όψεως τον συντηρητισμό των παλαιών δεκαετιών με την έμφυτη τάση να αποδέχεται και να στοχεύει στον εκσυγχρονισμό και την κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο αξιοποίηση των παρουσιαζόμενων ευκαιριών, έχοντας την ικανότητα να εκτιμά με ακρίβεια κάθε ισχυρό παράγοντα και στην συνέχεια να τον εκμεταλλεύεται δεόντως προς όφελος των ΗΠΑ.

Η κυβέρνηση Reagan διατήρησε τις τυπικές σχέσεις με το Κρεμλίνο και στο πλαίσιο της υλοποίησης κάποιων βασικών προεκλογικών της δεσμεύσεων στην Μεσοδυτική περιφέρεια, προχώρησε τον Απρίλιο του 1981 σε άρση του αποκλεισμού πώλησης σιτηρών στην Σοβιετική Ένωση, που είχε επιβληθεί από την κυβέρνηση Carter εξαιτίας της σοβιετικής εισβολής στο

---

⁶⁹ Watson Adam, *Η εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010. σ. 508.

Αφγανιστάν. Από την άλλη πλευρά όμως, όταν επεβλήθη στρατιωτικός νόμος στην Πολωνία τον Οκτώβριο του 1981⁷⁰, από την κυβέρνηση του στρατηγού Jaruzelski εξαιτίας της απεργιακής κινητοποίησης και της σύλληψης του ηγετικού στελέχους του εργατικού σωματείου της Αλληλεγγύης Lech Walesa, σωματείου το οποίο είχε εξελιχθεί και μάλιστα γρήγορα σε ένα μαζικού χαρακτήρα αντιπολιτευτικό κίνημα με πάνω από 10 εκατομμύρια μέλη⁷¹, η Ουάσινγκτον, η οποία θεωρούσε τον Jaruzelski ως εγκάθετο του Κρεμλίνου, χωρίς μάλιστα προηγούμενη συνεννόηση με τους Ευρωπαίους συμμάχους της στο NATO, αντέδρασε μονομερώς επιβάλλοντας κυρώσεις τόσο στην Πολωνία όσο και στην Σοβιετική Ένωση⁷². Ενδιαφέροντα είναι τα όσα είπε ο Reagan στο Ουεστμίνστερ το 1982, χαιρετίζοντας το κύμα της δημοκρατίας σε όλο τον κόσμο⁷³. Η σοβιετική ηγεσία, η οποία βρέθηκε στην αρχή της πολωνικής κρίσης, πριν την επιβολή του στρατιωτικού νόμου προ του διλήμματος της επέμβασης ή όχι στην Πολωνία για την σταθεροποίηση του κομμουνιστικού καθεστώτος, που κλονιζόταν συθέμελα, αποφάσισε λόγω και της ανεπιτυχούς σοβιετικής εμπλοκής στο Αφγανιστάν με την σύμφωνη γνώμη πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, να μην παρέμβει αφήνοντας το πολωνικό καθεστώς να διαχειριστεί την κρίση με τις δικές του δυνάμεις και χρησιμοποιώντας, όποιο μέσο έκρινε αυτό ιδανικό⁷⁴.

Εν συνεχεία, ο Λευκός Οίκος ασκούσε ισχυρή και σταθερή πίεση στους δυτικοευρωπαίους να μειώσουν την οικονομική τους δραστηριότητα με την Σοβιετική Ένωση και τους ‘δορυφόρους’ της στην Ανατολική Ευρώπη, προχωρώντας στην επισήμανση πως η σχέση αυτή ενδυναμώνει την Μόσχα, η οποία ενδεχομένως θα επιχειρούσε την αγορά δυτικής τεχνολογίας για καθαρά στρατιωτικούς σκοπούς. Στο πλαίσιο αυτής της πίεσης η Ουάσινγκτον ζήτησε την διακοπή της δυτικής βοήθειας στην κατασκευή του αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου από την Σοβιετική Ένωση στην Ευρώπη, σχεδίου ύψιστης σημασίας τόσο για τους Δυτικοευρωπαίους όσο και για τους Σοβιετικούς⁷⁵. Η Σοβιετική Ένωση με την ολοκλήρωση της κατασκευής του συγκεκριμένου αγωγού, επρόκειτο να διπλασιάσει τις εξαγωγές φυσικού

---

⁷⁰ Langston Thomas S, *The Cold War Presidency, A Documentary History*, ό.π., σ. 424.

⁷¹ Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη Γιάννα, *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)*, ό.π., σ. 253.

⁷² Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, Αθήνα, Πατάκης, 2006. σ. 299.

⁷³ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, Αθήνα, Λιβάνης, 1995. σ. 860.

⁷⁴ Best Antony, Hanhimaki Jussi M, Maiolo Joseph A. and Schulze Kirsten E, *International History of the Twentieth Century and Beyond*, ό.π., σ. 483.

⁷⁵ Zubok Vladislav, << Soviet foreign policy from détente to Gorbachev, 1975-1985>> in Leffler Melvyn P & Westad Odd Arne (editors), *The Cambridge History of the Cold War, Volume III, Endings*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.

αερίου ως το τέλος του αιώνα, εξασφαλίζοντας ιδιαίτερος σημαντικά οικονομικά οφέλη σε σκληρό νόμισμα, κάτι που οι ΗΠΑ έπρεπε να ματαιώσουν με κάθε τρόπο⁷⁶.

Πάντως οι δυτικοευρωπαίοι, κρίνοντας τις αμερικανικές αντιδράσεις αναποτελεσματικές και επιβλαβείς για τις ευρωπαϊκές οικονομίες, δεν είχαν την παραμικρή επιθυμία, να προχωρήσουν σε διακοπή των αναπτυσσόμενων οικονομικών τους δεσμών με το ανατολικό μπλοκ με πρώτους μεταξύ αυτών τους Δυτικογερμανούς, οι οποίοι επεδίωκαν με κάθε τρόπο, να μην πληγεί η σχέση που είχε κτιστεί με την Ανατολική Γερμανία κατόπιν μακροχρόνιας προσπάθειας από τους καγκελάριους Willy Brandt και Helmut Schmidt. Οι παραπάνω επισημάνσεις εξηγούν την απάντηση που έδωσαν στις ΗΠΑ οι δυτικοευρωπαϊκές κυβερνήσεις, πως η Πολωνία θα έπρεπε, να αφηθεί να αντιμετωπίσει μόνη της τα εσωτερικά της προβλήματα⁷⁷.

Από την πλευρά του ο Reagan θεωρούσε, πως οι κυρώσεις που επέβαλε ήταν ήπιας μορφής κινήσεις εναντίον της ΕΣΣΔ, ενώ απέρριψε την πρόταση των Δυτικοευρωπαίων για πάγωμα των δανείων, που επρόκειτο να λάβει η Πολωνία ως ιδιαίτερος ανεπαρκή απάντηση στην επιθετικότητα της Σοβιετικής Ένωσης. Ενδεικτικά της απογοήτευσης που προκάλεσε στις ΗΠΑ, η στάση μεγάλης μερίδας των Δυτικοευρωπαίων συμμάχων τους είναι τα όσα γράφει ο Reagan στα απομνημονεύματά του, επισημαίνοντας μεταξύ άλλων: <<Η αντίδραση κάποιων εκ των συμμάχων μας υποδηλώνει, ότι τα χρήματα μιλούν δυνατώτερα από τις αρχές>>⁷⁸.

Η σκληρή πραγματικότητα ήταν, πως ο Reagan χρησιμοποιούσε ως πρόσχημα τα γεγονότα στην Πολωνία προκειμένου να επιβάλει κυρώσεις στην ΕΣΣΔ και στα πλαίσια αυτού του στόχου του δεν δίστασε, να απειλήσει επιπλέον και τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, που επρόκειτο, να συμμετάσχουν στην κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου και είχαν θυγατρικές εταιρείες ή άλλες δραστηριότητες στις ΗΠΑ. Η απειλή του αυτή για επέκταση των αμερικανικών κυρώσεων σε ευρωπαϊκές επιχειρήσεις απορρίφθηκε ως προκλητική και παράνομη. Ο συμβιβασμός που είχε επιτευχθεί στις Βερσαλλίες τον Ιούνιο του 1982 ακυρώθηκε αμέσως, επειδή ο Reagan, παρά την αντίθετη εισήγηση του αμερικανού υπουργού εξωτερικών Haig, ο οποίος τελικά παραιτήθηκε εξαιτίας της σοβαρής διαφωνίας του με τον πρόεδρο, επέβαλλε κυρώσεις, που οι Δυτικοευρωπαίοι αγνόησαν επιδεικτικά. Μέχρι το τέλος του 1982, η υπόθεση είχε λησμονηθεί, διότι οι κυβερνήσεις των νατοϊκών κρατών και από τις

---

⁷⁶ Calvocoressi Peter, *Η Διεθνής Πολιτική μετά το 1945*. ό.π., σ. 86.

⁷⁷ Young John W, *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991*, ό.π., σ. 77.

⁷⁸ Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 592.

δύο πλευρές του Ατλαντικού ήταν απασχολημένες με την προγραμματισμένη ανάπτυξη των πυραύλων Pershing II και Cruise και δεν δημιουργήθηκαν περαιτέρω προβλήματα.

Καθώς η πρώτη θητεία του Reagan στον Λευκό Οίκο εξελισσόταν, ο έλεγχος των εξοπλισμών συνοδευόταν από μια αυξανόμενη αβεβαιότητα. Ο αμερικανός Πρόεδρος διαφαινόταν σκληροπυρηνικός και εμφανιζόταν περιοδικά με ένα σκληρά 'ψυχροπολεμικό' πνεύμα, όπως δείχνουν οι δημόσιες δηλώσεις του περί απόφασης για μαζική παραγωγή βομβών νετρονίου από τις ΗΠΑ τον Αύγουστο του 1981, αλλά και περί ανάπτυξης του συστήματος πυραύλων MX, ενέργεια που θα παραβίαζε την συνθήκη περιορισμού των στρατηγικών όπλων⁷⁹, ενώ από την άλλη πλευρά, η Σοβιετική Ένωση, παρά την προσπάθεια του Brezhnev να συνεχίσει, έστω και λεκτικά, την πολιτική της Ύφεσης, αφού αντιμετώπιζε εντονότερες αντιδράσεις από το στρατιωτικό κατεστημένο, το οποίο πίεζε για την αναβάθμιση όλων των σοβιετικών οπλικών συστημάτων κάθε φορά που επιχειρούσε, να θέσει θέμα μείωσης των αμυντικών δαπανών⁸⁰, προωθώντας με συστηματικό τρόπο την ανοικοδόμηση των ενόπλων δυνάμεων της, προκαλούσε την γενικευμένη αίσθηση της αναζωπύρωσης της έντασης.

Εντός του συγκεκριμένου πλαισίου συνθηκών ελήφθη και η απόφαση από την αμερικανική κυβέρνηση για την παροχή υπογείως υλικής υποστήριξης, που αφορούσε οπλισμούς αξίας δισεκατομμυρίων δολαρίων στους μουτζαχεντίν, που μάχονταν την ΕΣΣΔ στο Αφγανιστάν. Η παραπάνω απόφαση του Reagan, η οποία στόχευε στην μετατροπή του πολέμου στο Αφγανιστάν σε σοβιετικό Βιετνάμ και υπήρξε δίχως αμφιβολία άκρως αποτελεσματική, αν και είχε και μακροπρόθεσμες παρενέργειες⁸¹ που δεν ήταν δυνατόν να υπολογιστούν εκείνη την χρονική στιγμή⁸², εξελίχθηκε σταδιακά, σημειώνοντας την μέγιστη κορύφωση της μετά τον Ιανουάριο του 1985. Οι οικονομικοί πόροι που διοχετεύθηκαν για τον σκοπό της φθοράς και της τελικής ήττας των Σοβιετικών ήταν ανάλογοι της μεγάλης διεύρυνσης των στόχων της αμερικανικής στρατηγικής⁸³. Τα κεκαλυμμένα κονδύλια, που διατέθηκαν για το Αφγανιστάν, αυξήθηκαν από 30 εκατομμύρια δολάρια το 1980 σε 80 εκ. δολάρια το 1983, 130 εκ. δολάρια το 1984 και 200 εκ. δολάρια το 1985. Η εισβολή της ΕΣΣΔ στο Αφγανιστάν απειλούσε, να

---

⁷⁹ Langston Thomas S, *The Cold War Presidency, A Documentary History*, ό.π., σ. 425.

⁸⁰ Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη Γιάννα, *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)*, ό.π., σ. 252.

⁸¹ Καιρίδης Δημήτριος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση*, ό.π., σ. 172.

⁸² Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 355.

⁸³ Σαλαπασιδής Γεώργιος, <<Ο ρόλος των αντιλήψεων στη διάγνωση απειλών: Η αμερικανική αντίδραση στη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν>> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

επεκτείνει την σοβιετική ισχύ στην Μέση Ανατολή, όπου τα κολοσσιαία πετρελαϊκά αποθέματα ήταν θεμελιώδους σημασίας τόσο για την Ευρώπη, όσο και για την Ιαπωνία, μεγάλους συμμάχους των ΗΠΑ⁸⁴. Οι φόβοι για την ανανέωση του Ψυχρού Πολέμου αμβλύθηκαν σε επικίνδυνο σημείο μετά την διαδοχή του θανόντος, τον Νοέμβριο του 1982, 76χρόνου Leonid Brezhnev από τον 68χρονο Yuri Andropov⁸⁵, τον πρώην αρχηγό της KGB και οι αμερικανοσοβιετικές σχέσεις περιήλθαν σε επίπεδο πλήρους ρήξεως με αβέβαιες προεκτάσεις, μετά την σοβαρή τους επιδείνωση το 1983⁸⁶.

Αυτήν την περίοδο εντός της κυβερνήσεως Reagan λαμβάνει χώρα μια σοβαρή διαμάχη μεταξύ του Υπουργού Εξωτερικών George Shultz και του Υπουργού Άμυνας Caspar Weinberger με αντικείμενο την ιδανική χρήση της αμερικανικής στρατιωτικής ισχύος⁸⁷. Ο Υπουργός Εξωτερικών υποστήριξε την χρήση περιορισμένης έκτασης στρατιωτικών επεμβάσεων για την προώθηση των στόχων της διπλωματίας, ενώ ο Υπουργός Άμυνας υιοθέτησε την αντίθετη στάση, η οποία και ονομάστηκε δόγμα Weinberger⁸⁸, ζητώντας να χρησιμοποιείται η αμερικανική στρατιωτική ισχύς μόνον ως έσχατο μέσο της αμερικανικής πολιτικής υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις: πρώτον, ότι θα διακυβευόνταν μείζονα εθνικά συμφέροντα, δεύτερον, να έχουν οριστεί απολύτως σαφείς πολιτικοί και επιχειρησιακοί στόχοι και τρίτον, να έχει διασφαλισθεί η υποστήριξη και της αμερικανικής κοινωνίας και του Κογκρέσου⁸⁹. Υπήρξαν όμως και περιπτώσεις κατά τις οποίες το υπουργείο Εξωτερικών επέλεξε τις μονόπλευρες αποφάσεις στον αγώνα των εξοπλισμών με την ΕΣΣΔ, όπως συνέβη στις περιπτώσεις της υιοθέτησης του προγράμματος SDI αλλά και της εγκατάλειψης της συνθήκης SALT II, χωρίς πρωτίτερα να συμβουλευθεί μείζονες συμμάχους των ΗΠΑ, κάτι που δημιούργησε σοβαρά προβλήματα στην μετέπειτα εφαρμοζόμενη από αυτό πολιτική⁹⁰.

Για τον Reagan ο πρωταρχικός αντίπαλος των ΗΠΑ ήταν η ΕΣΣΔ. Αξιοσημείωτος μάλιστα είναι ο χαρακτηρισμός τον οποίο απέδωσε στην ΕΣΣΔ ως ‘αυτοκρατορία του κακού’, τον Μάρτιο του 1983, σε ομιλία του στο Ορλάντο της Φλόριδα. Η έντονα αντισοβιετική ρητορική

---

⁸⁴ Smith Tony, *America's Mission, The United States and the Worldwide Struggle for Democracy in the Twentieth Century*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1995. σ. 297.

⁸⁵ Harman Chris, *Λαϊκή Ιστορία του Κόσμου*, Αθήνα, Τόπος, 2012. σ. 596.

⁸⁶ Μαγουλάς Αντώνιος, *Η ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι ρίζες του Αμερικάνικου Ονείρου. 1600-1990*, Αθήνα, Ακίδα, 1997. σ.846.

⁸⁷ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, Oxford, Oxford University Press, 2013. Second Edition. σ. 372.

⁸⁸ Sylvan David & Majeski Stephen, *U.S. Foreign Policy in Perspective, Clients, Enemies and Empire*, London, Routledge, 2009.σ. 229.

⁸⁹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 358.

⁹⁰ Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση, από το 1500 ως το 2000*. ό.π., σ. 663.

του αμερικανού προέδρου σε συνδυασμό και με την διεξαγωγή ασκήσεων πυρηνικής ετοιμότητας στην Ευρώπη δημιούργησαν στην Σοβιετική Ένωση τον φόβο, ότι επίκειται αιφνιδιαστική αμερικανική πυρηνική επίθεση κατά της ΕΣΣΔ⁹¹, εξέλιξη που θεωρήθηκε από ορισμένους αναλυτές ως η πιο επικίνδυνη του Ψυχρού Πολέμου από την κρίση των πυραύλων της Κούβας το 1962⁹². Όταν ο Reagan ενημερώθηκε από την CIA για την μεγάλη ανησυχία, που είχε προκληθεί στην αντίθετη πλευρά μετρίασε την ένταση της ρητορικής του και ανέκοψε τις ασκήσεις πυρηνικής ετοιμότητας⁹³.

Ο παραπάνω χαρακτηρισμός του αμερικανού προέδρου για την Σοβιετική Ένωση δικαιολογεί την αταλάντευτη αποφασιστικότητα του Reagan να προχωρήσει σε ευρεία αύξηση των αμυντικών δαπανών, οι οποίες ως ποσοστό των ομοσπονδιακών δαπανών το 1987 ήταν κατά 24% αυξημένες σε σχέση με αυτές του 1980⁹⁴, υλοποιώντας το μεγαλύτερο εξοπλιστικό στρατιωτικό πρόγραμμα στην ιστορία των ΗΠΑ, με απώτερο στόχο την μείωση της απόστασης του τεχνολογικού προβαδίσματος της ΕΣΣΔ έναντι των ΗΠΑ. Αυτό αποτελούσε και το πρώτο στοιχείο της υψηλής του στρατηγικής. Ο Reagan, όπως και οι συνεργάτες του, ήταν απολύτως βέβαιος για την υπεροχή της ΕΣΣΔ σε κρίσιμους τομείς του στρατηγικού οπλοστασίου και λόγω αυτής του της εδραιωμένης πεποίθησης κατηύθυνε τις ΗΠΑ σε ένα πολυέξοδο πρόγραμμα επιθετικών όπλων και στην εν συνεχεία εξαγγελία της στρατηγικής της <<επικράτησης>>.

Η κυβέρνηση Reagan επιζητούσε σύμφωνα και με την <<οδηγία για την άμυνα>> του 1982 μια <<νικηφόρα>> στρατηγική. Αυτό σήμαινε, ότι χρειαζόταν την ύπαρξη μιας πυρηνικής δύναμης ικανής να επιβιώσει ενός παρατεταμένου πυρηνικού πολέμου, η οποία έχοντας επιβιώσει θα είχε την δυνατότητα, να εξαναγκάσει την ΕΣΣΔ, να ολοκληρώσει τον πόλεμο με όρους, τους οποίους θα επέβαλαν οι ΗΠΑ⁹⁵. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση που έδωσε, όταν ρωτήθηκε ποια είναι η στρατηγική του, λέγοντας: <<Είναι απλή. Εμείς κερδίζουμε, αυτοί χάνουν>>⁹⁶. Σύμφωνα με έκθεση της CIA, στα 1975, οι τιμές σε ρούβλια των σοβιετικών αμυντικών εξοπλισμών ήταν διπλάσιες απ' όσο είχαν παλαιότερα εκτιμηθεί. Βάσει της έκθεσης αυτής η ΕΣΣΔ δαπανούσε για την άμυνα το 12%-13% του ΑΕΠ της και παρά την

⁹¹ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 373.

⁹² Njolstad Olav, <<The Carter Legacy: Entering the Second Era of the Cold War >> in Njolstad Olav (editor), *The Last Decade of the Cold War, from Conflict Escalation to Conflict Transformation*, New York, Frank Cass Publishers, 2004.

⁹³ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 354.

⁹⁴ Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 592.

⁹⁵ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο. Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική*, ό.π., σ. 165.

⁹⁶ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, ό.π., σ. 125.

σημειωθείσα επιβράδυνση στην αύξηση των αμυντικών δαπανών μετά το 1976, η Μόσχα φαίνεται ότι είχε κατακυρώσει στο πεδίο της άμυνας υπερδιπλάσιο ποσοστό του εθνικού της προϊόντος σε σχέση με αυτό των ΗΠΑ ακόμη και αν συνυπολογισθεί η περίοδος της μεγάλης αύξησης του αμερικανικού αμυντικού προϋπολογισμού από τον Ronald Reagan, με αποτέλεσμα οι σοβιετικές ένοπλες δυνάμεις να έχουν ήδη παραγάγει μεγάλα αποθέματα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού, υψηλής κατάρτισης επιστημόνων, υψηλής τεχνολογίας εξοπλισμού και επενδύσεων κεφαλαίου⁹⁷.

Αναμφίβολα η μεγάλη αύξηση των αμερικανικών αμυντικών δαπανών, η οποία ως πολιτική διέθετε από την μια πλευρά ένθερμους υποστηρικτές, που εξέφραζαν την άποψη, πως ήταν μονόδρομος για μια παγκόσμια υπερεκτεταμένη Δύναμη όπως οι ΗΠΑ η σημαντική αύξηση του αμερικανικού αμυντικού προϋπολογισμού επικαλούμενοι μάλιστα και τα υψηλά ποσοστά των αμυντικών δαπανών των ΗΠΑ επί προεδρίας Eisenhower (10% του ΑΕΠ) και Kennedy (9% του ΑΕΠ), δίχως όμως να συνυπολογίζουν το γεγονός πως η σχετική αναλογία των ΗΠΑ στην παγκόσμια παραγωγή και τον πλούτο εκείνη την περίοδο ήταν διπλάσια από αυτήν της δεκαετίας του '80 και από την άλλη πλευρά δριμείς επικριτές, που υποστήριζαν, πως μια πολύ υψηλή επένδυση στους εξοπλισμούς, μπορεί να συνεπάγεται μεγαλύτερη ασφάλεια βραχυπροθέσμως αλλά είναι πιθανόν να διαβρώσει σε σημαντικό βαθμό την εμπορική ανταγωνιστικότητα της αμερικανικής οικονομίας, ώστε οι ΗΠΑ να καταστούν έθνος λιγότερο ασφαλές μακροπροθέσμως⁹⁸, δεν ήταν απαραίτητη για την αποτροπή μιας σοβιετικής πυρηνικής επιθέσεως εναντίον των ΗΠΑ, καθώς και οι δύο υπερδυνάμεις διέθεταν ήδη από την δεκαετία του 1960 επαρκείς πυρηνικούς εξοπλισμούς για να έχουν την δυνατότητα να ανταποδώσουν ένα γενικό πυρηνικό χτύπημα οποιαδήποτε στιγμή. Συνεπώς βρίσκονταν σε κατάσταση αμοιβαίας πυρηνικής αποτροπής, η οποία δεν θα επηρεαζόταν ουσιαστικά από κάποιες επιπλέον προσθήκες στα πυρηνικά τους οπλοστάσια⁹⁹. Αυτή η ιδιότυπη <<μονομαχία>> μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων απεκλήθη <<αμοιβαία εξασφαλισμένη καταστροφή>> (MAD-mutual assured destruction)¹⁰⁰, επειδή και οι δύο αντίπαλοι μάλλον θα είχαν καταστραφεί εάν ένας εκ των δύο κάποια στιγμή ξεκινούσε πυρηνικό πόλεμο.

Περισσότερο από όσο πολλοί σύγχρονοι του είχαν αντιληφθεί, ο Reagan, ήταν πραγματικά τρομοκρατημένος από την προοπτική ενός πυρηνικού πολέμου και θεωρούσε την αμοιβαία

⁹⁷ Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση, από το 1500 ως το 2000*. ό.π., σ. 633.

⁹⁸ Στο ίδιο, σ. 674.

⁹⁹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 353.

¹⁰⁰ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα ως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008. σ. 263.

εξασφαλισμένη καταστροφή ως στρατηγική παραφροσύνη. Η MAD, όπως χαρακτηριστικά έλεγε έμοιαζε με μια κατάσταση όπου: << δύο κάτοικοι της Δύσης στέκονταν σε ένα σαλόνι, στοχεύοντας με τα όπλα τους ο ένας το κεφάλι του άλλου μονίμως>>¹⁰¹. Υπήρχε γενική συμφωνία, ότι προκειμένου να διαθέτουν οι ΗΠΑ την ικανότητα εξασφαλισμένης καταστροφής της ΕΣΣΔ, θα έπρεπε αφού απορροφήσουν ένα σοβιετικό πρώτο πλήγμα, να είναι σε θέση να καταστρέψουν περίπου το 30% του σοβιετικού πληθυσμού και το 70% της βιομηχανίας της ΕΣΣΔ¹⁰². Αυτός ο στόχος θα μπορούσε να επιτευχθεί με την καταστροφή των 200 μεγαλύτερων πόλεων της Σοβιετικής Ένωσης. Βάσει του στρατιωτικού σχεδίου για την χρήση πυρηνικών όπλων SIOP-6, το οποίο η κυβέρνηση Reagan ενέκρινε την 1^η Οκτωβρίου του 1983, οι σοβιετικοί στόχοι που θα μπορούσαν δυνητικά να πληγούν ανέρχονταν περίπου σε 50000¹⁰³. Όσο επιθυμητό και αν είναι για μια χώρα να υπερβεί την MAD¹⁰⁴ και να αποκτήσει πυρηνική υπεροχή, κάτι τέτοιο είναι απίθανο να συμβεί στο ορατό μέλλον. Πολύ ενδιαφέρουσες είναι ορισμένες σκέψεις που εξέφρασε στα απομνημονεύματα του για τα πυρηνικά όπλα ο Πρόεδρος Reagan¹⁰⁵.

Η κατάσταση ήταν σημαντικά διαφορετική σε ότι είχε να κάνει με την ονομαζόμενη <<εκτεταμένη αποτροπή>>(extended deterrence)¹⁰⁶, η οποία αφορούσε αποκλειστικά την δυτική Ευρώπη, καθώς η ΕΣΣΔ είχε κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1970 αναπτύξει τους ενδιάμεσους πυρηνικούς πυραύλους SS-20, οι οποίοι έφεραν τρεις πυρηνικές κεφαλές και ήταν ικανοί να πλήξουν στόχους σε απόσταση 3500 χιλιομέτρων, με ακρίβεια που έφτανε τα 200 μέτρα, απειλώντας μόνον την δυτική Ευρώπη και την Κίνα, όχι όμως και τις ΗΠΑ. Η ανάπτυξη των σοβιετικών SS-20 έκανε τις εγκαταστάσεις του NATO στην Ευρώπη ιδιαίτερα τρωτές. Το μεγαλύτερο μέρος των 6000 τακτικών κεφαλών της συμμαχίας στην Ευρώπη κατά το έτος 1979 ήταν συγκεντρωμένο σε 50 έως 70 το πολύ σημεία, που και αυτά δεν θα αποτελούσαν πάνω από 300 στόχους στην καλύτερη περίπτωση, μετά τον απαραίτητο διασκορπισμό τους με την έναρξη ενός πολέμου. Η σχετικά πυκνή αυτή συγκέντρωση έκανε τις νατοϊκές εγκαταστάσεις πολύ ευάλωτες σε μια προληπτική επίθεση με πυραύλους SS-20.

Μια πολύ σοβαρή ιδιότητα του SS-20 ήταν η δυνατότητα ταχείας επαναγέμισης των εκτοξευτήρων με αποτέλεσμα την εκτόξευση σημαντικού αριθμού βλημάτων σε ελάχιστο

¹⁰¹ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα ως σήμερα*, ό.π., σ. 257.

¹⁰² Mearsheimer John J, *Η Τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, ό.π., σ. 458.

¹⁰³ Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, ό.π., σ. 109.

¹⁰⁴ Evans Graham & Newnham Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, London, Penguin Books, 1998. σσ. 312-313.

¹⁰⁵ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 870.

¹⁰⁶ Evans Graham & Newnham Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, ό.π., σσ.164-165.

χρόνο σε σχέση με τους προκατόχους του SS-4 και SS-5. Αν οι 600 SS-4 και SS-5 με μια μόνο κεφαλή μπορούσαν να πλήξουν 600 νατοϊκούς στόχους, τότε οι 600 SS-20 διαθέτοντας 3 κεφαλές και 2 βλήματα ανά εκτοξευτήρα ήταν σε θέση να πλήξουν 3600 στόχους του NATO¹⁰⁷. Πέραν του ότι οι SS-20 αποτελούσαν ένα τρομερά ευέλικτο όπλο επιπρόσθετα η παραγωγή τους δεν ενέπιπτε στην συνθήκη περιορισμού των στρατηγικών όπλων (SALT), μια και η τελευταία αφορούσε μόνον τους διηπειρωτικούς πυραύλους. Η ανάπτυξη των SS-20 άγγιζε την δυτική συμμαχία ακριβώς στο σημείο της ιδιομορφίας της, που ήταν η σχετική χαλαρότητα της ως συνασπισμού μιας στρατιωτικά αδύναμης Δυτικής Ευρώπης και μιας στρατιωτικά πανίσχυρης αλλά απομακρυσμένης Αμερικής, δημιουργώντας έντονους φόβους, ότι η ΕΣΣΔ θα επιχειρούσε να επιφέρει κάποιου είδους αποκοπή αυτών των δύο συνιστωσών του NATO¹⁰⁸.

Οι SS-20 είχαν διπλό ρόλο, καθώς μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, για να καταφέρουν το <<πρώτο πλήγμα>>, εξουδετερώνοντας με αιφνιδιαστική επίθεση τα ενδεχόμενα νατοϊκά πυρηνικά αντίμετρα στην Ευρώπη, στο ξεκίνημα μιας επίθεσης με συμβατικές δυνάμεις, αλλά επίσης είχαν την δυνατότητα να υποστηρίξουν την εκδήλωση μιας τέτοιας επιθέσεως, οπότε οι Δυτικοί θα ειδοποιούνταν ότι, αν δοκίμαζαν να την αποκρούσουν με την χρήση τακτικών πυρηνικών όπλων, τότε οι πύραυλοι SS-20 θα εξαπολύονταν εναντίον τους, με όλες τις συνεπαγόμενες καταστροφές. Όλα αυτά θα συνέβαιναν χωρίς να εκτοξευτεί ούτε ένας διηπειρωτικός πύραυλος εναντίον της επικράτειας των ΗΠΑ, χωρίς δηλαδή να θιγεί στο ελάχιστο η δυνατότητα της ΕΣΣΔ να εξαπολύσει ένα δεύτερο ή τρίτο πλήγμα¹⁰⁹. Επιπλέον η ΕΣΣΔ διέθετε μεγάλη αριθμητική υπεροχή σε συμβατικές δυνάμεις στο ευρωπαϊκό θέατρο. Αν όμως η δύναμη των δύο συμμαχιών, του NATO από την μια πλευρά και του Συμφώνου της Βαρσοβίας από την άλλη, το οποίο υποστήριζε πως στις αρχές της δεκαετίας του 1980 διέθετε πάνω από πενήντα μεραρχίες πεζικού, 16000 τανκς, 26000 οχήματα μάχης και 4000 μαχητικά αεροσκάφη¹¹⁰, μετρηθεί ως σύνολο και χωρίς κάποιες προσθαφαιρέσεις που χαρακτηρίζουν ορισμένες από τις εκτιμήσεις των περισσότερων δυτικών εκθέσεων, εξάγεται μια εικόνα στρατηγικής ισοτιμίας στα περισσότερα επίπεδα και ακόμη και στα σημεία που το Σύμφωνο της Βαρσοβίας έχει το αριθμητικό προβάδισμα, αυτό δεν δείχνει αποφασιστικό¹¹¹. Οι ΗΠΑ ως

¹⁰⁷ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 233.

¹⁰⁸ Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, ό.π., σ. 289.

¹⁰⁹ Berstein S. & Milza P, *Ιστορία της Ευρώπης. Διάσπαση και Ανοικοδόμηση της Ευρώπης, 1919 ως και σήμερα*. ό.π., σ. 263.

¹¹⁰ Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 590.

¹¹¹ Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση, από το 1500 ως το 2000*. ό.π., σ. 644.

χωροφύλακας της ευρωπαϊκής ηπείρου διαδραματίζοντας αντίστοιχο με αυτόν της τσαρικής Ρωσίας κατά τις δεκαετίες που ακολούθησαν την ήττα του Ναπολέοντα το 1815 ρόλο, έπρεπε να διασφαλίσουν, ότι η παρουσία τους στην Ευρώπη θα αποτελούσε αξιόπιστη εγγύηση, ότι καμιά ανεξέλεγκτη επαναστατική δύναμη δεν θα διατάρασσε περαιτέρω το ευρωπαϊκό στάτους κβό¹¹².

Ο πρόεδρος Reagan στο θέμα των πυραύλων SS-20 πρότεινε αρχικά, τον Νοέμβριο του 1981, την <<μηδενική λύση>>, δηλαδή την καταστροφή των SS-20, αντί της απομάκρυνσης τους στην Ασία όπως πρότειναν οι Σοβιετικοί για να είναι σε θέση να τους επαναπροωθήσουν στην Ευρώπη αν χρειαστεί και την ταυτόχρονη ματαίωση της εγκατάστασης των πυραύλων Pershing II και Cruise. Ο Andropov όμως, διάδοχος του Brezhnev στην ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης, από τον Νοέμβριο του 1982, όπως και πρωτότερα σημειώσαμε, απέρριψε την ιδέα και αντιπρότεινε να διατηρήσει η ΕΣΣΔ στην Ευρώπη αριθμό πυραύλων ανάλογο του αριθμού αυτών που διέθεταν η Γαλλία και η Βρετανία¹¹³. Η επανειλημμένη εμμονή των Σοβιετικών στην σοβαρότητα με την οποία αντιμετώπιζαν τις πυρηνικές δυνάμεις Βρετανίας και Γαλλίας στις διαπραγματεύσεις για την οποιαδήποτε συνθήκη περιορισμού των στρατηγικών όπλων με τις ΗΠΑ, οφειλόταν στο γεγονός πως η Βρετανία αποκτώντας υποβρύχια μεταφοράς του πυραυλικού συστήματος Trident II θα μπορούσε να εξασφαλίσει μια σχεδόν ακατανίκητη αποτρεπτική δύναμη, ικανή να καταστρέψει πάνω από 350 σοβιετικούς στόχους έναντι των 16 έως τότε, η δε Γαλλία αποκτώντας το υποβρύχιο L' Inflexible, με τον πύραυλο M-4 μακρού βεληνεκούς με πολλαπλή κεφαλή θα αποκτούσε την δυνατότητα καταστροφής 96 σοβιετικών στόχων, περισσότερων δηλαδή από όσους θα μπορούσαν να πλήξουν και τα πέντε παλαιότερα γαλλικά πυρηνικά υποβρύχια μαζί, με την προοπτική να πενταπλασιάσει τους πυραύλους αυτούς εξοπλίζοντας στο προσεχές μέλλον και άλλα σκάφη, κάτι που θα προσέδιδε και σε εκείνη την θεωρητική ικανότητα να πλήξει εκατοντάδες σοβιετικών στόχων από απόσταση χιλιάδων μιλίων¹¹⁴.

Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ, υποστήριξε με την σύμφωνη γνώμη της βρετανίδας πρωθυπουργού Margaret Thatcher, του καγκελάριου της Δυτικής Γερμανίας Helmut Kohl και του Προέδρου της Γαλλίας Francois Mitterrand, ότι σε μια μελλοντική συμφωνία δεν θα έπρεπε να συνυπολογισθούν οι βρετανικές και γαλλικές πυρηνικές δυνάμεις, που είχαν στρατηγικό

---

¹¹² Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 590.

¹¹³ Berstein S. & Milza P, *Ιστορία της Ευρώπης. Διάσπαση και Ανοικοδόμηση της Ευρώπης, 1919 ως και σήμερα*. ό.π., σ. 263.

¹¹⁴ Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση, από το 1500 ως το 2000*. ό.π., σ. 642.

χαρακτήρα και των οποίων τα όπλα δεν ήταν μέσου βεληνεκούς¹¹⁵. Την άνοιξη του 1983, η αμερικανική κυβέρνηση εγκατέλειψε κάτω από την πίεση των συμμάχων της την <<μηδενική επιλογή>> για χάρη μιας ενδιάμεσης λύσης. Ο Πρόεδρος Reagan ανακοίνωσε συγκεκριμένα, ότι παρόλο που η μηδενική επιλογή παρέμενε ιδανικά η καλύτερη, οι ΗΠΑ ήταν διατεθειμένες να συμφωνήσουν στην ανάπτυξη ενός μικρότερου αριθμού Pershing II και Cruise, ίσου με το σύνολο των SS-20 που θα απέμεναν στο σοβιετικό οπλοστάσιο. Στον λόγο μάλιστα που εκφώνησε ο Reagan στην Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ τον Σεπτέμβριο του 1983, ανακοίνωσε, ότι οι ΗΠΑ θα ήταν διατεθειμένες να μειώσουν τόσο τους πυραύλους Pershing II και Cruise, όσο και τα αεροσκάφη τους και ότι δεν θα κατέβαλαν προσπάθεια, να ισοφαρίσουν τον συνολικό αριθμό όπλων μέσου βεληνεκούς που διέθετε ήδη η ΕΣΣΔ¹¹⁶.

Μετά από πολύμηνες διαπραγματεύσεις που συνοδεύονταν από ανάλογη προσπάθεια εξεύρεσης ενός συμβιβασμού, οι συνομιλίες, οι οποίες διεξάγονταν στην Γενεύη, διεκόπησαν με σοβιετική πρωτοβουλία τον Νοέμβριο του 1983. Οι πρώτοι από τους 108 προγραμματισμένους για εγκατάσταση Pershing II και τους 464 Cruise έφτασαν στην Ευρώπη σύμφωνα με το νατοϊκό χρονοδιάγραμμα. Οι Cruise ήταν μη βαλλιστικοί, χαμηλής πτήσης και μεγάλης ακρίβειας πύραυλοι¹¹⁷, ενώ οι Pershing II ήταν κλασικοί βαλλιστικοί πύραυλοι εδάφους εδάφους. Με την εγκατάσταση τους σε πέντε ευρωπαϊκές χώρες θα εξασφαλιζόταν μείωση κατά 500% του απαιτούμενου χρόνου για την πραγματοποίηση ανταποδοτικού χτυπήματος επί του σοβιετικού εδάφους¹¹⁸. Οι ευρωπαίοι επικριτές του προγράμματος εγκατάστασης των αμερικανικών πυραύλων στην Ευρώπη ισχυρίστηκαν, πως αυτό στην πράξη αποτελούσε τμήμα ενός ευρύτερου αμερικανικού σχεδίου για την διεξαγωγή ενός περιορισμένου πυρηνικού πολέμου στην Ευρώπη¹¹⁹, όμως ο ισχυρισμός τους ήταν πλήρως εσφαλμένος, διότι τα όπλα αυτά ήταν εντελώς ακατάλληλα για την υλοποίηση αυτής της στρατηγικής. Αντιθέτως, αποτελούσαν τον συνδετικό κρίκο μεταξύ των στρατηγικών πυρηνικών πληγμάτων και ενός χειρσαίου πολέμου, που θα διεξήγето με συμβατικά μέσα.

Αν οι ΗΠΑ ήθελαν να ανασχέσουν έναν μελλοντικό πυρηνικό πόλεμο, έπρεπε να αποφύγουν την εκτόξευση απειλών κατά της ΕΣΣΔ. Συνεπώς οι επικρίσεις εναντίον του νατοϊκού προγράμματος φανέρωναν από την μια πλευρά μια διαδεδομένη σε διάφορους κύκλους αναγνώριση της επιρροής, που εξασκούσαν οι ιδέες της υπεροχής στην κλιμάκωση

¹¹⁵ Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, ό.π., σ. 291.

¹¹⁶ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 254.

¹¹⁷ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα ως σήμερα*, ό.π., σ. 260.

¹¹⁸ Calvocoressi Peter, *Η Διεθνής Πολιτική μετά το 1945*. ό.π., σ. 260.

¹¹⁹ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 354.

και από την άλλη πλευρά μια όλο και μεγαλύτερη δυσπιστία για την εξωτερική πολιτική, που εφάρμοζε ο Πρόεδρος Reagan. Πάντως η υλοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος υπονόμει εμπράκτως οποιοδήποτε σχέδιο και των δύο Υπερδυνάμεων για διεξαγωγή πυρηνικού πολέμου, ο οποίος θα περιοριζόταν αποκλειστικά στο έδαφος των συμμάχων τους¹²⁰.

Οι σχέσεις Ανατολής και Δύσης είχαν φτάσει σε αδιέξοδο. Παρά το ιδιαίτερα όμως ψυχρό κλίμα στις σχέσεις Μόσχας και Ουάσινγκτον η επαφή διατηρήθηκε και οι συνομιλίες συνεχίστηκαν σε δύο άλλα επίπεδα, καθώς πρώτον τον Ιανουάριο του 1984 άρχισε στην Στοκχόλμη η Διάσκεψη για τα μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης, Ασφάλειας και Αφοπλισμού στην Ευρώπη και τον Μάρτιο του 1984 ξεκίνησαν στην Βιέννη για ενδέκατη συνεχή χρονιά οι διαπραγματεύσεις για την Αμοιβαία και Ισόρροπη Μείωση Δυνάμεων, με αντικείμενο τον αριθμό των στρατευμάτων του Συμφώνου της Βαρσοβίας στην Ευρώπη, μέτρα επαλήθευσης, αλλά και την δυνατότητα επιτόπιων ελέγχων επαλήθευσης. Τέλος, μια άλλη θετική εξέλιξη που γεννούσε ελπίδες για βελτίωση του κλίματος ΗΠΑ-ΕΣΣΔ ήταν η διεύρυνση και ο εκσυγχρονισμός του συστήματος της κόκκινης γραμμής ανάμεσα στην Μόσχα και στην Ουάσινγκτον τον Ιούλιο του 1984¹²¹.

Ως αντίδραση στην εγκατάσταση των πυραύλων Pershing II και Cruise στο ευρωπαϊκό έδαφος, αναπτύχθηκε σε πολλές δυτικοευρωπαϊκές χώρες ένα ισχυρό <<ειρηνιστικό κίνημα>>, το οποίο κατά πρώτον απέρριπτε την εγκατάσταση των αμερικανικών πυραύλων και δευτερευόντως κατέληγε στην υπεράσπιση μιας ριζοσπαστικής ουδετερότητας ή στην ρητή αποδοχή της απώλειας της αυτονομίας των δυτικοευρωπαίων. Το κίνημα αυτό έλαβε αξιοσημείωτες διαστάσεις στην Ολλανδία, στις χώρες της Σκανδιναβίας και κατά κύριο λόγο στην Μεγάλη Βρετανία και την Ομοσπονδιακή Γερμανία. Στην Μεγάλη Βρετανία η κυριότερη ειρηνιστική κίνηση, το Κίνημα Πυρηνικού Αφοπλισμού, το οποίο υποστηρίχθηκε από το ίδιο το Εργατικό Κόμμα έφθασε το φθινόπωρο του 1981 να διαθέτει τουλάχιστον 250000 μαχητικούς οπαδούς. Η χώρα όμως, στην οποία τα αιτήματα των ειρηνιστών απέκτησαν βαθύτερο κοινωνικό υπόβαθρο ήταν η Γερμανία, καθώς το κίνημα διαδόθηκε σε πολλούς κλάδους της δημόσιας ζωής, με φορείς τους οικολόγους, τις Προτεσταντικές Εκκλησίες και τέλος την αριστερή πτέρυγα του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, η οποία ψήφισε εναντίον της εγκατάστασης των αμερικανικών πυραύλων, υποχρεώνοντας τον καγκελάριο Helmut

---

¹²⁰ Paret Peter, επιμ. *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής από τον Μακκιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή*, Αθήνα, Τουρικής, 2004. σ. 918.

¹²¹ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 257.

Schmidt σε παραίτηση. Μετά το 1990 αποκαλύφθηκε πως κατά την παραπάνω επίμαχη χρονική περίοδο, τουλάχιστον 25 δυτικογερμανοί βουλευτές ήταν πληρωμένοι πράκτορες της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας¹²².

Η εγκατάσταση των νέων πυραύλων εγκρίθηκε και υλοποιήθηκε από τον διάδοχο του Schmidt στην καγκελαρία της Δυτικής Γερμανίας, Helmut Kohl. Άξιο μνείας είναι το γεγονός, πως το γερμανικό ειρηνιστικό κίνημα υποδαύλιζε μαζικές διαδηλώσεις στις κυριότερες πόλεις της Γερμανίας με την συμμετοχή εκατοντάδων χιλιάδων ατόμων¹²³. Το φθινόπωρο του 1983, οι σφυγμομετρήσεις στην Γερμανία έδιναν συντριπτική πλειοψηφία με ποσοστό 72% σε όσους δεν ήθελαν τους πυραύλους, ενώ το 77% των ερωτηθέντων έτρεφε θετικά αισθήματα για το ειρηνιστικό κίνημα. Παρά ταύτα θα πρέπει να επισημανθεί, πως τα παραπάνω κινήματα υποστηρίχθηκαν εν αγνοία των περισσότερων ιδεαλιστικών τους μελών από τις μυστικές υπηρεσίες της ΕΣΣΔ¹²⁴.

Αν και οι κυριότερες εκδηλώσεις του αντιπυρηνικού κινήματος, που γρήγορα έλαβαν αντιαμερικανική απόχρωση, επικεντρώθηκαν στην βόρεια Ευρώπη, το κύμα των διαμαρτυριών δεν άργησε, να εξαπλωθεί νοτιότερα, όπως έδειξαν οι μαζικές διαδηλώσεις, που οργανώθηκαν στην Μαδρίτη με την συμμετοχή 400000 ατόμων, την Ρώμη με την συμμετοχή 300000 διαδηλωτών, την Αθήνα και το Παρίσι. Με την εγκατάσταση των πρώτων πυραύλων Pershing II και Cruise στις αρχές του 1984, σημειώθηκε περιορισμός της επιρροής των κινήματων αυτών στους δυτικοευρωπαϊκούς πληθυσμούς, ο οποίος έλαβε μεγάλες διαστάσεις με την ανάληψη της ηγεσίας της ΕΣΣΔ από τον Mikhail Gorbachev το 1985, όταν άρχισε ξανά ο αμερικανοσοβιετικός διάλογος¹²⁵.

Στο πλαίσιο της απόφασης του να προχωρήσει σε γενναία αύξηση του αμυντικού προϋπολογισμού των ΗΠΑ, ο Αμερικανός Πρόεδρος ανακοίνωσε επισήμως στα μέσα Μαρτίου του 1983 το ιδιαίτερα φιλόδοξο σχέδιο του, την Στρατηγική Αμυντική Πρωτοβουλία (SDI-Strategic Defense Initiative)¹²⁶, το οποίο έμεινε ευρέως γνωστό ως ο 'Πόλεμος των Άστρων', από την ονομασία που του έδωσαν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και προέβλεπε την δημιουργία ενός εξελιγμένου συστήματος αντιπυραυλικής άμυνας, που θα καθιστούσε τα

¹²² Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 591.

¹²³ Young John, <<Western Europe and the End of the Cold War, 1979-1989 >> in Leffler Melvyn P & Westad Odd Arne (editors), *The Cambridge History of the Cold War*, Volume III, Endings, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.

¹²⁴ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 354.

¹²⁵ Berstein S. & Milza P, *Ιστορία της Ευρώπης. Διάσπαση και Ανοικοδόμηση της Ευρώπης, 1919 ως και σήμερα*. ό.π., σ. 265.

¹²⁶ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 127.

πυρηνικά όπλα απαρχαιωμένα και κατ' ουσίαν άνευ πρακτικής χρησιμότητας σε μια πιθανή πολεμική αναμέτρηση μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων. Με το SDI το δόγμα της MAD θα αντικαθίστατο από έναν συνδυασμό επιθετικών και αμυντικών όπλων τα δεύτερα από τα οποία μάλιστα δεν θα ήταν πυρηνικά. Όσο δε, εξακολουθούσαν να υπάρχουν επιθετικά όπλα, η στρατηγική άμυνα θα παρείχε προστασία έναντι ατυχημάτων¹²⁷. Η συγκεκριμένη απόφαση για την ανάπτυξη εξελιγμένων αμυντικών όπλων αποδόθηκε από την Ουάσινγκτον τόσο στην αδράνεια της διαδικασίας ελέγχου των εξοπλισμών, όσο και στην αδιέξοδη ισορροπία των επιθετικών οπλοστασίων των δύο υπερδυνάμεων.

Επρόκειτο για μια ουσιαστική απόκλιση από την πάγια συναινετική παραίτηση των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ από την απόκτηση αμυντικών στρατηγικών όπλων¹²⁸. Με την υλοποίηση αυτού του προγράμματος οι ΗΠΑ θα καθίσταντο πυρηνικός ηγεμόνας, διαθέτοντας την πυρηνική υπεροχή έναντι της ΕΣΣΔ, αφού θα ήταν σε θέση να καταστρέψουν τα πυρηνικά της όπλα, πριν προλάβει να τα χρησιμοποιήσει εναντίον τους. Θα εξασφάλιζαν δηλαδή αυτό, που κάθε μεγάλη δύναμη επιδιώκει, να αποκτήσει έναντι των αντιπάλων της σύμφωνα και με την θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις¹²⁹. Το συγκεκριμένο σύστημα άμυνας, μέσω ενός δικτύου δορυφόρων, θα είχε την ικανότητα να ανιχνεύσει από το διάστημα, τους σοβιετικούς πυραύλους την στιγμή της εκτόξευσης τους και να τους καταστρέψει κατά την άνοδό τους στην στρατόσφαιρα, πριν αποχωριστούν οι πολλαπλές πυρηνικές τους κεφαλές, συνεπώς πριν προσεγγίσουν το αμερικανικό έδαφος¹³⁰.

Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία του Reagan αμφισβητήθηκε από την πλειονότητα της αμερικανικής επιστημονικής κοινότητας, η οποία θεώρησε με βάση τα δεδομένα της εποχής ανέφικτη την πλήρη αντιπυραυλική κάλυψη του εδάφους των ΗΠΑ από ένα εχθρικό μαζικό πυρηνικό πλήγμα. Πιο συγκεκριμένα σημαντικός αριθμός ειδικών επιστημόνων υποστήριξε, ότι το πρόγραμμα ήταν από την φύση του μη υλοποιήσιμο, πρώτον διότι δεν ήταν δυνατόν να δοκιμαστεί παρά μόνο σε συνθήκες πολέμου και δεύτερον επειδή μέχρι την ολοκλήρωση του θα μεσολαβούσε μεγάλο χρονικό διάστημα, ικανό να επιτρέψει στον αντίπαλο να αποκτήσει την απαραίτητη τεχνολογία για την αντιμετώπιση του. Άξια μνείας είναι η οπτική για το θέμα του Robert Macfarlane, συμβούλου εθνικής ασφαλείας του αμερικανού Προέδρου, για τον οποίον το SDI αποτελούσε ένα ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί στα χέρια της αμερικανικής

¹²⁷ Evans Graham and Newnham Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, ό.π., σσ. 486-487.

¹²⁸ Μπότσιου Κωνσταντίνα και Χατζηβασιλείου Ευάνθης: << Η πυρηνική εποχή >> στο Τριανταφύλλου Δ, Υφαντής Κ και Χατζηβασιλείου Ε, επιμ. *Διεθνείς Σχέσεις, Σύγχρονη Θεματολογία και Προσεγγίσεις*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2008.

¹²⁹ Mearsheimer John J, *Η Τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, ό.π., σ.306.

¹³⁰ Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, ό.π., σ. 296.

διπλωματίας, το οποίο θα αντάλλασαν οι ΗΠΑ την κατάλληλη στιγμή με σκοπό την απόσπαση παραχωρήσεων από την Σοβιετική Ένωση σε σχέση με το δικό της επιθετικό πυρηνικό οπλοστάσιο¹³¹.

Το SDI, για του οποίου την έρευνα ο Reagan ανακοίνωσε την πρόθεση του, να δαπανήσει 26 δισεκατομμύρια δολάρια κατά την πρώτη πενταετία, προκάλεσε όχι μόνο έντονο προβληματισμό αλλά και βαθιά διαχρονική αντιπαράθεση στους κόλπους των αναλυτών για τον βαθμό της αποτελεσματικότητας του, όσον αφορά την τελική επικράτηση των ΗΠΑ επί της ΕΣΣΔ στον Ψυχρό Πόλεμο, καθώς από την μια πλευρά οι υποστηρικτές του το θεώρησαν το κρίσιμο εκείνο βήμα, που οδήγησε την ΕΣΣΔ στην αναγκαστική απόφαση, να εγκαταλείψει την εντεινόμενη κούρσα των εξοπλισμών, προχωρώντας σε συνθηκολόγηση και τερματίζοντας επί της ουσίας τον Ψυχρό Πόλεμο, ενώ οι επικριτές του από την άλλη πλευρά το αντιμετώπισαν, ως μεγάλη σπατάλη χρημάτων σε ανεφάρμοστη τεχνολογία¹³² και παράλληλα ενέργεια που καθυστέρησε για λίγα χρόνια την ομαλοποίηση των αμερικανοσοβιετικών σχέσεων.

Πέραν των παραπάνω το πρόγραμμα φαινόταν να συνεπάγεται παραβίαση ή απόρριψη της συνθήκης ABM του 1972 ή έναν έμμεσο τρόπο αναθεώρησης της, γεγονός που θα έδινε στην Σοβιετική Ένωση την ευκαιρία, να αρνηθεί τις όποιες μεταβολές στους όρους της συνθήκης και με αυτόν τον τρόπο να προκαλέσει τριβές στις σχέσεις μεταξύ των ΗΠΑ και των ευρωπαϊών συμμάχων τους. Το σημαντικότερο όμως στοιχείο στο πρόγραμμα SDI ήταν, ότι αντικαθιστώντας την αποτροπή με την άμυνα, υποτιμούσε ξεκάθαρα την στρατηγική σημασία της αποτροπής, την οποία όσο σκληρή και αποκρουστική ίσως αν χαρακτήριζε κάποιος, ήταν αναμφίβολα αυτή, που είχε αποφασιστικά συμβάλει στην διατήρηση της ειρήνης μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ για μια γενιά τουλάχιστον¹³³.

Αυτός ήταν και ο βασικός λόγος για τον οποίο το SDI λειτούργησε, ως πηγή διαμάχης στο NATO, μεταξύ των ΗΠΑ και των ευρωπαϊκών χωρών, οι οποίες αντιμετώπιζαν την υλοποίηση του, ως υποβάθμιση της Ευρώπης στις αμυντικές προτεραιότητες της Ουάσινγκτον και ως αναπάντεχη στροφή των ΗΠΑ προς μια κατεύθυνση, που υπονόμει το παραδοσιακό δυτικό αμυντικό δόγμα¹³⁴. Οι ευρωαμερικανικές διαφορές στις σχέσεις με την Σοβιετική Ένωση, ο έντονος σκεπτικισμός των Ευρωπαίων για την έμφαση της κυβέρνησης Reagan στην

¹³¹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 355.

¹³² Zinn Howard, *Ιστορία του λαού των Ηνωμένων Πολιτειών*, ό.π., σσ. 644-645.

¹³³ Calvocoressi Peter, *Η Διεθνής Πολιτική μετά το 1945*. Ό.π., σ. 90.

¹³⁴ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 219.

στρατιωτική ισχύ σε βάρος μιας πολιτικής ελέγχου των εξοπλισμών, οι διμερείς συνομιλίες μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ χωρίς πρωτότερα να ερωτώνται ή έστω να ενημερώνονται οι δυτικοευρωπαϊκές κυβερνήσεις, οι δηλώσεις Reagan σχετικά με την πιθανότητα διεξαγωγής περιορισμένου πυρηνικού πολέμου στην Ευρώπη και η ανάπτυξη του SDI, το οποίο θα προστάτευε μεν τις ΗΠΑ, όχι όμως και την Ευρώπη, αποτέλεσαν ορισμένα από τα θέματα, που δημιούργησαν σοβαρά ερωτηματικά στους ευρωπαίους, ουσιαστικές διαφωνίες με κομβικούς άξονες της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και εν τέλει ακόμη μεγαλύτερη κατανόηση, σε σχέση με πριν, της ανάγκης να αποκτήσουν έναν ενδοευρωπαϊκό ενισχυμένο συντονισμό και βαθύτερη και ουσιαστικότερη συνεργασία σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας, καθώς είχε αρχίσει πια να γίνεται αισθητά αντιληπτό, πως τα δικά τους συμφέροντα στους παραπάνω τομείς διέφεραν αρκετές φορές από αυτά των ΗΠΑ¹³⁵.

Η σημαντικότερη προσπάθεια για την δημιουργία ευρωπαϊκού αμυντικού πυλώνα ήταν η αναβίωση της ΔΕΕ κατά την περίοδο 1983-1984, της οποίας όμως το Συμβούλιο που συγκλήθηκε στην Ρώμη τον Οκτώβριο του 1984, επαναβεβαίωσε τον κομβικό και αναντικατάστατο ρόλο του NATO στην ασφάλεια της Ευρώπης, τονίζοντας ότι ρόλος της ΔΕΕ δεν ήταν άλλος από την ενίσχυση του ευρωπαϊκού πυλώνα της Ατλαντικής Συμμαχίας. Η κυβέρνηση Reagan μην δίνοντας μεγάλη βάση στις παραπάνω ευρωπαϊκές διαβεβαιώσεις εξέφρασε την έντονη ενόχληση της για τις ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες δηλώνοντας, ότι <<μεγαλύτερος ευρωπαϊκός ρόλος στα αμυντικά θέματα θα έπρεπε να υπάρξει μόνον εντός του πλαισίου του NATO>>¹³⁶.

Παρά ταύτα, το SDI, αποτέλεσε το <<απόλυτο όπλο>> του οικονομικού και πυρηνικού εκβιασμού και αναμφίβολα συνέβαλε σημαντικά στο να αποκτήσουν οι ΗΠΑ την διεθνή εικόνα της περισσότερο τεχνολογικά και βιομηχανικά προηγμένης δύναμης, η οποία διέθετε την ικανότητα, να αναλαμβάνει μείζονες πρωτοβουλίες σε κρίσιμους τομείς υψηλής στρατηγικής σημασίας, όπου η ΕΣΣΔ αδυνατούσε, να την ακολουθήσει. Αυτή η διαπίστωση που λίγο πολύ αποτελούσε κοινό τόπο, επηρέασε στην κατεύθυνση της μεταβολής της παγκόσμιας ισορροπίας σε βάρος της Σοβιετικής Ένωσης, οδηγώντας την μετά το 1985 ηγεσία της σε ριζική αναθεώρηση της πολιτικής της, στοχεύοντας στην ομαλοποίηση των σχέσεων ΕΣΣΔ και ΗΠΑ¹³⁷. Χαρακτηριστική είναι η προειδοποίηση στην οποία προχώρησε το 1984 ο

---

¹³⁵ Dobson Alan P & Marsh Steve, *US Foreign Policy since 1945*, New York, Routledge, 2006, Second Edition. σ. 80.

¹³⁶ Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος & Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Αθήνα, Ποιότητα, 1999. σ. 142.

¹³⁷ Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση, από το 1500 ως το 2000*. Ό.π., σ. 637.

τότε αρχηγός του γενικού επιτελείου του κόκκινου στρατού, Στρατάρχης Nikolai Ogarkov για τις σοβαρές συνέπειες της αποτυχίας της ΕΣΣΔ να συμβαδίσει με την δυτική τεχνολογία. Ο Ogarkov εξέφρασε την αμφιβολία του για το κατά πόσον η ΕΣΣΔ θα ήταν σε θέση, να κερδίσει έναν σκληρό και μακροχρόνιο αγώνα νέων εξοπλισμών σε πολύ υψηλότερο τεχνολογικό επίπεδο με τις ΗΠΑ, που φαινόταν, να αρχίζει σε σχέση με πριν¹³⁸.

Την οπτική του Macfarlane δεν φαίνεται να συμμεριζόταν ούτε καν στον ελάχιστο βαθμό ο Reagan, ο οποίος και γοητευμένος ήταν από την ιδέα, πως οι ΗΠΑ είχαν πλέον την δυνατότητα να αποφύγουν την απειλή της πυρηνικής καταστροφής και υπερβολική πίστη είχε στην αμερικανική τεχνολογική ικανότητα, να ξεπερνά φαινομενικά ανυπέρβλητα εμπόδια, υιοθετώντας απολύτως το SDI σε βαθμό μάλιστα που αρνήθηκε, να το ανταλλάξει ακόμη και με την προσφορά ουσιαστικών παραχωρήσεων της ΕΣΣΔ στον τομέα των πυρηνικών εξοπλισμών. Κομβικός στόχος του Λευκού Οίκου με αυτό το πρόγραμμα, δεν ήταν άλλος από την επιδίωξη της ολοκληρωτικής εκμηδένισης των Σοβιετικών στο πεδίο του ανταγωνισμού των εξοπλισμών, καθώς ο πρώτος που θα αποδεχόταν, πως λόγω οικονομικής εξουθένωσης δεν δύναται, να συνεχίσει τον εξοπλιστικό ανταγωνισμό, θα καθίστατο ο ηττημένος.

Η ΕΣΣΔ όντας ήδη εξαντλημένη οικονομικά από την δαπάνη τεράστιων χρηματικών ποσών σε γιγαντιαία εξοπλιστικά προγράμματα κατά τις προηγούμενες δεκαετίες, με αμυντικό προϋπολογισμό που απορροφούσε ως ποσοστό του ΑΕΠ σχεδόν το τριπλάσιο από αυτό των ΗΠΑ, ίσως και λόγω του ότι οι σύμμαχοι της όντας οικονομικά εξασθεμένοι αδυνατούσαν, να συνεισφέρουν οικονομικά καλύπτοντας ένα μέρος τουλάχιστον των αναγκών του Συμφώνου της Βαρσοβίας¹³⁹, κάτι που δεν συνέβαινε με τις ΗΠΑ και τους δικούς τους συμμάχους στο ΝΑΤΟ, διότι οι ευρωπαϊκές χώρες παρείχαν το μεγαλύτερο μέρος των ετοιμών δυνάμεων της Συμμαχίας, που στάθμευαν στην Ευρώπη και δαπανούσαν για την άμυνα το εξαπλάσιο από τους συμμάχους της ΕΣΣΔ στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας¹⁴⁰, ήταν βέβαιο πως δεν θα μπορούσε για μεγάλο χρονικό διάστημα, να ακολουθήσει μια ξέφρενη κούρσα εξοπλισμών¹⁴¹. Εξαιτίας της σύγχυσης, που δημιουργούσε το πλούσιο φάσμα απόψεων και θεωριών σχετικά με το SDI, η ιδέα δεν απέκτησε ένθερμους οπαδούς εκτός των ΗΠΑ. Η λήξη

---

¹³⁸ Hobsbawm Eric, *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος Εικοστός Αιώνας, 1914-1991*, ό.π., σ.321.

¹³⁹ Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση, από το 1500 ως το 2000*. ό.π., σ. 644.

¹⁴⁰ Mearsheimer John J., *Η Τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, ό.π., σ. 171.

¹⁴¹ Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, ό.π., σ. 112.

του Ψυχρού Πολέμου οδήγησε στην ακύρωση του προγράμματος, χωρίς να καταστεί σαφής η εφαρμοσιμότητα του ή όχι την συγκεκριμένη εποχή¹⁴².

Προς εξασφάλιση του απαιτούμενου χρόνου, ο Reagan, παρά το γεγονός πως οι ρεπουμπλικανοί είχαν καταδικάσει την SALT II, προχώρησε σε αναθεώρηση τακτικής, αναλαμβάνοντας να συνεχίσει την πολιτική των προκατόχων του, δοθέντος ότι και οι Σοβιετικοί θα έτειναν σε σύγκλιση, αποδεχόμενος σε άτυπο επίπεδο τους περιοριστικούς όρους της συνθήκης, ενέργεια που προκάλεσε έκπληξη σε μεγάλο αριθμό παρατηρητών, οι οποίοι κυριολεκτικά αιφνιδιάστηκαν από την πρόθεση του Προέδρου να επαναλάβει τις συζητήσεις με την Μόσχα με αντικείμενο τον περιορισμό των στρατηγικών όπλων.

Ο Reagan προχώρησε σε δημόσια πρόταση, σε ομιλία του τον Μάιο του 1982, έναρξης ενός νέου γύρου συνομιλιών, μιλώντας για συζητήσεις περιορισμού στρατηγικών όπλων (START-Strategic Arms Reduction Talks), τονίζοντας την διακοπή των προηγούμενων συνομιλιών SALT, αποφασισμένος να προχωρήσει σε ουσιαστικές μετατροπές και εκτενείς περικοπές, χωρίς όμως να εναποθέτει το κύριο βάρος στους όποιους περιορισμούς του πυρηνικού οπλοστασίου των δύο Υπερδυνάμεων. Όλα αυτά την ώρα που οι ΗΠΑ ανέπτυξαν το νέο στρατηγικό βομβαρδιστικό B-1, τον διηπειρωτικό πύραυλο MX καθώς και νέες τεχνολογίας διηπειρωτικούς πυραύλους για τα στρατηγικά τους υποβρύχια¹⁴³. Μετά την αποδοχή της ιδέας από την Μόσχα, οι διαπραγματεύσεις άρχισαν τον Ιούνιο του 1982 στην Γενεύη. Όσο θολή και αν ήταν η ατμόσφαιρα, η ελπίδα υπογραφής μιας συμφωνίας τύπου 'START I' δεν ήταν εντελώς ανέφικτη.

Η αρχική αμερικανική πρόταση για μείωση στα στρατηγικά οπλοστάσια περιελάμβανε τα ακόλουθα τρία κύρια σημεία: πρώτον την μείωση των διατιθέμενων από τις δύο υπερδυνάμεις πυρηνικών κεφαλών εντός πενταετίας κατά το 1/3, με κατώτατο όριο τις 5000, δεύτερον την παράλληλη μείωση του αριθμού των πυραύλων της κάθε δύναμης κατά το 1/2 και τέλος την καθιέρωση οροφής 2500 πυρηνικών κεφαλών για τους μετά τις μειώσεις εναπομείναντες επίγειους πυραύλους. Παρά τις δυσκολίες που συνεπαγόταν η σκληρή διαπραγμάτευση, τα προβλήματα δεν ήταν αξεπέραστα. Η Μόσχα υποχώρησε αποδεχόμενη σημαντικές μειώσεις στο στρατηγικό της οπλοστάσιο και η αμερικανική πλευρά φάνηκε πρόθυμη, να συζητήσει το ενδεχόμενο επιστροφής της αμερικανικής στρατηγικής στην ιδέα της μιας και μόνης κεφαλής ανά πύραυλο, δοθέντος μάλιστα του ότι όσο μικρότερος είναι ο αριθμός των κεφαλών και μεγαλύτερος ο αριθμός των εκτοξευτήρων τόσο δυσκολότερο καθίσταται, να καταστρέψεις με προληπτικό χτύπημα όλους σχεδόν τους πυραύλους του αντιπάλου σου.

¹⁴² Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, ό.π., σ. 296.

¹⁴³ Στο ίδιο, σ. 295.

Η άνοδος του Andropov στο Κρεμλίνο, δυστυχώς δεν προεξοφλούσε κάποια αλλαγή στην υπάρχουσα σοβιετική πολιτική, αντιθέτως μάλιστα όξυνε την διαρκώς επιδεινούμενη αμερικανοσοβιετική σχέση και αυτό φάνηκε ιδιαίτερα τον Δεκέμβριο του 1983, όταν λόγω της σοβιετικής αντίθεσης στην εγκατάσταση των πυραύλων Pershing II και Cruise στην Ευρώπη οι συνομιλίες διακόπηκαν με πρωτοβουλία της σοβιετικής πλευράς. Ο Andropov ανακοίνωσε, ότι ένας νέος γύρος συνομιλιών θα μπορούσε να ξεκινήσει, αν οι αμερικανοί απέσυραν τους πυραύλους Cruise και Pershing II και όλα αυτά μόλις ελάχιστες μέρες μετά την κατάθεση μιας ριζικά ανανεωμένης αμερικανικής πρότασης, η οποία μαρτυρούσε την σαφή στροφή της κυβέρνησης των ΗΠΑ προς ρεαλιστικές και διαπραγματεύσιμες θέσεις, που άνοιγαν τον δρόμο για έναν δίκαιο συμβιβασμό, που θα ελάμβανε υπόψη τα ιδιαίτερα συμφέροντα αλλά και τις ανησυχίες της κάθε πλευράς¹⁴⁴.

Παρά ταύτα η κυβέρνηση του Andropov δεχόταν μεγάλη πίεση από το στρατιωτικό κατεστημένο, το οποίο εμφανιζόταν αδιάλλακτο σε ότι αφορούσε τυχόν περιορισμούς στην παραγωγή και τον εκσυγχρονισμό ιδίως των εξελιγμένων συστημάτων (βομβαρδιστικά Backfire, πύραυλοι SS-20), εξαιτίας της προϊούσας υποβάθμισης των εξοπλιστικών προγραμμάτων έναντι της μεγάλης οικονομικής κρίσης στην ΕΣΣΔ, η οποία δημιουργούσε οξύτατο ανταγωνισμό ανάμεσα σε οικονομικές μεταρρυθμίσεις και αμυντικές ανάγκες. Από την άλλη πλευρά και η Ουάσινγκτον είχε εγκλωβιστεί μεταξύ των στρατηγικών της επιλογών και του δυναμικού ειρηνιστικού κινήματος που αναπτυσσόταν στην Ευρώπη, το οποίο καθιστούσε εξαιρετικά δύσκολο και επικίνδυνο για αυτήν, να επιδείξει αρνητισμό ως προς την μείωση των εξοπλισμών, για να εξασφαλίσει την στρατηγική της ανωτερότητα, καθώς κάτι τέτοιο θα προκαλούσε σφοδρές αντιδράσεις στους ευρωπαϊκούς λαούς, που πίεζαν με την σειρά τους τις εθνικές τους κυβερνήσεις.

Μετά την διακοπή των διαπραγματεύσεων START το 1983, οι ΗΠΑ προχώρησαν στην εγκατάσταση των πυραύλων Cruise και Pershing στην Δυτική Ευρώπη, ενώ οι Σοβιετικοί από την πλευρά τους υλοποίησαν την απόφαση για εγκατάσταση των προηγμένων SS-20 καθώς και των επιχειρησιακών τακτικών πυραύλων SS-23 στην Ανατολική Γερμανία και στην Τσεχοσλοβακία. Πλέον διαφαινόταν, ότι οι αποτυχημένες διαπραγματεύσεις θα μπορούσαν, να αποκτήσουν πιο επικίνδυνο αποτέλεσμα από την παντελή απουσία διαπραγματεύσεων, διότι και οι δύο πλευρές είχαν τώρα σκληρύνει αρκετά την στάση τους, κάτι που μπορούσε να γίνει ευκόλως αντιληπτό δια της παρακολούθησης της εντατικοποίησης των εξοπλισμών τους σε τέτοιο μάλιστα βαθμό, που είχε να εμφανιστεί από τα μέσα της δεκαετίας του '60.

---

¹⁴⁴ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 214.

Μέχρι εκείνη την εποχή διευκόλυνε και τις δύο πλευρές η διεξαγωγή χωριστών συνομιλιών για τα πυρηνικά και μη πυρηνικά όπλα καθώς και η ύπαρξη σαφούς κατηγοριοποίησης των πυρηνικών όπλων σε ευδιάκριτες κατηγορίες, μακράς εμβέλειας, μέσου βεληνεκούς και πεδίου μάχης. Στην πράξη ο συγκεκριμένος τρόπος αντιμετώπισης του ευρύτερου ζητήματος του αφοπλισμού αποδείχθηκε μη ρεαλιστικός. Το κέντρο βάρους στις συνομιλίες της συνθήκης SALT αποτέλεσε η προσπάθεια καθορισμού ορίων στα συστήματα εκτόξευσης, που η κάθε πλευρά θα μπορούσε, να διαθέτει. Αυτά τα όρια ήταν ένα δύσκολο υπό διαπραγμάτευση ζήτημα, αλλά ακόμα δυσκολότερος ήταν ο σαφής καθορισμός των οπλικών συστημάτων, που έπρεπε να καλύψει η συνθήκη, καθώς δεν ήταν εύκολος ο ακριβής υπολογισμός των διατιθέμενων από κάθε πλευρά οπλικών συστημάτων, αλλά ούτε και η επίτευξη συμφωνίας για το ποια ήταν στρατηγικά και ποια όχι. Η αμερικανική πλευρά επεδίωκε η συνθήκη να περιλαμβάνει το σοβιετικό βομβαρδιστικό Tu-26 (Backfire), το οποίο, επειδή διέθετε δυνατότητα εναέριου ανεφοδιασμού, θεωρείτο αναμφισβήτητα ένα στρατηγικό όπλο ικανό να πλήξει αμερικανικές πόλεις. Το ίδιο ίσχυε και για ορισμένες κατηγορίες κινητών πυραυλικών συστημάτων που, αν και χαρακτηρίστηκαν μέσου βεληνεκούς, θα μπορούσαν να μετατραπούν εύκολα σε στρατηγικούς πυραύλους SS-16¹⁴⁵.

Αν και η νέα σοβιετική ηγεσία, προωθούσε ένα ευρείας κλίμακας εκσυγχρονιστικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων στο εσωτερικό της ΕΣΣΔ, στο εξωτερικό εξακολουθούσε, να επιδεικνύει την μόνιμη καχυποψία και δυσπιστία της. Μετά τον θάνατο του 69χρόνου Andropov τον Φεβρουάριο του 1984, ο 70χρόνος διάδοχος του, Konstantin Tsernenko δεν επέδειξε σημάδια αξιολογής μεταβολής σε σχέση με την πολιτική του προκατόχου του. Πλέον η αντιπαλότητα μεταξύ Ουάσινγκτον και Μόσχας, δεν προερχόταν από την κυρίαρχη ιδεολογική αντιπαράθεση τους, αλλά από την όλο και εντονότερα παρατηρούμενη εσωτερική διαμάχη των νεωτεριστών με την παλιά φρουρά, διαμάχη ευδιάκριτη και στους δυο αντιπάλους. Επιπλέον, οι στεφθείσες από επιτυχία αποστολές των διαστημικών λεωφορείων τύπου Columbia επισκίασαν τις συνομιλίες, προσφέροντας ένα ισχυρό χαρτί στην αμερικανική διπλωματία. Αυτές οι αποστολές συνέβαλαν στην μεταφορά του 'πολεμικού θεάτρου' στο Διάστημα, παρέχοντας στις ΗΠΑ ένα αξιοσημείωτο προβάδισμα έναντι της ΕΣΣΔ¹⁴⁶. Πάντως και το πρόγραμμα SDI και η εμφάνιση μιας νέας ηγετικής φυσιογνωμίας στην Μόσχα, του Mikhail Gorbachev, που άρχισε να αναδεικνύεται ραγδαία μετά τον θάνατο του Andropov και λόγω των πολιτικών αδυναμιών του διαδόχου του Andropov, Konstantin Tsernenko

¹⁴⁵ Calvocoressi Peter, *Η Διεθνής Πολιτική μετά το 1945*. Ο.π., σ. 87.

¹⁴⁶ Μαγουλάς Αντώνιος, *Η ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι ρίζες του Αμερικάνικου Ονείρου. 1600-1990*, ό.π., σ. 847.

ανάγκασαν τελικά την ΕΣΣΔ, να ανοίξει και πάλι η ίδια την πόρτα των διαπραγματεύσεων START τον Ιούνιο του 1984, προτείνοντας νέο γύρο συνομιλιών μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ¹⁴⁷.

Τα κυριότερα αίτια για την παραπάνω επιλογή ήταν δύο. Πρώτον, η ραγδαίως πλέον καταρρέουσα σοβιετική οικονομία που καθιστούσε πρακτικώς αδύνατη την επανέναρξη φιλόδοξων εξοπλιστικών προγραμμάτων, συνεπώς και την ύπαρξη ενός επί ίσοις όροις ανταγωνισμού με τις ΗΠΑ. Δεύτερον, ότι στον περίπου ένα χρόνο που είχε μεσολαβήσει μεταξύ της ανακοίνωσης του προγράμματος SDI από τον Reagan και της υποβολής της πρότασης για επανάλυση των διαπραγματεύσεων START από την ΕΣΣΔ, η σοβιετική ηγεσία είχε πειστεί για την σοβαρότητα του αμερικανικού εγχειρήματος και την δική της αδυναμία να ακολουθήσει τις ΗΠΑ, οι οποίες βελτιώναν σταθερά πλην των άλλων και τα όπλα πυρηνικής απάντησης κατά των εχθρικών συστημάτων (counterforce). Οι ΗΠΑ απάντησαν στην πρόσκληση της ΕΣΣΔ για διαπραγματεύσεις από θέση ισχύος ζητώντας οι συζητήσεις των δύο πλευρών, να οδηγήσουν σε καθορισμό αμοιβαία αποδεκτών συμπερασμάτων για την μείωση των στρατηγικών όπλων σε τομείς που προκαλούν ανησυχία σε κάθε επιμέρους πλευρά, ενώ έθεσαν εκ νέου το θέμα των πυρηνικών δυνάμεων ενδιάμεσου βεληνεκούς (INF-Intermediate Range Nuclear Forces), που είχε πολλές φορές στο παρελθόν αποτελέσει το αίτιο έντονων αμερικανοσοβιετικών διαφωνιών λόγω του ότι το συγκεκριμένο θέμα σχετιζόταν με την ευρωπαϊκή άμυνα.

Η αρχικώς συγκεχυμένη στάση της ΕΣΣΔ, ξεκίνησε αργά μεν αλλά σταθερά να αποσαφηνίζεται με την ενδυνάμωση της θέσεως του έως και τότε δεύτερου γενικού γραμματέα του κόμματος Gorbachev από τον Οκτώβριο του 1984. Δεν είναι δύσκολο να παρατηρήσει κάποιος, πως η πρόοδος που σημειώνεται πλέον στις αμερικανοσοβιετικές συνομιλίες ακολουθεί ένα είδος παράλληλης πορείας με την γοργή άνοδο του Gorbachev στον μηχανισμό εξουσίας της ΕΣΣΔ. Αυτή η διαπίστωση όμως δεν θα πρέπει να μας οδηγήσει με κανέναν τρόπο στο συμπέρασμα, πως ο μόνος λόγος για την πρόοδο της αμερικανοσοβιετικής σχέσης, που σημειώθηκε προς τα μέσα της δεκαετίας του 1980, ήταν η ανέλιξη του Gorbachev στην εξουσία, καθώς εξίσου ισχυρός αν όχι ισχυρότερος μάλιστα λόγος ήταν η επιθετική, αποφασιστική και σταθερή εξωτερική πολιτική του Προέδρου Reagan απέναντι στην ΕΣΣΔ, η οποία ενδυναμώθηκε στον μέγιστο βαθμό μετά τα αποτελέσματα των προεδρικών εκλογών στις ΗΠΑ στο τέλος του 1984, αφού αποτελούσαν ξεκάθαρη απόδειξη, πως ο αμερικανικός

---

¹⁴⁷ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 328.

λαός την υιοθετούσε, συνεπώς όχι μόνον δεν επρόκειτο να αλλάξει, αλλά οι σοβιετικοί δεν απέκλειαν πλέον ακόμη και να ενταθεί σημαντικά κατά την επόμενη τετραετία¹⁴⁸.

Στα μέσα Ιανουαρίου του 1985, δόθηκε η τελική θετική σοβιετική απάντηση για την έναρξη διαπραγματεύσεων με κύριο αντικείμενο τα στρατηγικά όπλα και τα διαστημικά συστήματα. Οι υπουργοί Εξωτερικών George Shultz και Andrei Gromyko θα συναντιούνταν, για να ορίσουν την ημερήσια διάταξη των συνομιλιών, που εγκαινιάσθηκαν λίγο αργότερα στην Γενεύη. Αντικείμενο της συζήτησης τους θα ήταν η ενασχόληση με τα σύνθετα ζητήματα, που σχετίζονταν με τα διαστημικά, τα πυρηνικά - στρατηγικά και τα μέσου βεληνεκούς όπλα. Στην συγκεκριμένη χρονική συγκυρία ο Shultz δεν κατόρθωσε, τουλάχιστον σε απόλυτο βαθμό, να εξασφαλίσει την αποσύνδεση του προγράμματος SDI από τα πυρηνικά όπλα. Τέλος εκφράστηκε και από τις δύο πλευρές η άποψη, ότι στόχος των συνομιλιών αλλά και της οποιασδήποτε ενδεχόμενης συμφωνίας, στην οποία θα κατέληγαν, δεν ήταν άλλος από την επίτευξη μιας ουσιαστικής συνεννόησης για την αποτροπή μιας κούρσας εξοπλισμών στο εγγύς αλλά και το απώτερο μέλλον και βεβαίως η διακοπή του ήδη υπάρχοντος εξαντλητικού ανταγωνισμού, που είχε φτάσει στο αποκορύφωμα του.

Μέχρι την ανάληψη της εξουσίας από τον Gorbachev το 1985, η δυτική συμμαχία ήταν τουλάχιστον επιφανειακά ενωμένη πίσω από την σκληρή πολιτική που εξέφραζε ο Reagan, ενώ το ζήτημα του αφοπλισμού σε όλα τα επίπεδα, από την διαδικασία διαπραγμάτευσης της συμφωνίας SALT μέχρι τις συνομιλίες για τις μη πυρηνικές δυνάμεις, φάνηκε να παγώνει. Η μιλιταριστική αντιμετώπιση της Σοβιετικής Ένωσης από τον Reagan, όσο και αν ήταν αποδεκτή στις Ηνωμένες Πολιτείες, έβρισκε λιγότερους υποστηρικτές στην Ευρώπη και αυτό γιατί οι ευρωπαίοι παρά το ότι αντιπαθούσαν την ΕΣΣΔ, ήταν πεπεισμένοι ότι αποτελούσε μεγάλη ανάγκη η εξεύρεση ενός *modus vivendi* στις σχέσεις της Δύσης με την Μόσχα, μην πιστεύοντας πως η στρατηγική των επαναλαμβανόμενων απειλών, τις οποίες εξαπέλυε ο αμερικανός πρόεδρος, θα κατάφερνε, να βελτιώσει την κακή σχέση μεταξύ των δύο συνασπισμών. Στο πλαίσιο αυτό, αρνήθηκαν, να στηρίξουν την διττή του πολιτική, η οποία βασιζόταν στην επίδειξη ισχύος και ταυτοχρόνως τις διαπραγματεύσεις και επιπρόσθετα θεώρησαν μη ειλικρινή την διάθεση του, να διαπραγματευτεί με την σοβιετική πλευρά, ιδίως μάλιστα μετά τον θυελλώδη του λόγο τον Μάρτιο του 1983 στην Φλόριντα, όταν αποκάλυψε

---

¹⁴⁸ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 330.

την ΕΣΣΔ <<αυτοκρατορία του κακού>>¹⁴⁹, η οποία προοριζόταν για τον κάλαθο των αχρήστων της παγκόσμιας ιστορίας. Η πεποίθηση του Reagan, ότι αργά ή γρήγορα η Σοβιετική Ένωση θα κατέρρεε οικονομικά μην μπορώντας να ανταποκριθεί στην μεγάλη αύξηση των αμερικανικών εξοπλιστικών προγραμμάτων, για παράδειγμα μέσω ενός μεγαλύτερου προγράμματος παραγωγής πυραύλων Τρίαινα (Trident), της αναβίωσης του προγράμματος κατασκευής των βομβαρδιστικών B-1 και των πυραυλικών συστημάτων MX, στρατηγική, που είχε εγκρίνει το αμερικανικό Κογκρέσο, αποδοκιμάστηκε από ορισμένους συμμάχους των ΗΠΑ και το όλο του σχέδιο θεωρήθηκε επικίνδυνο και άνευ ουσίας¹⁵⁰.

Εκ των υστέρων, η εξωτερική πολιτική που ακολούθησε ο Ronald Reagan κατά την διάρκεια της πρώτης του θητείας, μπορεί να αποτιμηθεί ως θετική, διότι πρώτον προσέφερε στις ΗΠΑ μια ανανεωμένη εμπιστοσύνη και σιγουριά μετά από δύο δεκαετίες προβλημάτων, δεύτερον εξαιτίας του ότι οι μονομερείς στρατιωτικές ενέργειες στις οποίες προέβη (Γρενάδα 1983, Λίβανος 1983), επιχειρώντας να αποδυναμώσει στην πράξη τον χαρακτηρισμό του <<χάρτινου τίγρη>>, ο οποίος είχε αποδοθεί στις ΗΠΑ κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1970 λόγω της κατάρρευσης του Νότιου Βιετνάμ, της υποχώρησης της αμερικανικής επιρροής σε διάφορα μέρη του πλανήτη και της ταπεινωτικής ομηρείας των αμερικανών διπλωματών στην Τεχεράνη το 1979, ήταν περιορισμένης κλίμακας και τρίτον επειδή στο τέλος φάνηκε έτοιμος, να εμπλακεί σε συνομιλίες με την Μόσχα. Ο <<νέος>> Ψυχρός Πόλεμος της περιόδου 1979-1985 δεν είχε πολεμικές κρίσεις ανάλογης σοβαρότητας με εκείνη του Βερολίνου του 1948 ή της Κούβας του 1962, οι οποίες έθεσαν τις υπερδυνάμεις απευθείας την μια αντιμέτωπη με την άλλη.

Αν ο Reagan αποδείχθηκε πράγματι επιθετικός κατά την διάρκεια της πρώτης του προεδρικής θητείας, το ίδιο επιθετική, ίσως και περισσότερο, αποδείχτηκε και η Μόσχα καθώς τόσο οι γερασμένοι ηγέτες της Brezhnev, Andropov και Tsernenko όσο και τα γερασμένα στην πλειοψηφία τους μέλη του Πολιτικού Γραφείου, του οργάνου δηλαδή που ελάμβανε όλες τις βασικές αποφάσεις για την πορεία της χώρας¹⁵¹, εμφανίστηκαν παντελώς ανίκανοι να αναλάβουν την οποιαδήποτε θετική πρωτοβουλία στην κατεύθυνση της εξομάλυνσης των σχέσεων ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Πέραν αυτού θα πρέπει να επισημάνουμε το γεγονός, πως η εξωτερική πολιτική της ΕΣΣΔ για όλη αυτήν την περίοδο παρέμεινε στην αρμοδιότητα του παλαιάμαχου υπουργού Εξωτερικών, του 71 ετών το 1980 Andrei Gromyko, ο οποίος κατείχε

¹⁴⁹ Gaddis John Lewis, << On Starting All Over Again: A Naïve Approach to the Study of the Cold War >> in Westad Odd Arne (editor), *Reviewing the Cold War, Approaches, Interpretations, Theory*, London, Frank Cass, 2006.

¹⁵⁰ Calvocoressi Peter, *Η Διεθνής Πολιτική μετά το 1945*. Ό.π., σ. 86.

¹⁵¹ Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη Γιάννα, *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)*, ό.π., σ. 269.

το συγκεκριμένο αξίωμα από το 1957 και ήταν οπαδός της σκληρής γραμμής προς την Ουάσινγκτον.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, η Σοβιετική Ένωση αρνήθηκε, να υιοθετήσει την παραδοχή, ότι η ύπαρξη των πυραύλων SS-20 ισοδυναμούσε με ανατροπή της στρατιωτικής ισορροπίας στο ευρωπαϊκό θέατρο, ελπίζοντας σε μη εγκατάσταση των αμερικανικών πυραύλων Pershing II και Cruise εξαιτίας της ανάπτυξης του έντονου αντιπυρηνικού κινήματος στην δυτική Ευρώπη. Όταν όμως οι ελπίδες της διαψεύστηκαν και ξεκίνησε η εγκατάσταση των πυραύλων το 1983, οι σοβιετικοί αποχώρησαν και από τις συνομιλίες για τους πυραύλους μέσου βεληνεκούς (INF), όσο και από αυτές για την μείωση των στρατηγικών όπλων (START), με αποτέλεσμα το 1984 η ένταση στις σχέσεις μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων να οξυνθεί επικίνδυνα. Παρά ταύτα, δείγματα μιας συνεχιζόμενης επιθυμίας για ύφεση και μάλιστα ισχυρά, μπορεί κάποιος να εντοπίσει πρώτον στην συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στην Μόσχα στις 7 Ιανουαρίου του 1985, μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ, συνάντηση η οποία κατέληξε σε συμφωνία για επανέναρξη του αμερικανοσοβιετικού διαλόγου στα τρία κρισιμότερα θέματα, δηλαδή τα στρατηγικά, εκείνα που σχετίζονταν με τα όπλα μέσου βεληνεκούς (INF) και τα αμυντικού-διαστημικού ενδιαφέροντος και δεύτερον σε ανατολικοευρωπαϊκές χώρες-δορυφόρους της ΕΣΣΔ, μεταξύ των οποίων η Ανατολική Γερμανία και η Ουγγαρία που εξέφρασαν την σαφή επιθυμία και πρόθεση να αναπτύξουν οικονομικούς δεσμούς με την δυτική Ευρώπη, δυσφορώντας για την πολιτική του Κρεμλίνου¹⁵².

---

¹⁵² Young John W, *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991*, ό.π., σ. 78.

Δεύτερη Τετραετία(1985-1988)

Στις προεδρικές εκλογές του 1984, ο Ronald Reagan επανεξελέγη Πρόεδρος με ποσοστό 58% κερδίζοντας πάνω από 500 εκλέκτορες και όλες τις πολιτείες πλην της Μινεσότας, από την οποία προερχόταν ο αντίπαλος του για την προεδρία δημοκρατικός Walter Mondale, πρώην αντιπρόεδρος του Carter. Το εκλογικό αποτέλεσμα δικαιολογείται, αν αναλογισθούμε πως καθ' όλη την διάρκεια της πρώτης του προεδρικής θητείας ο Reagan διατήρησε την πολύ υψηλή δημοφιλία που είχε κατά την εγκατάσταση του στον Λευκό Οίκο τον Ιανουάριο του 1981. Έναν ολόκληρο χρόνο μετά την δεύτερη εκλογή του στην προεδρία το ποσοστό δημοφιλίας του ξεπερνούσε το 68%¹⁵³. Πέραν όμως αυτού του αναμφίβολα σημαντικού λόγου πέτυχε πρώτον την ανάκτηση του τρωθέντος ηθικού και της χαμένης κατά τις αρχές της δεκαετίας του '80 αξιοπρέπειας της αμερικανικής κοινής γνώμης, δεύτερον την σταδιακή αλλά σταθερή και ορατή πτώση ανεργίας και πληθωρισμού που συνοδευόταν από παράλληλη οικονομική άνθιση, της οποίας απόδειξη αποτελούσε και η σημειούμενη ανόρθωση στην Ουάλλ Στρήτ, το Οχυρό της αμερικανικής οικονομίας και τρίτον την επούλωση των τραυμάτων της αμερικανικής μεσοαστικής τάξης¹⁵⁴.

Ο Reagan αν και δεν κατάφερε, να ωφελήσει σε σημαντικό βαθμό τους ρεπουμπλικανούς στο Κογκρέσο, οι οποίοι είχαν υποστεί σοβαρές απώλειες στις ενδιάμεσες εκλογές του Νοεμβρίου του 1982, διατηρώντας όμως τον έλεγχο της γερουσίας, τον οποίον απώλεσαν στις ενδιάμεσες εκλογές του 1986, κατόρθωσε όμως, να μετακινήσει προς τα δεξιά τον ιδεολογικό προσανατολισμό των αμερικανών¹⁵⁵ και αυτή η μετακίνηση ούτε προσωρινή ήταν, ούτε επιφανειακό χαρακτήρα είχε, όπως άλλωστε φάνηκε από τα αποτελέσματα και των επόμενων προεδρικών εκλογών στις οποίες επικράτησε ο αντιπρόεδρος του Reagan, George Bush με 54%. Πάντως η θριαμβευτική επανεκλογή του Reagan στην προεδρία δεν προϋπέθετε την άσκηση μιας εύκολης δεύτερης θητείας τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική πολιτική, η οποία εξετάζεται εδώ. Αντιθέτως μάλιστα, ο Πρόεδρος επρόκειτο να αντιμετωπίσει συχνά την ισχυρή Κογκρεσιακή αντίδραση, η οποία προερχόμενη από το ίδιο το επιτελείο των ρεπουμπλικανών θα δυσχέραινε σημαντικά ορισμένες φορές την εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής του ίδιου και της κυβέρνησης του. Υπό αυτές τις συνθήκες η κυβέρνηση Reagan θα

¹⁵³ Halliday Fred, *The Making of the Second Cold War*, ό.π., σ. 241.

¹⁵⁴ Μαγουλάς Αντώνιος, *Η ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι ρίζες του Αμερικάνικου Ονείρου. 1600-1990*, ό.π., σ. 851.

¹⁵⁵ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 345.

εξαναγκαζόταν, να προχωρήσει ορισμένες φορές σε ενδοδιπλωματικούς χειρισμούς και διαφορετικών ειδών συμβιβασμούς κατά την άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής¹⁵⁶.

Κατά την δεύτερη τετραετία του Ronald Reagan στον Λευκό Οίκο σημειώθηκε μια αρχικώς σταδιακή και περιορισμένη, αλλά εν συνεχεία ευρεία και θεαματική βελτίωση των αμερικανοσοβιετικών σχέσεων, την οποία επικαρπώνται οι ρεπουμπλικανοί και ο Reagan και της οποίας η επίτευξη οφείλεται σε ένα σύνθετο πολύπτυχο συνθηκών και αλλαγών, όπου οι τεταμένες σχέσεις των δύο χωρών έβρισκαν τελικά ένα πεδίο αμοιβαίας δράσης. Έτσι λοιπόν ο Reagan κατά την περίοδο 1985-1988, αν και δεν προχώρησε σε αναθεώρηση των στόχων, τους οποίους είχε θέσει στην εξωτερική του πολιτική απέναντι στην ΕΣΣΔ κατά την έναρξη της πρώτης του προεδρικής θητείας¹⁵⁷, ωστόσο μετεβλήθη από τον πλέον έντονο πολέμιο της Σοβιετικής Ένωσης της πρώτης τετραετίας σε έναν ένθερμο υποστηρικτή συμφιλιοτικών συμφωνιών μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, στις οποίες θα μπορούσε όχι αδικαιολόγητα να δοθεί ένας ριζοσπαστικός χαρακτήρας.

Αυτή η διαφοροποίηση του αμερικανού Προέδρου σε σχέση με την προηγούμενη στάση του, η οποία κατακρίθηκε και μάλιστα σφοδρά από όλες τις πλευρές του πολιτικού φάσματος ακόμη και από σημαντικό αριθμό συντηρητικών υποστηρικτών του στις ΗΠΑ, που εξαπέλυσαν στην συνέχεια δριμύτατες επιθέσεις εναντίον του δεν συντελέστηκε ούτε ξαφνικά ούτε εν θερμώ. Ήταν αποτέλεσμα της συνειδητοποίησης από τον Reagan της αλλαγής που είχε αρχίσει, να συντελείται εντός της ΕΣΣΔ και της οποίας κύριος αίτιος και ταυτόχρονα εκφραστής ήταν ο νέος σοβιετικός ηγέτης Mikhail Gorbachev, οι κύριες ιδέες του οποίου για την ιδιαίτερη αμερικανοσοβιετική σχέση διεφάνησαν στην συνέντευξη, που έδωσε στο περιοδικό *Time* στις 9 Σεπτεμβρίου του 1985¹⁵⁸. Η μελέτη των σοβιετικών αρχείων που ήταν προσβάσιμα σε έρευνα μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ αποδεικνύουν με σαφήνεια το γεγονός, πως ο Gorbachev όντως επιθυμούσε ειλικρινώς την μείωση του εξοπλιστικού ανταγωνισμού, ότι άσκησε πιέσεις στην κατεύθυνση του ελέγχου των πυρηνικών οπλοστασίων και ότι υιοθέτησε μια περισσότερο ευέλικτη και λιγότερο ιδεολογικά φορτισμένη εξωτερική πολιτική, που αποκλήθηκε 'νέα διπλωματία'¹⁵⁹.

Ο Reagan διαισθανόταν πως δημιουργείτο το ενδεδειγμένο κλίμα και συντελούνταν οι κατάλληλες προϋποθέσεις, υπό τις οποίες θα κατόρθωνε να τερματίσει τον Ψυχρό Πόλεμο υπό ευνοϊκές για την χώρα του συνθήκες. Επρόκειτο για το δόγμα των διαπραγματεύσεων από

---

¹⁵⁶ Μαγουλάς Αντώνιος, *Η ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι ρίζες του Αμερικάνικου Ονείρου. 1600-1990*, ό.π., σ. 851.

¹⁵⁷ Στο ίδιο, σ. 855.

¹⁵⁸ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 881.

¹⁵⁹ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 418.

θέση ισχύος, το οποίο μπορεί ορισμένοι να το αντιμετωπίσαν ως τρόπο αποφυγής των διαπραγματεύσεων συνολικά αλλά όπως τελικά φάνηκε ο Reagan εντόπισε μέσω αυτού και εν συνεχεία χρησιμοποίησε τα μέσα για την δημιουργία μιας εγχώριας πολιτικής βάσης, άνευ της οποίας οι συμφωνίες με την ΕΣΣΔ θα είχαν μετά βεβαιότητας ναυαγήσει, όπως ακριβώς είχε συμβεί και κατά την δεκαετία του '70¹⁶⁰. Στο πλαίσιο αυτής της σχηματισθείσης αντίληψης μετέβαλλε στάση ανταποκρινόμενος στα ανοίγματα του Gorbachev, επιδιώκοντας την έμπρακτη ενδυνάμωση των μεταρρυθμιστών στην ηγεσία της ΕΣΣΔ¹⁶¹. Ενδεικτική τόσο των σκέψεων, όσο και των προθέσεων του Reagan απέναντι στον Gorbachev ήταν η δήλωση του τέσσερις μόλις μέρες μετά την ανάληψη της ηγεσίας της ΕΣΣΔ από τον Gorbachev πως: << οι ρώσοι έχουν διαφορετική αντίληψη για τα πράγματα σε σχέση με αυτή που είχαν στο παρελθόν. Κατά την γνώμη μου είναι πραγματικά έτοιμοι να προσπαθήσουν να διαπραγματευτούν μαζί μας μια μείωση στους εξοπλισμούς>>¹⁶².

Ο Michail Gorbachev, ο οποίος είχε αναλάβει τα ηνία της σοβιετικής εξουσίας τον Μάρτιο του 1985 διαδεχόμενος μια σειρά υπέργηρων σοβιετικών ηγετών, που εκπροσωπούσαν το στρατιωτικό και βιομηχανικό αρτηριοσκληρωτικό σοβιετικό καθεστώς, σε ηλικία 54 ετών με μια πολιτική σταδιοδρομία, η οποία σχεδόν στο σύνολο της είχε σημειωθεί κατά την μετασταλινική περίοδο και σκόπευε να αναδιοργανώσει την χώρα του σε ένα σύγχρονο κράτος αντάξιο του τίτλου της υπερδύναμης και όχι τόσο στην υπεράσπιση ενός ιδεολογικού ριζοσπαστισμού, έχοντας αντιληφθεί πλήρως το αδιέξοδο στο οποίο είχε περιέλθει η χώρα του και το οποίο απεδέχθη και δημοσίως σε ομιλία του στο 27^ο Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος το 1986¹⁶³, στην εξωτερική του πολιτική, της οποίας την εποπτεία και υλοποίηση ανέθεσε στον Eduard Shevardnadze, στόχευε στην εξομάλυνση των σχέσεων ΕΣΣΔ και ΗΠΑ, ώστε να επιτευχθεί ένας τερματισμός στην αδιάκοπη ιδιαίτερα ανταγωνιστική κούρσα των εξοπλισμών και αυτή η νέα κατεύθυνση την οποία επεδίωξε να δώσει στην εξωτερική πολιτική της ΕΣΣΔ και η οποία διαμορφώθηκε και από τις απόψεις σοβιετικών ειδικών σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, οι οποίοι ήταν σύμβουλοι του Gorbachev όπως ο Alexander Yakovlev¹⁶⁴, έδωσε τα πρώτα της δείγματα με την ανακοίνωση από την σοβιετική πλευρά

---

¹⁶⁰ Gaddis John Lewis, *The United States and the End of the Cold War, Implications, Reconsiderations, Provocations*, Oxford, Oxford University Press, 1992. σ. 131.

¹⁶¹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 365.

¹⁶² Gaddis John Lewis, *The United States and the End of the Cold War, Implications, Reconsiderations, Provocations*, ό.π., σ. 127.

¹⁶³ Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση, από το 1500 ως το 2000*. Ό.π., σ. 622.

¹⁶⁴ Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 601.

εντυπωσιακών μονομερών παραχωρήσεων, όπως ένα μορατόριουμ στις πυρηνικές δοκιμές. Οι παραπάνω κινήσεις, οι οποίες ερμηνεύθηκαν βιαστικά ίσως από ορισμένους παρατηρητές ως ο θρίαμβος του καπιταλισμού σε βάρος του κομμουνισμού και η υιοθέτηση των δυτικών μεθόδων από την ΕΣΣΔ, αναμφίβολα για κάποιους άλλους διευκόλυναν τον Gorbachev στην προσπάθεια του να αποκτήσει την πρωτοβουλία στο διεθνές επίπεδο, να θέσει τέλος στο μεγάλο εξοπλιστικό πρόγραμμα του Reagan και να επιτρέψει στην ΕΣΣΔ να εκσυγχρονιστεί και να ισχυροποιηθεί, για να είναι σε θέση, να συνεχίσει τον ανταγωνισμό με την Δύση¹⁶⁵.

Με την ανάληψη των καθηκόντων του ο Gorbachev, ο οποίος ήδη είχε συνειδητοποιήσει απόλυτα, ότι ήταν επιτακτική ανάγκη, να προχωρήσει σε ριζικό εκσυγχρονισμό, χωρίς τον οποίο η οικονομία της ΕΣΣΔ δεν θα μπορούσε, να διασφαλίσει την διατήρηση της πρότερης σοβιετικής στρατιωτικής ισχύος, να τηρήσει τις κύριες δεσμεύσεις της Μόσχας έναντι των συμμάχων της στο εξωτερικό, ούτε να βελτιώσει έστω και με αργό ρυθμό το βιοτικό επίπεδο στο εσωτερικό¹⁶⁶, κατέστησε σαφές, πως είχε λάβει την οριστική απόφαση, να μην συνεχιστεί η δαπάνη τεράστιων χρηματικών ποσών για αμυντικούς σκοπούς, πολιτική που έθετε σε κίνδυνο την σοβιετική οικονομία αλλά να επιτύχει έναν εξορθολογισμό τους.

Η παραπάνω απόφαση του είχε σχεδόν άμεση εφαρμογή, όπως αποδεικνύεται και από το γεγονός της επίσημης αναγγελίας της μονομερούς αναστολής της συνεχιζόμενης τότε εγκατάστασης των σοβιετικών πυραύλων SS-20 μόλις ένα μήνα μετά την άνοδο του στην εξουσία, που ακολουθήθηκε από την εκδήλωση της πρόθεσης του, να συμμετάσχει σε διαπραγματεύσεις για τα πυρηνικά όπλα χωρίς όρους αλλά και της διατύπωσης παράλληλης πρότασης για την μείωση των στρατηγικών οπλοστασίων των δύο υπερδυνάμεων κατά το ήμισυ¹⁶⁷. Η πρόταση την οποία διατύπωσε ο Gorbachev υποβλήθηκε στο πλαίσιο της συστηματικής του προσπάθειας να τερματίσει την κούρσα των εξοπλισμών και την συσσώρευση τεράστιων αποθεμάτων πυρηνικών όπλων, προσπάθεια, η οποία συνδεόταν άρρηκτα με την αντιμετώπιση της ΕΣΣΔ και του ρόλου της ως μεγάλης ευρωπαϊκής δύναμης, υπό μια εντελώς διαφορετική, σε σχέση με το παρελθόν, νέα οπτική. Κατά δήλωση του ίδιου του Gorbachev το 1987 <<Οι εξοπλισμοί πρέπει να περιοριστούν στο επίπεδο όπου είναι αναγκαίοι για αυστηρά αμυντικούς σκοπούς...>>¹⁶⁸.

Εάν κάποιος επιχειρούσε να αξιολογήσει τις υποχωρήσεις του Gorbachev βάσει της λογικής του Ψυχρού Πολέμου ότι τα κέρδη της μιας πλευράς είναι ζημιά για την άλλη, τότε θα

¹⁶⁵ Young John W, *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991*, ό.π., σ. 79.

¹⁶⁶ Roberts J. M, *Παγκόσμια Ιστορία*, ό.π., σ. 722.

¹⁶⁷ Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 600.

¹⁶⁸ Στο ίδιο, σ. 601.

μπορούσε σχετικά εύκολα να υποστηρίξει πως νικητής σε αυτήν την αναμέτρηση είχε ανακηρυχθεί ο Reagan, κρίση που αναμφίβολα έχει βάση αληθείας, χωρίς όμως να παραγνωρίζεται το γεγονός πως η συγκεκριμένη αντίδραση της νέας σοβιετικής ηγεσίας έναντι των ΗΠΑ εξυπηρετούσε και την Μόσχα διότι έδινε την δυνατότητα στον Gorbachev να κερδίσει πολύτιμο χρόνο εξασφαλίζοντας ένα σταθερό διεθνές περιβάλλον, μετά μάλιστα από την διαπίστωση ότι η στρατιωτική σύγκρουση στο εξωτερικό ήταν και υπερβολικά δαπανηρή και ιδιαίτερα δυσλειτουργική, για να υποστηρίξει τις σχεδιαζόμενες μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό, τομέα στον οποίο την συγκεκριμένη χρονική περίοδο δινόταν πολύ μεγάλη σημασία από τον Gorbachev ¹⁶⁹. Αυτός ήταν άλλωστε, που τόνισε πως η μελλοντική συνεργασία μεταξύ των κρατών θα έπρεπε, να γίνεται σε μια μη καταναγκαστική βάση γράφοντας το 1987 χαρακτηριστικά πως, <<Οι καιροί είναι ώριμοι για να εγκαταλειφθούν εκείνες οι απόψεις περί εξωτερικής πολιτικής που επηρεάζονται από μια αυτοκρατορική νοοτροπία. Είναι δυνατόν να καταστέλλεις, να εξαναγκάζεις, να δωροδοκείς, να τσακίζεις ή να συντρίβεις, αλλά μόνο για μια ορισμένη περίοδο>>¹⁷⁰.

Ο Reagan ο οποίος προσπαθούσε να διαγνώσει τις πραγματικές προθέσεις του σοβιετικού ηγέτη και τα ακριβή κίνητρα της εντελώς διαφορετικής κατεύθυνσης, την οποία έδινε στην αντιμετώπιση των ΗΠΑ σε σχέση με τους προκατόχους του, αποφάσισε το 1985 να μην επιστρέψει στην πολιτική, την οποία είχε ακολουθήσει ο Νίxon, αυτήν δηλαδή της <<διασύνδεσης>> (linkage) των θεμάτων¹⁷¹, αλλά να εφαρμόσει μια πολιτική <<εποικοδομητικής αντιμετώπισης>> προς το Κρεμλίνο, της οποίας βάση θα αποτελούσε η αποδοχή της δυνατότητας να γίνουν ορισμένες συμφωνίες με την ΕΣΣΔ ακόμη και αν αυτή παρέμενε αντίπαλος στην διεθνή σκηνή¹⁷².

Αν και προς τα τέλη της δεκαετίας του 1980 η αποσάθρωση του σοβιετικού συστήματος ήταν εκτεταμένη και βαθειά, ο Gorbachev επέδειξε διστακτικότητα, η ευθύνη για την οποία δεν θα πρέπει να καταλογιστεί καθ' ολοκληρίαν στον ίδιο και ως προς την λήψη των απαιτούμενων αποφάσεων αλλά και ως προς την υλοποίηση των αναγκαίων εσωτερικών μεταρρυθμίσεων, επειδή μένοντας προσκολλημένος στο κεντρικό σύστημα διοίκησης και προγραμματισμού, αρνήθηκε να εισαγάγει το στοιχείο της ελεύθερης αγοράς, σε αντίθεση με την Κίνα του Deng Xiaoping, στο σοβιετικό σύστημα παραγωγής, αλλά προτίμησε την

---

¹⁶⁹ Best Antony, Hanhimaki Jussi M, Maiolo Joseph A. and Schulze Kirsten E, *International History of the Twentieth Century and Beyond*, ό.π., σ. 483.

¹⁷⁰ Mazower Mark, *Σκοτεινή Ήπειρος. Ο Ευρωπαϊκός Εικοστός Αιώνας*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2004. σ. 362.

¹⁷¹ Στο ίδιο, σ. 362.

¹⁷² Young John W, *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991*, ό.π., σ. 80.

εισαγωγή ενός ουσιαστικά μικτού οικονομικού συστήματος σοσιαλιστικής και ελεύθερης αγοράς¹⁷³, ενώ επιπρόσθετα εξαπέλυσε σφοδρό πόλεμο εναντίον της ευρείας ενδημικής διαφθοράς, που ενυπήρχε στον κρατικό σοβιετικό παραγωγικό μηχανισμό. Παρά ταύτα ήταν πλέον αργά να ανακοπεί η ταχεία πορεία της ΕΣΣΔ προς την οικονομική κατάρρευση και την διάλυση της.

Μια από τις βασικές αδυναμίες του Gorbachev ήταν πως στην προσπάθειά του να διατηρεί τον έλεγχο των γεγονότων, αισθανόταν την υποχρέωση, να υιοθετεί μια μέση θέση όποτε αυτό ήταν εφικτό και ενώ ενθάρρυνε τις νέες ιδέες, όταν ριζοσπάστες μεταρρυθμιστές του ασκούσαν πίεση να προχωρήσει παραπάνω, αναζητούσε την στήριξη των συντηρητικών του κόμματος υιοθετώντας άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο τις απόψεις τους¹⁷⁴. Οι συχνές αμφιταλαντεύσεις, η μερικές φορές παρεξηγήσιμη διστακτικότητα του να οδηγεί τις πρωτοβουλίες, που αναλάμβανε, μέχρι τέλους και η αδικαιολόγητη επιμονή του να μην προχωρά γρήγορα, προκάλεσαν απογοήτευση σε μεγάλο αριθμό των αρχικώς υποστηρικτών του¹⁷⁵. Από όποια οπτική και να τις εξετάσει πάντως κάποιος, οι περισσότερες από τις μεταρρυθμίσεις, στις οποίες προχώρησε ο Gorbachev, απελευθέρωσαν εντός της σοβιετικής κοινωνίας σαρωτικές δυνάμεις και το άξιο μνείας είναι πως η συνολική διαδικασία κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης ήταν σχετικώς αναίμακτη¹⁷⁶. Σε αυτό το γεγονός σημαντική, δίχως αμφιβολία, υπήρξε η συμβολή της αμερικανικής πολιτικής.

Όσον αφορά την πολιτική της κυβέρνησης Reagan σε σχέση με το θέμα της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν, η αμερικανική οικονομική υποστήριξη προς τους αντάρτες συνεχιζόταν με αυξητικό μάλιστα ρυθμό, καθώς το έτος 1988 τα διατιθέμενα κεκαλυμμένα κονδύλια έφτασαν τα 350 εκατομμύρια δολάρια από 200 εκ. δολάρια το 1985. Τα κονδύλια που δαπανήθηκαν προς υποστήριξη των μουτζαχεντίν το 1988 αντιστοιχούσαν σε 574 εκατομμύρια δολάρια σε τιμές του 2009 που αποτελούσαν σχεδόν το 5% του συνολικού προϋπολογισμού του State Department για την ίδια χρονιά και όλα αυτά για μια και μόνο επιχείρηση στο εξωτερικό, ένδειξη της μεγάλης σημασίας την οποία απέδιδαν στην συγκεκριμένη επιχείρηση οι αμερικανοί ιθύνοντες. Η υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών προς τους μουτζαχεντίν όμως πέραν του οικονομικού σκέλους είχε και ένα πολύ ενδιαφέρον ποιοτικό σκέλος, του οποίου τα χαρακτηριστικά επίσης μεταβλήθηκαν με το πέρασμα του

¹⁷³ Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη Γιάννα, *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)*, ό.π., σ. 277.

¹⁷⁴ Mazis John Athanasios, <<Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ και η κατάρρευση του Κομμουνισμού στην Ευρώπη >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

¹⁷⁵ Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 604.

¹⁷⁶ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 362.

χρόνου. Έτσι, ενώ εντός των δύο πρώτων εβδομάδων μετά την έναρξη της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν και στο πλαίσιο της αρχικής επιδίωξης της ηγεσίας των ΗΠΑ για <<παρενόχληση>> των δυνάμεων της ΕΣΣΔ και σε καμία περίπτωση πρόκλησης ανοιχτής σύγκρουσης μαζί της, η οποία θα μπορούσε πιθανόν να γενικευτεί στην ευρύτερη περιοχή της κεντρικής Ασίας, θέτοντας σε άμεσο κίνδυνο τα αμερικανικά συμφέροντα στον Περσικό Κόλπο, προωθήθηκαν στο αφγανικό έδαφος δια του Πακιστάν βρετανικά τυφέκια, συν το χρόνο το υλικό αναβαθμίστηκε και λόγω της συνεχώς αυξανόμενης και πλέον ασφυκτικής πίεσης του Κογκρέσου αλλά και κατόπιν της ανάληψης συγκεκριμένης πρωτοβουλίας της κυβέρνησης των ΗΠΑ.

Ο Reagan τον Απρίλιο του 1986 υιοθετώντας την προηγούμενη πρόταση του υπουργού Εξωτερικών George Shultz και παρά τις ισχυρές αντιρρήσεις του Υπουργείου Αμύνης και μερίδας του Κογκρέσου, έδωσε την εντολή να διοχετευθούν στους μουτζαχεντίν, που μάχονταν εναντίον της ΕΣΣΔ στο Αφγανιστάν, οι προηγμένης τεχνολογίας πύραυλοι εδάφους αέρος Stinger, οι οποίοι λόγω της ιδιότητας τους να φέρονται στον ώμο αποτελούσαν ένα ιδιαίτερος κατάλληλο όπλο για ανταρτοπόλεμο εναντίον προηγμένου τακτικού στρατού¹⁷⁷. Η συγκεκριμένη κίνηση αποτελούσε από την μια πλευρά αποκάλυπτη υποστήριξη των ΗΠΑ προς τους αντάρτες και από την άλλη μεγάλο κίνδυνο, διότι το συγκεκριμένο πολεμικό υλικό υψηλής τεχνολογίας θα μπορούσε να αιχμαλωτιστεί από τους Σοβιετικούς με αποτέλεσμα την κλοπή σημαντικής στρατιωτικής τεχνολογίας ή να προωθηθεί με διάφορους τρόπους σε τρομοκρατικές ομάδες, που αργότερα θα στοχοποιούσαν αμερικανικά αεροσκάφη¹⁷⁸.

Η τελική απόφαση για την εξαγωγή των Stinger ελήφθη από την εκτελεστική εξουσία χωρίς ουσιαστική παρέμβαση του Κογκρέσου. Η μεγάλη αποτελεσματικότητα των Stinger διεφάνη με το πέρασμα του χρόνου, καθώς η συμβολή τους στις μεγάλες απώλειες, που σημειώθηκαν στις σοβιετικές δυνάμεις αέρος, ιδίως δε στα μεταγωγικά και επιθετικά ελικόπτερα αλλά και στα μεταγωγικά αεροσκάφη υπήρξε ουσιαστική. Με αυτόν τον τρόπο οι ΗΠΑ συνεχίζοντας να υλοποιούν με αποφασιστικότητα και σταθερότητα την απόφαση, που είχε ληφθεί στις αρχές της πρώτης θητείας του Reagan στην προεδρία των ΗΠΑ, περί ανεπίσημης πολύπλευρης υλικής υποστήριξης των μουτζαχεντίν στο Αφγανιστάν στο πλαίσιο της στρατηγικής να το καταστήσουν ένα είδος Βιετνάμ για την ΕΣΣΔ¹⁷⁹, η οποία ενεπλάκη με

---

¹⁷⁷ Σαλαπασίδης Γεώργιος, << Ο ρόλος των αντιλήψεων στη διάγνωση απειλών: η αμερικανική αντίδραση στη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

¹⁷⁸ Langston Thomas S., *The Cold War Presidency, A Documentary History*, ό.π., σ. 422.

¹⁷⁹ Best Antony, Hanhimaki Jussi M, Maiolo Joseph A. and Schulze Kirsten E, *International History of the Twentieth Century and Beyond*, ό.π., σ. 482.

πάνω από 800000 στρατιώτες καθ' όλη την διάρκεια του πολέμου¹⁸⁰, κατόρθωσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην συνολική αποτυχία της σοβιετικής εισβολής, η οποία και ακολουθήθηκε στην συνέχεια από την απομάκρυνση των σοβιετικών στρατευμάτων από το Αφγανιστάν, η οποία ολοκληρώθηκε στις 15 Φεβρουαρίου του 1989, αφού προηγουμένως είχαν χάσει την ζωή τους πάνω από 15000 σοβιετικοί στρατιώτες¹⁸¹.

Στο πλαίσιο της ενίσχυσης των ανταρτών οι ΗΠΑ ενέπλεξαν και χώρες της περιοχής και μάλιστα χωρίς δυσκολία, διότι δεν ήταν λίγα εκείνα τα κράτη, τα οποία επιθυμούσαν να προσεγγίσουν τις ΗΠΑ εξαιτίας της έντονης ανησυχίας που τους είχε προκαλέσει η απροκάλυπτη επιθετικότητα της ΕΣΣΔ¹⁸². Αυτή η προσέγγιση διαμόρφωσε μια, εκ των πραγμάτων πολυμελή, αντισοβιετική συσπείρωση ως εξισορροπητική κίνηση. Ειδικότερα η Αίγυπτος οργάνωσε την προώθηση στρατιωτικού υλικού προς την αντίσταση, η Σαουδική Αραβία χρηματοδότησε τους μουτζαχεντίν, η Κίνα προώθησε όπλα στους αντάρτες δια της CIA, αλλά και άλλα κράτη του Περσικού Κόλπου, το Ιράν και φυσικά το Πακιστάν¹⁸³ λειτούργησαν επικουρικά. Η πράγματι ταχεία διεθνοποίηση του πολέμου στο Αφγανιστάν κατέδειξε με σαφέστατο τρόπο την αντισυσπείρωση που είχε προκληθεί από την σοβιετική εισβολή, παρά το γεγονός πως τόσο η στρατιωτική όσο και η γεωστρατηγική ισορροπία δεν είχαν μεταβληθεί, επί της ουσίας τουλάχιστον.

Το μέγεθος της αποτυχίας στο Αφγανιστάν είχε τέτοιες διαστάσεις που δεν επέτρεπαν ούτε την αποσιώπηση ούτε κάποιου είδους εξωραϊσμό του από το Κρεμλίνο. Η σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν υπήρξε δίχως αμφισβήτηση ο καταλύτης για την δημιουργία και ανάπτυξη με τις ευλογίες αν όχι και την έμπρακτη υποστήριξη των ΗΠΑ σε ορισμένα σημεία της εξέλιξης της, μιας Ισλαμικής Διεθνούς, η οποία με το πέρασμα του χρόνου επέκτεινε την δράση της από την Άπω Ανατολή έως τα Βαλκάνια. Η συνειδητή και οργανωμένη προσπάθεια των ΗΠΑ να εκμεταλλευτούν τον πόλεμο στο Αφγανιστάν, για να αποδυναμώσουν περαιτέρω την ΕΣΣΔ ενισχύοντας τους αντιπάλους της έθεσε τις βάσεις για την δημιουργία σοβαρών μακροχρόνιων προβλημάτων, τα οποία θα απασχολούσαν την διεθνή κοινότητα και θα απειλούσαν και τις ίδιες τις ΗΠΑ αργότερα, διότι θα δημιουργούνταν εταιρείες, οργανώσεις και δίκτυα στην αραβική χερσόνησο, το Πακιστάν αλλά και την μουσουλμανική διασπορά στην Δύση που θα απέβλεπαν στην νικηφόρα Τζιχάντ πέρα πλέον από την αφγανική επικράτεια, στο Ριάντ, το

---

¹⁸⁰ Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη Γιάννα, *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)*, ό.π., σ. 251.

¹⁸¹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 365.

¹⁸² Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 381-382.

¹⁸³ Langston Thomas S., *The Cold War Presidency, A Documentary History*, ό.π., σ. 422.

Ισλαμαμπάντ και την Νέα Υόρκη¹⁸⁴. Την δεδομένη όμως χρονική στιγμή η αμερικανική στήριξη στους φονταμεταλιστές ισλαμιστές αποδείχθηκε ιδιαίτερα αποτελεσματική, ίσως και σε μεγαλύτερο βαθμό του αναμενόμενου για την εξυπηρέτηση των στόχων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, καθώς η Σοβιετική Ένωση έδειξε πως όχι μόνο αδυνατούσε να αντιμετωπίσει δυναμικά και νικηφόρα την ισλαμική αντίσταση στο Αφγανιστάν αλλά επρόκειτο σύντομα, όπως διαφαινόταν, να έρθει αντιμέτωπη με αντίστοιχης φύσης προβλήματα και εντός της δικής της επικράτειας, κυρίως στον Καύκασο και την Κεντρική Ασία¹⁸⁵.

Στο πλαίσιο του μακρόπνοου σχεδιασμού μεγάλης αύξησης των αμερικανικών αμυντικών δαπανών με αρχή το 1981 και ορίζοντα το 1988, ένα σημαντικό τμήμα διοχετεύθηκε σε προγράμματα, τα οποία σχετίζονταν με την υλοποίηση του οράματος του Reagan για την δημιουργία ενός πολεμικού ναυτικού με 600 πλοία επιφανείας και 15 αεροπλανοφόρα. Η ύπαρξη ενός ισχυρού ναυτικού άλλωστε υποστήριζε αποφασιστικά τους γενικότερους στόχους της αμερικανικής πολιτικής σε όλον τον κόσμο. Η παρουσία των επιβλητικών αμερικανικών αεροπλανοφόρων και των συνοδών πλοίων αποτελεί για μια Υπερδύναμη ένα από τα κυριότερα σύμβολα της ισχύος και του γοήτρου της στον κόσμο.

Ένα από τα ουσιαστικότερα προβλήματα τα οποία αντιμετώπιζε ο αμερικανικός στόλος, του οποίου η μόνιμη και ισχυρή παρουσία για σχεδόν τέσσερις δεκαετίες στην τόσο κρίσιμη για την σχέση μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ περιοχή της Μεσογείου διασφαλιζόταν δια του 6^{ου} Στόλου¹⁸⁶, για μακρύ μάλιστα χρονικό διάστημα ήταν οι γενικότερες ανάγκες των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων που έπρεπε να καλυφθούν από τον αμυντικό προϋπολογισμό των ΗΠΑ. Η αύξηση του ποσοστού που κατευθυνόταν στο ναυτικό σε σχέση με τα άλλα δύο αμερικανικά όπλα ήταν για το ναυτικό λόμπι των ΗΠΑ και του NATO ένας αδιάκοπος και δύσκολος στόχος λόγω της μεγάλης σημασίας την οποία απέδιδε η πλειοψηφία των δυτικών ειδικών στην αξία του Κεντρικού Μετώπου.

Κατά την άποψη όμως μιας άλλης μικρότερης αριθμητικά μερίδας ειδικών, η προτεραιότητα που διαχρονικά αποδιδόταν στον στόχο του NATO να αποτρέψει μια επίθεση του Συμφώνου της Βαρσοβίας στην Κεντρική Περιοχή ήταν δικαιολογημένη και ορθή όταν το σοβιετικό πολεμικό ναυτικό ήταν λιγότερο ισχυρό και συνεπώς επικίνδυνο για την στρατηγική

¹⁸⁴ Ρούσσοσ Σωτήρης, << Η Μέση Ανατολή στον Ψυχρό Πόλεμο >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

¹⁸⁵ Τσακαλογιάννης Πάνος, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία. Από την Βασίλη στον 21^ο Αιώνα*. ό.π., σ. 384.

¹⁸⁶ Γ. Γ. Βαληνάκης, Κ. Ε. Μπότσιου, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 293.

που ανέπτυξε το ΝΑΤΟ. Πλέον η ισορροπία ναυτικής ισχύος μεταξύ των δύο Υπερδυνάμεων είχε μεταβληθεί υπέρ της ΕΣΣΔ και μάλιστα σε σημαντικό βαθμό σε σχέση με δέκα ή δεκαπέντε χρόνια πριν. Στο παρελθόν και ιδίως κατά την διάρκεια της θητείας του Jimmy Carter στον Λευκό Οίκο ένας από τους πρώτους στόχους κάθε φορά που διεξήγοντο συζητήσεις με αντικείμενο τις περικοπές στον αμυντικό προϋπολογισμό ήταν το ναυτικό και ειδικότερα ο 6^{ος} Στόλος.

Η προβληματική αντιμετώπιση της οποίας έχαιρε το αμερικανικό πολεμικό ναυτικό από την επίσημη ηγεσία με την συνεχή υποτίμηση της αξίας του σε σχέση με τις χερσαίες δυνάμεις και την αεροπορία κατά την προηγούμενη περίοδο, έπαυε να υφίσταται με την ανάληψη της προεδρίας από τον Reagan, ο οποίος έκανε την ανάπτυξη του ναυτικού των ΗΠΑ έναν εκ των πρωταρχικών του στόχων στο πλαίσιο μιας πολιτικής σχεδιασμένης να σταματήσει αυτό που ο ίδιος θεωρούσε <<κατήφορο της αμερικανικής ισχύος>>. Η σε πρώτη φάση διατήρηση και εν συνεχεία βελτίωση της ναυτικής ανωτερότητας των ΗΠΑ έναντι της ΕΣΣΔ έπρεπε να διασφαλισθεί πάσει θυσία. Το παραπάνω σχέδιο του αμερικανού προέδρου είχε τριπλή στόχευση. Κατά πρώτον, στόχευε στο να ξεπεράσει από κάθε άποψη και ποσοτική και ποιοτική το σοβιετικό πολεμικό ναυτικό, το οποίο είχε γνωρίσει πολύ μεγάλη ανάπτυξη κατά τις δύο προηγούμενες δεκαετίες. Δευτερευόντως, επεδίωκε να αποτρέψει ακόμα και την πιθανότητα να διανοηθεί η ηγεσία της οποιασδήποτε χώρας να σχεδιάσει σε θεωρητικό επίπεδο, πόσο μάλλον να αναλάβει το τεράστιο κόστος δημιουργίας πολεμικού ναυτικού με τέτοια ισχύ που να του επιτρέπει να αναμετρηθεί επί ίσοις όροις με αυτό των ΗΠΑ σε οποιαδήποτε θαλάσσια περιοχή και τρίτον με την ανάπτυξη ενός τέτοιων δυνατοτήτων πολεμικού ναυτικού, οι ΗΠΑ θα εξασφάλιζαν την ικανότητα να προβάλλουν μεγάλη στρατιωτική ισχύ σε κάθε μέρος της υφηλίου¹⁸⁷.

Το πολεμικό ναυτικό των ΗΠΑ ανέπτυξε μια επιθετική Θαλάσσια Στρατηγική, η οποία απειλούσε την ΕΣΣΔ με ταχεία γεωγραφική εξάπλωση κάθε σύγκρουσης που θα ξεκινούσε στο ευρωπαϊκό θέατρο. Εάν η ΕΣΣΔ επιτίθετο στην Ευρώπη, οι ναυτικές δυνάμεις των ΗΠΑ δεν θα συμμετείχαν απλώς στην συντονισμένη αντίδραση του ΝΑΤΟ, αλλά θα διεξήγαγαν επιθετικές επιχειρήσεις εναντίον ευάλωτων στόχων στην σοβιετική Άπω Ανατολή και δυνητικά οπουδήποτε αλλού εθεωρείτο επιχειρησιακώς αναγκαίο. Ο Reagan συμφωνώντας με την άποψη των ανωτάτων αξιωματικών του πολεμικού ναυτικού που αναπτύχθηκε το 1982 σε μια επιχειρησιακή παρουσίαση ότι: <<για να αποτρέψεις πρέπει να απειλήσεις>>, υιοθέτησε την Θαλάσσια Στρατηγική της ασκήσεως πλήρους πίεσεως, πράγμα που συνάγεται με

---

¹⁸⁷ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 356.

χαρακτηριστικό τρόπο και από τα όσα σημείωσε σε μια συνεδρίαση του εθνικού συμβουλίου ασφαλείας τον Απρίλιο του 1982, υποστηρίζοντας ότι : << Αν γνωρίζουν ότι είναι πολύ πιθανό να τους απαντήσουμε, πλήττοντας τους σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη, αυτό αποτελεί ισχυρή αποτροπή>>¹⁸⁸.

Στις νέες αμερικανοσοβιετικές διαπραγματεύσεις που ξεκίνησαν στην Γενεύη τον Μάρτιο του 1985, λίγο πριν τον θάνατο του Tsernenko, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ δεν παρουσίασαν μεγάλες διαφορές στις θέσεις τους εν συγκρίσει με εκείνες που είχαν εκφράσει τον Νοέμβριο του 1983, πριν διακοπούν. Ειδικότερα οι ΗΠΑ πρότειναν ως προς την κατηγορία των στρατηγικών όπλων, πρώτον την μείωση των συστημάτων πολλαπλών κεφαλών στους βαλλιστικούς πυραύλους στο επίπεδο των 5000 για την κάθε πλευρά, δεύτερον την παράλληλη μείωση του αριθμού των βαλλιστικών πυραύλων, τρίτον ειδικές υποοροφές στους βαρείς πυραύλους και τέταρτον ορισμένα έμμεσα όρια για τους πυραύλους Cruise από αέρα (ALCM), αρνήθηκαν όμως κατηγορηματικά την αποδοχή περιορισμών στα βομβαρδιστικά και τους πυραύλους Cruise από την θάλασσα. Η ΕΣΣΔ χωρίς να παρουσιάσει συγκεκριμένες προτάσεις, αντιτάχθηκε έντονα στο πρόγραμμα της Στρατηγικής Αμυντικής Πρωτοβουλίας (SDI) και απέρριπτε κάθε συζήτηση περί ιδέας μειώσεων. Στο θέμα των INF, οι ΗΠΑ επιδίωξαν την επίτευξη μιας ισορροπίας σε παγκόσμιο επίπεδο για τον αριθμό των πυρηνικών κεφαλών στους πυραύλους μέσου βεληνεκούς. Η ΕΣΣΔ αντιθέτως τάχθηκε υπέρ της απομάκρυνσης όλων των πυραύλων μέσου βεληνεκούς πλην των SS-20, οι οποίοι θα έπρεπε να αντισταθμίσουν τις πυρηνικές δυνάμεις της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας¹⁸⁹.

Η σημαντική βελτίωση στις αμερικανοσοβιετικές σχέσεις φάνηκε για πρώτη φορά στην συνάντηση των Reagan και Gorbachev στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης, η οποία έλαβε χώρα στην Γενεύη από τις 19 έως τις 21 Νοεμβρίου του 1985 έπειτα από εξαετή περίοδο ψυχρότητας μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ¹⁹⁰, κατά την διάρκεια της οποίας έγιναν πρώτον συμφωνίες μικρότερης σημασίας πάνω σε θέματα διμερούς συνεργασίας, δεύτερον σημειώθηκε η αποδοχή του αιτήματος, το οποίο είχε θέσει ο Reagan για την εξαίρεση από τις συνομιλίες, που θα ακολουθούσαν με αντικείμενο τα στρατηγικά όπλα, των εγκαταστημένων σε προκεχωρημένες βάσεις πυρηνικών των ΗΠΑ, από τον Gorbachev για να συμβάλλει στην πρόοδο των διαπραγματεύσεων, τρίτον προχώρησε μια συζήτηση για το πρόγραμμα SDI, που εξακολουθούσε να παραμένει σοβαρό σημείο διαφωνίας και που δεν είχε ουσιαστικό

¹⁸⁸ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 267.

¹⁸⁹ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 355.

¹⁹⁰ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 258.

αποτέλεσμα, διότι η Σοβιετική Ένωση αντετίθετο ακόμη και στο ερευνητικό του στάδιο, δεχόμενη σε απάντηση των αμερικανικών κατηγοριών για παρόμοιο σοβιετικό πρόγραμμα την επιβεβαίωση μέσω μέτρων επαλήθευσης, ότι δεν παραβίαζε την Συνθήκη ABM¹⁹¹ και τέταρτον ΗΠΑ και ΕΣΣΔ συμφώνησαν να καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια, για την επίτευξη βιώσιμης συμφωνίας με αντικείμενο τόσο τον από κοινού περιορισμό των πυρηνικών τους οπλοστασίων κατά το ήμισυ όσο και τον διακανονισμό ενός καθεστώτος κοινά αποδεκτού για τους διηπειρωτικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς, προσπάθεια που εμποδιζόταν από την σοβαρή τους διαφωνία ως προς την συμπερίληψη ή μη των πυρηνικών συστημάτων Γαλλίας και Βρετανίας σε αυτούς.

Τον Δεκέμβριο του 1985, η ΕΣΣΔ προχώρησε στην υποβολή πρότασης για μείωση των στρατηγικών όπλων κατά 50%, χωρίς την θετική ανταπόκριση από την αμερικανική πλευρά λόγω του γεγονότος ότι η σοβιετική πρόταση συμπεριλάμβανε τους πυραύλους MX, τα υποβρύχια Trident II καθώς και το SDI. Η ΕΣΣΔ πρότεινε ταυτοχρόνως την αποσύνδεση της κατηγορίας των πυραύλων μέσου βεληνεκούς (INF) από τις υπόλοιπες διαπραγματεύσεις, κίνηση, η οποία έδειχνε αλλαγή στην σοβιετική θέση και αποτελούσε υποχώρηση σε σχέση με τους ήδη εγκατεστημένους στην Δυτική Ευρώπη αμερικανικούς πυραύλους, ενώ για το θέμα των γαλλικών και βρετανικών πυρηνικών δυνάμεων θεωρούσε πως πλέον θα μπορούσαν να υπαχθούν σε διαπραγματεύσεις στο στρατηγικό επίπεδο. Η αμερικανική πλευρά αντιπρότεινε συνολική μείωση των συστημάτων πολλαπλών κεφαλών τόσο στους πυραύλους ICBM (Intercontinental Ballistic Missile) όσο και στους SLBM (Submarine-launched Ballistic Missile) στο επίπεδο των 4500, ένα ανώτατο όριο 1250 έως 1450 πυραύλων ICBM και SLBM, την απαγόρευση νέων βαρέων βαλλιστικών πυραύλων καθώς και του εκσυγχρονισμού των ήδη υπάρχοντων, την απαγόρευση όλων των κατηγοριών όλων των κινητών ICBM, την υιοθέτηση ανωτάτου ορίου 140 εκτοξευτήρων για τους πυραύλους μέσου βεληνεκούς (INF), οι οποίοι βρίσκονταν στην Ευρώπη καθώς και μια οροφή για τους σοβιετικούς INF που βρίσκονταν στην Ασία.

Τον Ιανουάριο του 1986 ο Gorbachev δημοσιοποίησε την πρόταση της ΕΣΣΔ για καθολική απομάκρυνση όλων των επιθετικών πυρηνικών όπλων σταδιακά και με καταληκτική ημερομηνία το τέλος του 2000¹⁹². Η υλοποίηση της απομάκρυνσης των πυρηνικών όπλων που περιλαμβανόταν στην σοβιετική πρόταση, πρόταση που σημειωτέον απέκτησε πολύ σύντομα μεγάλη διεθνή απήχηση, θα ολοκληρωνόταν σε τρεις διαδοχικές και αυτόνομες μεταξύ τους

---

¹⁹¹ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 419.

¹⁹² Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, ό.π., σ. 111.

χρονικές φάσεις. Στην πρώτη εξ'αυτών, θα μειώνονταν κατά 50% τα στρατηγικά πυρηνικά συστήματα, θα απομακρύνονταν στο σύνολο τους οι πύραυλοι INF και θα πάγωναν σε αριθμό όπλων οι γαλλικές και βρετανικές πυρηνικές δυνάμεις. Κατά την διάρκεια της δεύτερης φάσης Γαλλία και Βρετανία θα άρχιζαν και αυτές την μείωση των πυρηνικών τους δυνάμεων, ενώ στην τρίτη και τελική φάση μεταξύ 1995 και 2000 οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ όφειλαν να ολοκληρώσουν την καταστροφή και των υπολοίπων πυρηνικών τους όπλων¹⁹³.

Στην παραπάνω πρόταση συμπεριλήφθη ο όρος για την μη μεταφορά τεχνολογίας αλλά και τεχνογνωσίας στρατηγικών όπλων και πυραύλων μέσου βεληνεκούς στην Ευρώπη, όρος τον οποίο η αμερικανική πλευρά είχε σταθερά απορρίψει κατά την διάρκεια των SALT I και SALT II. Ρηξικέλυθη όμως θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και η εγκατάλειψη από την ΕΣΣΔ μιας πάγιας αξίωσης της να επιζητά σοβαρά ανταλλάγματα εξαιτίας της ύπαρξης των πυρηνικών δυνάμεων Γαλλίας και Βρετανίας, κίνηση που αναμφίβολα διευκόλυνε έμπρακτα την προσπάθεια εξεύρεσης λύσης στο χρόνιο και φλέγον πρόβλημα των INF, καθώς μονάχα ως παραίνεση προς τις δύο ευρωπαϊκές χώρες θα μπορούσε να εκληφθεί η αναφορά περί περιορισμού της διεύρυνσης των πυρηνικών τους δυνάμεων.

Ο Gorbachev λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη και την έντονη ανησυχία των Δυτικοευρωπαίων παρουσίασε μια ακόμη δέσμη προτάσεων για τον έλεγχο των συμβατικών εξοπλισμών όμως αυτή την φορά, που περιελάμβανε πρώτον την διεύρυνση της ζώνης εφαρμογής των μέτρων ευρωπαϊκού αφοπλισμού ώστε να συμπεριλαμβάνει και το ευρωπαϊκό τμήμα της ΕΣΣΔ, πρόταση στην οποία έως τότε πάγια αντιτίθετο το Κρεμλίνο, δεύτερον την σταδιακή μείωση των στρατευμάτων NATO και ΕΣΣΔ με οροφή τους 500000 άνδρες έως την αρχή της δεκαετίας του 1990, αρχίζοντας με μια μείωση της τάξεως των 150000 ανδρών στην επόμενη διετία και τρίτον την μείωση των τακτικών πυρηνικών αεροσκαφών και των πυρηνικών συστημάτων με εμβέλεια άνω των 100 χιλιομέτρων. Στις 23 Φεβρουαρίου του 1986, η Ουάσινγκτον απέρριψε τις σοβιετικές προτάσεις λόγω της σφοδρής αντίδρασης Γαλλίας και Βρετανίας ακόμη και στην αναφορά του ενδεχομένου μείωσης των πυρηνικών τους οπλοστασίων και δευτερευόντως λόγω του όρου για την μη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας στην Ευρώπη¹⁹⁴.

Ακολούθως το θερμό κλίμα διεφάνη στην Στοκχόλμη, όταν συγκλήθηκε μια διάσκεψη για την συζήτηση μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης και ασφάλειας, καθώς και για τον αφοπλισμό στην Ευρώπη τον Σεπτέμβριο του 1986 όπου στο πλαίσιο του διεξαγόμενου γύρου

---

¹⁹³ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 259.

¹⁹⁴ Στο ίδιο, σ. 331.

συνομιλιών για την ευρωπαϊκή ασφάλεια έκλεισε μια ευρεία συμφωνία για αμοιβαία γνωστοποίηση στρατιωτικών ασκήσεων μεταξύ NATO και ΕΣΣΔ, ούτως ώστε να αποφευχθεί τυχόν αιφνιδιαστική επίθεση. Επίσης κατεβλήθησαν προσπάθειες τόσο για την αντιμετώπιση ενός τέτοιου ενδεχομένου όσο και του φόβου μιας ψυχολογικής επίθεσης μέσω της λήψης μέτρων, όπως η έγκαιρη προειδοποίηση για μετακινήσεις στρατευμάτων με την παροχή αναλυτικών στοιχείων, που δεν θα περιλάμβαναν μόνον τον αριθμό των ανδρών ή των τεθωρακισμένων¹⁹⁵.

Σε σχέση με το φλέγον θέμα των διαστημικών εξοπλισμών η Μόσχα παρά το γεγονός ότι εξακολουθούσε να αντιτίθεται στο πρόγραμμα SDI, τον Ιούλιο του 1986 προχώρησε σε μια νέα παραχώρηση αποδεχόμενη την δυνατότητα πραγματοποίησης εργαστηριακής έρευνας για τα αντιπυραυλικά συστήματα. Έως τότε η σοβιετική πλευρά συνέδεε με απόλυτο τρόπο την οποιαδήποτε ουσιαστική μείωση των επιθετικών όπλων με το πρόγραμμα SDI. Πλέον, βάσει της νέας πρότασης που υπέβαλλε, δεχόταν την άποψη ότι τα αμερικανικά Προωθημένα συστήματα δεν θα έπρεπε να συμπεριλαμβάνονται στα στρατηγικά όπλα καθώς και την πρόβλεψη για την δυνατότητα ανάπτυξης πυραύλων Cruise¹⁹⁶ από υποβρύχια αλλά και πλοία επιφανείας. Τέλος η σοβιετική πρόταση περιελάμβανε και νέα μέτρα επαλήθευσης σε σχέση με προηγούμενες.

Το καλό κλίμα μεταξύ των δύο Υπερδυνάμεων, κλίμα το οποίο εύκολα μπορούσε κάποιος να εντοπίσει πλέον και στην διαπροσωπική σχέση των δύο ηγετών, επιβεβαιώθηκε στην Σύνοδο Κορυφής μεταξύ Reagan και Gorbachev στο Ρέικιαβικ στις 11 και 12 Οκτωβρίου του 1986 με αντικείμενο το πιθανό ενδεχόμενο της πλήρους καταστροφής των πυρηνικών τους οπλοστασίων, συζήτηση που αναμφίβολα και αφελής αλλά και ανεφάρμοστη ήταν, όπως άλλωστε αποδείχθηκε εκ του αποτελέσματος αφού οδηγήθηκε σε ναυάγιο μετά την σθεναρή άρνηση που προέβαλλε ο Πρόεδρος Reagan να εγκαταλείψει την <<πρωτοβουλία στρατηγικής άμυνας>>. Είχε όμως από την μία πλευρά ιδιαίτερο συμβολισμό, διότι έδειχνε πως το σκληροπυρηνικό κλίμα, το οποίο είχε καλλιεργηθεί και από τις δύο πλευρές την προηγούμενη περίοδο βρισκόταν σε μεγάλη ύφεση και αναπτυσσόταν μια καλοπροαίρετη αμοιβαία διάθεση για την επίλυση των σοβαρών προβλημάτων μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ και από την άλλη προκάλεσε μεγάλη ανακούφιση αλλά για την ώρα μόνο, στις κυβερνήσεις των ευρωπαϊκών κρατών που είχαν κυριευθεί από έντονη ανησυχία λόγω της ενδεχόμενης μείωσης των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων στην Ευρώπη. Πολύ ενδιαφέροντα και ενδεικτικά του

¹⁹⁵ Calvocoressi Peter, *Η Διεθνής Πολιτική μετά το 1945*. ό.π., σ. 91.

¹⁹⁶ Evans Graham & Newnham Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, ό.π., σ. 108.

σκεπτικού του, είναι όσα είπε ο Gorbachev κατά την διάρκεια της συνέντευξης τύπου που παραχώρησε αμέσως μετά την Σύνοδο Κορυφής¹⁹⁷.

Παρά το γεγονός πως και οι δύο ηγέτες είχαν επανειλημμένως απευθύνει κάλεσμα για την εξάλειψη των πυρηνικών όπλων, μόνον κατά την συνάντηση κορυφής στο Ρέικιαβικ τον Οκτώβρη του 1986 κατέστη δυνατόν, να αντιληφθούν το βάθος της αμοιβαίας πίστης στο συγκεκριμένο θέμα. Προκαλώντας την έκπληξη της πλειοψηφίας των συμβούλων του, ο Πρόεδρος Reagan αποκάλυψε στο Ρέικιαβικ πως ήταν έτοιμος να αποδεχθεί το σχέδιο του Gorbachev για την εξάλειψη όλων των στρατηγικών πυρηνικών όπλων εντός χρονικού ορίζοντα δεκαετίας. Πολύ ενδιαφέροντα είναι όσα επεσήμανε το 1993 ο Pavel Palazchenko, διερμηνέας του Gorbachev. Υποστήριξε πως το πλέον εντυπωσιακό πράγμα σε σχέση με το Ρέικιαβικ, ήταν το γεγονός, πως οι δυο ηγέτες συζητούσαν εντός ενός θα έλεγε κανείς επιχειρησιακού περιβάλλοντος την εξάλειψη των πυρηνικών όπλων. Παρά την τελική αποτυχία της συνάντησης λόγω κυρίως του προγράμματος SDI, ο Gorbachev συνειδητοποίησε πως, παρά την ανταγωνιστική ρητορική του, ο Reagan επεδίωκε την εξάλειψη των πυρηνικών όπλων, διαπίστωση που ενίσχυσε την αυτοπεποίθηση του Gorbachev για υλοποίηση ουσιαστικών και εκτεταμένων εσωτερικών μεταρρυθμίσεων¹⁹⁸.

Βάσει των στοιχείων, τα οποία περιλαμβάνονται στην αξιολόγηση του 1986 για τις στρατηγικές πυρηνικές κεφαλές των δύο υπερδυνάμεων, που παρουσίασε το Διεθνές Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών, διαπιστώνεται ότι υπάρχει μια ισορροπία σε απόλυτους αριθμούς καθώς οι ΗΠΑ διαθέτουν 10174 κεφαλές και η ΕΣΣΔ 9987 αν και σημειώνεται σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ τους ως προς τους φορείς αυτών των κεφαλών. Ειδικότερα ο κύριος φορέας που χρησιμοποιείται από την ΕΣΣΔ για τις δικές της στρατηγικές πυρηνικές κεφαλές έως τότε ήταν οι διηπειρωτικοί βαλλιστικοί πύραυλοι και ακολουθούσαν οι υποβρύχιοι βαλλιστικοί πύραυλοι και τα αεροσκάφη, ενώ για τις ΗΠΑ ο κύριος φορέας ήταν οι υποβρύχιοι βαλλιστικοί πύραυλοι και ακολουθούσαν τα αεροσκάφη με τελευταίους τους διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους¹⁹⁹.

Μετά τις εξελίξεις στο Ρέικιαβικ και τα νέα δεδομένα στις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων, δημιουργήθηκαν έντονοι φόβοι στους δυτικοευρωπαίους για υπονόμευση της πυρηνικής αποτροπής και για την τρωτότητα της ευρωπαϊκής άμυνας σε μια εποχή που το Σύμφωνο της

---

¹⁹⁷ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 879.

¹⁹⁸ Hertle Hans, << Germany in the Last Decade of the Cold War >> in Njolstad Olav (editor), *The Last Decade of the Cold War, from Conflict Escalation to Conflict Transformation*, New York, Frank Cass Publishers, 2004.

¹⁹⁹ Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση, από το 1500 ως το 2000*. Ό.π., σ. 639.

Βαρσοβίας διέθετε σημαντικό πλεονέκτημα σε συμβατικές δυνάμεις, κάτι που τους έκανε να συντηρήσουν το ενδιαφέρον τους για την λειτουργία της ΔΕΕ ως ενός forum διαβουλεύσεων για την άμυνα της Ευρώπης. Οι ευρωπαϊκοί φόβοι οδήγησαν στην υιοθέτηση της πλατφόρμας για τα Ευρωπαϊκά Συμφέροντα Ασφάλειας από το Συμβούλιο της ΔΕΕ τον Οκτώβριο του 1987. Αυτή η πλατφόρμα διακήρυξε κατά πρώτον το αδιαίρετο του ΝΑΤΟ και κατά δεύτερον την ύψιστη αναγκαιότητα της παρουσίας αμερικανικών συμβατικών και πυρηνικών δυνάμεων προς κατοχύρωση της ασφάλειας της Ευρώπης²⁰⁰.

Τον Φεβρουάριο του 1987, λίγο πριν την ολοκλήρωση του έβδομου γύρου των START, ο Gorbachev επανήλθε, μην έχοντας πια ούτε στον ελάχιστο βαθμό την πολυτέλεια της αναμονής ή άλλων χρονοβόρων αναβολών, επιδιώκοντας την δημιουργία εκείνων των προϋποθέσεων, που θα επέτρεπαν την όσο το ταχύτερο δυνατόν έναρξη των διαπραγματεύσεων και την αύξηση των πιθανοτήτων επιτυχούς ολοκλήρωσης τους πριν την παράλυση της προεδρίας λόγω της διεξαγωγής των εθνικών εκλογών το 1988, προτείνοντας τον περιορισμό των πυραύλων INF στην Ευρώπη με οροφή τις 100 πυρηνικές κεφαλές για την κάθε Υπερδύναμη επαναλαμβάνοντας επί της ουσίας μια ήδη υποβληθείσα πρόταση του στο Ρέικιαβικ με μια ωστόσο αυτή την φορά ποιοτική μεταβολή που δεν ήταν άλλη από την αποδοχή της δυνατότητας να διεξαχθούν οι διαπραγματεύσεις ανεξαρτήτως της προόδου που πιθανώς θα σημειωνόταν ή όχι στο ζήτημα του SDI²⁰¹. Οι ΗΠΑ απάντησαν καλώντας την ΕΣΣΔ μέσω της δικής τους πρότασης να εγκαταστήσει τις 100 πυρηνικές κεφαλές σε τέτοια απόσταση από την Ευρώπη και την Ιαπωνία ώστε να θέσει τις παραπάνω εκτός βολής των σοβιετικών όπλων. Σε εκκρεμότητα παρέμεναν οι ζώνες εντός των οποίων θα τοποθετούσε η κάθε πλευρά τις 100 πυρηνικές κεφαλές, οι περιορισμοί που θα τίθεντο στους πυραύλους μικρού βεληνεκούς και τέλος η πρακτική εφαρμογή των γενικών αρχών επαλήθευσης.

Στις 3 Μαρτίου του 1987, η Ουάσινγκτον δημοσιοποίησε την απάντηση της παρουσιάζοντας παράλληλα το δικό της προσχέδιο συμφωνίας για τους INF στην Γενεύη. Η προηγηθείσα κίνηση του Κρεμλίνου περί αποδοχής των επιτόπιων ελέγχων για την διασφάλιση των μέτρων αφοπλισμού, ενέργεια που παραμέριζε μια χρονίως εκκρεμούσα αιτία προστριβών ήδη από τις συμφωνίες SALT²⁰² της δεκαετίας του '70 αλλά και η επιπρόσθετη δέσμευση, από την σοβιετική αποστολή στις συνομιλίες στην Γενεύη, πως δεν θα προέκυπτε ξανά το οποιοδήποτε πρόβλημα επικύρωσης της συμφωνίας ενδυνάμωσε σημαντικά την ήδη

---

²⁰⁰ Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος & Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, ό.π., σ. 143.

²⁰¹ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 421.

²⁰² Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 333.

υπάρχουσα αμερικανική διάθεση να επιταχύνει το σύνολο των διαδικασιών για την επίτευξη συνολικής συμφωνίας. Εξαιτίας της αντίδρασης ευρωπαϊκών χωρών με πρώτη μεταξύ αυτών την Γερμανία, που δεν δέχονταν να θυσιαστεί η αμερικανική πυρηνική ομπρέλα που στήριζε μεταπολεμικά την άμυνα τους προς όφελος της αμερικανοσοβιετικής προσέγγισης, οι ΗΠΑ ανέλαβαν να συμπεριλάβουν τους σοβιετικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς στον τελικό διακανονισμό.

Στις 27 Απριλίου του 1987, μόλις τρεις μέρες μετά την επανέναρξη των συνομιλιών στην Γενεύη, η ΕΣΣΔ κατέθεσε το δικό της προσχέδιο για μια Συμφωνία *ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και τις ΗΠΑ για την εξάλειψη των σοβιετικών και αμερικανικών βαλλιστικών συστημάτων μέσου βεληνεκούς στην Ευρώπη και την λήψη άλλων μέτρων για την μείωση των σοβιετικών και αμερικανικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς*²⁰³. Η διάρκεια των συνομιλιών κράτησε οκτώ μήνες περίπου και μετά από μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις, που διεξήχθησαν εντός της βορειοατλαντικής Συμμαχίας, ο Helmut Kohl πείστηκε να ανακαλέσει την δυτικογερμανική απαίτηση για την κάλυψη όλων των επιχειρησιακών τακτικών πυραύλων στην επικείμενη συμφωνία.

Την παραπάνω περίοδο αποκτά ιδιαίτερη σημασία και το θέμα των πυρηνικών συστημάτων μικρού βεληνεκούς μετά την νέα σοβιετική πρόταση περί αμοιβαίας απόσυρσης τους από την Ευρώπη (διπλή μηδενική λύση). Ο αντίκτυπος της συγκεκριμένης πρότασης ήταν σε γενικές γραμμές θετικός εντός του NATO με μοναδική εξαίρεση, μεταξύ των μελών του, την Δυτική Γερμανία, η οποία επιθυμούσε διακαώς την εξαίρεση της απομάκρυνσης των 72 πυραύλων Pershing 1A που είχαν αγοραστεί από την κυβέρνηση της στο παρελθόν και βάσει των νατοϊκών στατιστικών θεωρούνταν γερμανικά και όχι αμερικανικά όπλα²⁰⁴. Παρά την σταθερή αμερικανική θέση υπέρ της εξαίρεσης αυτών των συστημάτων η ΕΣΣΔ επέμενε στην ανάγκη συμπερίληψής τους. Αν και γινόταν όλο και περισσότερο εμφανής μια διευρυνόμενη προσέγγιση των θέσεων των δύο Υπερδυνάμεων την Άνοιξη του 1987 δεν είχαν φύγει από το τραπέζι ορισμένα ακανθώδη ζητήματα περιμένοντας οριστική λύση βασισμένη σε αμοιβαίες υποχωρήσεις. Η διαπίστωση αυτής της προσέγγισης, που λάμβανε μονιμότερα χαρακτηριστικά και μεγαλύτερο βάθος με το πέρασμα του χρόνου, γέννησε μεγάλη αισιοδοξία σε πολλές πλευρές και μια όλο και εντονότερη προσμονή για την επίτευξη μιας συμφωνίας μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, δια της οποίας θα απομακρυνόταν ένα πλήθος πυρηνικών συστημάτων από την

---

²⁰³ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 163.

²⁰⁴ Evans Graham & Newnham Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, ό.π., σ. 485.

Ευρώπη και θα επιτυγχανόταν ένας ρεαλιστικός, ισόρροπος και επαληθεύσιμος έλεγχος των εξοπλισμών και επομένως μια σταθερότερη ειρήνη και ασφάλεια στον κόσμο.

Η 8^η Δεκεμβρίου όμως του 1987 ήταν εκείνη η χρονική στιγμή κατά την οποία αυτή η καλή αμερικανοσοβιετική διάθεση μετουσιώθηκε σε έμπρακτες κινήσεις, ενεργή δράση και πρακτικά αποτελέσματα, καθώς οι ηγέτες των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ μετά από διαπραγματεύσεις, που διεξήχθησαν στην Ουάσινγκτον κατά την διάρκεια επίσημης επίσκεψης του Gorbachev στην αμερικανική πρωτεύουσα, υπέγραψαν την Συνθήκη των Πυρηνικών Δυνάμεων Μέσου Βεληνεκούς (INF-Intermediate-range Nuclear Forces Treaty)²⁰⁵, συμφωνώντας για πρώτη φορά όχι σε έναν μερικό περιορισμό, αλλά σε δραστική μείωση των πυρηνικών τους οπλοστασίων και μάλιστα με σαφές χρονοδιάγραμμα, ξεκινώντας με όλους τους ενδιάμεσου βεληνεκούς πυραύλους που βρίσκονταν στην Ευρώπη και οι οποίοι είχαν προκαλέσει μεγάλη ένταση, διαταράσσοντας σοβαρά τις μεταξύ τους σχέσεις στα τέλη της δεκαετίας του '70 και στις αρχές της δεκαετίας του '80²⁰⁶.

Η συγκεκριμένη συνθήκη, η οποία προβλεπόταν να τεθεί σε ισχύ από τον Ιούνιο του 1988 και που δίχως αμφιβολία αποτελούσε την σημαντικότερη συμφωνία ελέγχου των εξοπλισμών που είχε ως τότε υπογραφεί, προέβλεπε την απομάκρυνση από την Ευρώπη όλων των πυραύλων με βεληνεκές μεταξύ των 300 και των 3000 μιλίων, συμπεριλαμβανομένων των SS-20, SS-4, SS-5, SS-23 και SS-16 για την ΕΣΣΔ και των Pershing II, Pershing IA και των επίγειων (εκτοξεύονταν από την επιφάνεια της γης) Cruise για τις ΗΠΑ. Οι πύραυλοι και οι εκτοξευτήρες μεσαίου βεληνεκούς θα καταστρέφονταν εντός τριών ετών από την επικύρωση της συμφωνίας, ενώ οι πύραυλοι μικρού βεληνεκούς και οι σχετικοί εκτοξευτήρες εντός δεκαοκτώ μηνών από την επικύρωση της συνθήκης. Στην συνθήκη υπήρχε πλήρης πρόβλεψη κατοχυρωμένη με ρητές αναφορές για τον έλεγχο της ακριβούς εφαρμογής της συμφωνίας, παρέχοντας την δυνατότητα στην κάθε πλευρά να διερευνά την συμμόρφωση της άλλης προς την συνθήκη, εξαιτίας της ύπαρξης της οποίας έλαβε και την γνωστή ονομασία Διπλή Μηδενική Λύση (double-zero solution), αλλά και σαφώς διατυπωμένη εξαίρεση τόσο του βρετανικού όσο και του γαλλικού πυρηνικού οπλοστασίου από αυτήν²⁰⁷. Η επί τόπου διεθνής επιθεώρηση των εργασιών μείωσης των εξοπλισμών επιτρεπόταν για όλες τις επιχειρησιακές βάσεις και τις μονάδες υποστήριξης.

---

²⁰⁵ Μαγουλάς Αντώνιος, *Η Ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι ρίζες του Αμερικάνικου Ονείρου. 1600-1990*, ό.π., σ. 857.

²⁰⁶ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 365.

²⁰⁷ Young John W, *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991*, ό.π., σ. 80.

Η απήχηση της συνθήκης της Ουάσιγκτον ήταν διπλή, καθώς από την μια πλευρά αποτέλεσε ευχάριστη είδηση για τους υποστηρικτές του πυρηνικού αφοπλισμού, από την άλλη όμως πλευρά προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση στους προγραμματιστές του ΝΑΤΟ και τους Δυτικοευρωπαίους, οι οποίοι φοβήθηκαν, για μια ακόμα φορά, ότι η συγκεκριμένη συνθήκη θα ανέτρεπε την πολιτική της κλιμακούμενης απάντησης σε μια ενδεχόμενη επίθεση της Σοβιετικής Ένωσης. Πάντως με την συνθήκη της Ουάσιγκτον²⁰⁸, μέσω της οποίας υιοθετείτο η πρόταση του αμερικανού προέδρου περί <<μηδενικής επιλογής>>²⁰⁹, η ΕΣΣΔ αποδεχόταν πλέον ότι η πιθανότητα επικράτησης σε περίπτωση πυρηνικού πολέμου στην Ευρώπη ήταν πρακτικώς ανύπαρκτη²¹⁰. Άκρως ενδιαφέρουσες είναι μερικές φράσεις που χρησιμοποίησε ο στρατηγός Akhromeyev, αρχηγός του γενικού επιτελείου της ΕΣΣΔ που συνόδευε τον Gorbachev στην Ουάσιγκτον, μιλώντας με τον αμερικανό υπουργό Εξωτερικών George Shultz μετά το πέρας των συζητήσεων. Όντας απολύτως ειλικρινής είπε:<< η πατρίδα μου αντιμετωπίζει μεγάλα προβλήματα. Αυτός είναι κυρίως ο λόγος εξαιτίας του οποίου δεχτήκαμε αυτήν την μονομερή συμφωνία στους πυραύλους μέσω βεληνεκούς και επιθυμούμε να συνεχίσουμε έναν εποικοδομητικό διάλογο μαζί σας. Θέληση μας είναι να μετασχηματιστούμε και να αποτελέσουμε μέρος του σύγχρονου κόσμου. Δεν μπορούμε να συνεχίσουμε να είμαστε απομονωμένοι>>²¹¹.

Στα πλαίσια αυτού του κλίματος από την μια πλευρά ο Gorbachev κατόρθωσε δίνοντας τέλος στην φρενίτιδα του εξοπλιστικού ανταγωνισμού με τις ΗΠΑ, η οποία θα απέβαινε μετά βεβαιότητας μόνον σε βάρος της οικονομικά καταρρέουσας ΕΣΣΔ και εξασφαλίζοντας την απομάκρυνση των αμερικανικών πυραύλων, που αποτελούσαν τους στυλοβάτες του δόγματος της κλιμακωτής ανταπόδοσης του ΝΑΤΟ, να επικεντρώσει το ενδιαφέρον του στις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις με βασικές κατευθύνσεις την διαφάνεια (γκλαζνόστ)²¹², δηλαδή τον απεγκλωβισμό από τον νεποτισμό και τις αδιαφανείς πρακτικές άσκησης εξουσίας από τους κάθε είδους μηχανισμούς και την ανασυγκρότηση (περεστρόϊκα)²¹³, που ισοδυναμούσε με αναδιοργάνωση της υφιστάμενης τάξης πραγμάτων, περιθωριοποιώντας αργά αλλά σταθερά το σοβιετικό ψυχροπολεμικό κατεστημένο και από την άλλη πλευρά ο Reagan

²⁰⁸ Brown Archie, << The Gorbachev Revolution and the end of the Cold War >> in Leffler Melvyn P & Westad Odd Arne (editors), *The Cambridge History of the Cold War*, Volume III, Endings, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.

²⁰⁹ Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 600.

²¹⁰ Evans Graham & Newnham Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, ό.π., σ. 249.

²¹¹ Barrass Gordon S., *The Great Cold War, A Journey through the hall of mirrors*, California, Stanford University Press, 1995. σ. 331.

²¹² Best Antony, Hanhimaki Jussi M, Maiolo Joseph A. and Schulze Kirsten E, *International History of the Twentieth Century and Beyond*, ό.π., σ. 484.

²¹³ Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη Γιάννα, *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)*, ό.π., σ. 276.

χρησιμοποιώντας το δικό του ειδικό βάρος λόγω της μεγάλης δημοφιλίας που έχαιρε στο εσωτερικό των ΗΠΑ να πείσει για την ορθότητα των νέων του επιλογών στην εξωτερική πολιτική, πρώτον ένα μεγάλο τμήμα των αμερικανών σκληροπυρηνικών υποστηρικτών του θέτοντας στο περιθώριο τους υπόλοιπους και δεύτερον την πλειοψηφία των μελών της αμερικανικής Γερουσίας εξασφαλίζοντας τα απαιτούμενα δύο τρίτα για την επικύρωση της συμφωνίας για την σταδιακή αμοιβαία απόσυρση των πυραύλων ενδιάμεσου βληνεκούς από την Ευρώπη²¹⁴. Η διπλή μηδενική λύση αποτελεί έναν θρίαμβο για την εξωτερική πολιτική του Reagan και αυτό διότι με την αποτελεσματικότητα των μέσων της, έπεισε την ΕΣΣΔ να δώσει θετική για την Δύση απάντηση στα διλλήματα που είχαν τεθεί με την Ύφεση κατά την προηγούμενη εικοσαετία.

Ο Reagan παρά την ένθερμη υποστήριξη που παρέσχε επισήμως προς τον Gorbachev με στόχο να τον ενισχύσει στην δική του προσπάθεια απέναντι στο σκληροπυρηνικό και αρτηριοσκληρωτικό σοβιετικό κατεστημένο, να καταστήσει δημοκρατικότερη την ΕΣΣΔ μέσω μεταρρυθμίσεων, κάτι που αναμφίβολα εν τέλει διευκόλυνε ουσιαστικά τον ίδιο στην επίτευξη των δικών του μακροπρόθεσμων στόχων στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής όπως είχαν τεθεί ήδη από τις αρχές της πρώτης του προεδρικής θητείας, δεν επαναπαύθηκε ούτε στο καλό κλίμα, που όντως είχε αναπτυχθεί μεταξύ των δύο ηγετών, ούτε στις δεσμεύσεις τις οποίες είχε αναλάβει ο Gorbachev ενώπιον του για επιτάχυνση των μεγάλων μεταρρυθμίσεων τις οποίες είχε σχεδιάσει, αντιθέτως όντας μη αρκετά ικανοποιημένος από την πρόοδο, η οποία είχε, ως τότε, επιτευχθεί παρακολουθούσε στενά μέσω συνεχών ενημερώσεων τις εξελίξεις εντός της ΕΣΣΔ. Χαρακτηριστική είναι η δημόσια πρόσκληση του προς τον Gorbachev κατά την επίσημη επίσκεψη του στο Βερολίνο το 1987: << Κύριε Gorbachev, ρίξτε αυτό το τείχος>>²¹⁵.

Ο Gorbachev συνεχίζοντας την διπλωματική του επίθεση φιλίας προχώρησε στις 7 Δεκεμβρίου του 1988 κατά την διάρκεια της ομιλίας του στον ΟΗΕ²¹⁶, στην ανακοίνωση της απόφασης του να υλοποιήσει μονομερή μείωση των σοβιετικών συμβατικών δυνάμεων στην Ευρώπη κατά 500000 άνδρες και κατά 10000 άρματα μάχης²¹⁷, απόφαση βέβαια, η οποία ούτως ή άλλως υπαγορευόταν από την μεγάλη οικονομική αδυναμία της ΕΣΣΔ να ανταποκριθεί στα έξοδα της συντήρησής τους. Ο Gorbachev στην βαρυσήμαντη ομιλία του, είπε μεταξύ των άλλων: << η απειλή της χρήσης βίας δεν μπορεί να αποτελεί πλέον εργαλείο

²¹⁴ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 365.

²¹⁵ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 365.

²¹⁶ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 423.

²¹⁷ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 883.

της εξωτερικής πολιτικής>>²¹⁸. Επιστρέφοντας στην Μόσχα είπε στο Politburo πως ο λόγος του είχε κάνει τεράστια εντύπωση, δημιουργώντας ένα εντελώς διαφορετικό περιβάλλον αντίληψης της σοβιετικής πολιτικής και της Σοβιετικής Ένωσης ως συνόλου²¹⁹. Ήδη είχε έλθει η στιγμή όπου η κακή οικονομική κατάσταση της ΕΣΣΔ είχε φτάσει σε τέτοιο σημείο που δεν επέτρεπε πλέον στον Gorbachev να έχει πρακτικά την δυνατότητα νέων ελιγμών. Παρά ταύτα με την πολιτική του είχε καταφέρει να μεταβάλλει το διεθνές πολιτικό κλίμα και να κάμψει την σκληρή στάση που διατηρούσε απέναντι στην ΕΣΣΔ κατά την διάρκεια της πρώτης του προεδρικής θητείας ο Reagan, ο οποίος επεδείκνυε διάθεση συνεννόησης και συμμετοχής σε διαπραγματεύσεις, για τους δικούς του όμως λόγους, κάτι που προκαλούσε ακόμη μεγαλύτερες δυσχέρειες στην ήδη συχνά δύσκολη συνεργασία μεταξύ ΗΠΑ και Δυτικής Ευρώπης, αν μάλιστα αναλογιστεί κάποιος και το γεγονός ότι οι ηγεσίες των δυτικοευρωπαϊκών κρατών δυσανασχετούσαν με την επιμονή του Reagan κατά την άσκηση της εξωτερικής του πολιτικής να μην τις συμβουλευεται²²⁰.

Οι δύο υπερδυνάμεις αναμφίβολα επέκτειναν σε υπερβολικά μεγάλο βαθμό την επιβάρυνση των οικονομιών τους μέσω του σκληρού αδιάκοπου και πολυδάπανου ανταγωνισμού των εξοπλισμών, αλλά το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα ήταν σε θέση να απορροφήσει τα τρία δισεκατομμύρια δολάρια χρέους, το οποίο δημιουργήθηκε κατά κύριο λόγο για να καλυφθούν οι υψηλές αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ της δεκαετίας του '80, ενός κράτους που αποτελούσε το μεγαλύτερο κράτος-δανειστή στον κόσμο έως τότε. Από την άλλη πλευρά δεν υπήρχε κανείς, ο οποίος θα επωμιζόταν την τεράστια αντιστοίχως πίεση που ασκούσαν οι υψηλότερες σοβιετικές αμυντικές δαπάνες φθάνοντας στο 25% του ΑΕΠ της ΕΣΣΔ, ούτε στο εσωτερικό ούτε στο εξωτερικό²²¹.

Οι δυτικές οικονομίες λοιπόν ανταποκρίθηκαν με μεγαλύτερη επάρκεια στις ιδιαίτερες βαρείς οικονομικές απαιτήσεις του ψυχροπολεμικού εξοπλιστικού ανταγωνισμού. Αντιθέτως, η οικονομική κατάσταση των ανατολικοευρωπαϊκών οικονομιών και πρωτίστως αυτή της ΕΣΣΔ, η οποία και επωμίσθηκε σχεδόν στο σύνολο του το τεράστιο οικονομικό βάρος της ύπαρξης και λειτουργίας του Συμφώνου της Βαρσοβίας, επιδεινώθηκε σε μεγάλο βαθμό, καθώς τα μεγάλα εξοπλιστικά προγράμματα επιβάρυναν σημαντικά τις αδύναμες οικονομικές τους δομές με τις φτωχές επιδόσεις. Τελικά, ο σκληρός διαχρονικός εξοπλιστικός

---

²¹⁸ Beschloss Michael R & Talbott Strobe, *At the Highest Levels, The inside story of the Cold War*, ό.π., σ. 10.

²¹⁹ Gaddis John Lewis, *The Cold War, the Deals, the Spies, the Lies, the Truth*, London, Penguin Books, 2007. σ. 236.

²²⁰ Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, ό.π., σ. 308.

²²¹ Hobsbawn Eric, *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος Εικοστός Αιώνας, 1914-1991*, ό.π., σ. 320.

ανταγωνισμός του διπολικού κόσμου και συνέτεινε και επιτάχυνε την οικονομική και εν συνεχεία πολιτική κατάρρευση της ΕΣΣΔ και του Συμφώνου της Βαρσοβίας²²².

Η κύρια αιτία της υπονόμευσης του σοσιαλισμού δεν ήταν η εχθρική του, έως και σφοδρή κατά την πρώτη τετραετία του Reagan στον Λευκό Οίκο, αντιπαράθεση με τον καπιταλισμό και τις ΗΠΑ που τον εκπροσωπούσαν, όσο ο συνδυασμός των μεγάλων οικονομικών του μειονεκτημάτων, τα οποία αφού τον ακρωτηρίασαν με αργό αλλά σταθερό ρυθμό, στο ξεκίνημα της δεκαετίας του '80 είχαν αρχίσει να τον παραλύουν και από την άλλη της γοργά επιταχυνόμενης εισβολής της ασυγκρίτως πιο δυναμικής κυρίαρχης παγκόσμιας προηγμένης καπιταλιστικής οικονομίας στην σοσιαλιστική οικονομία. Ο Ψυχρός Πόλεμος αποτελούσε δίχως αμφιβολία την εγγύηση για την επιβίωση της ασθενέστερης εκ των δύο πλευρών, δηλαδή της ΕΣΣΔ και αυτό διότι η κεντρικά σχεδιασμένη και διευθυνόμενη σοβιετική οικονομία όντας οχυρωμένη πίσω από την σκληροπυρηνική ρητορική και την υψηλή ένταση, η οποία χαρακτήριζε την εντόνως προβληματική αμερικανοσοβιετική σχέση, μπορούσε να είναι στοιχειωδώς βιώσιμη παρά το γεγονός πως και βραδυπορούσα ήταν και πρακτικώς αναποτελεσματική²²³. Ο σοσιαλισμός είχε καταστεί ευάλωτος ήδη από την δεκαετία του '60 διότι η σοβιετική ηγεσία αντί της επιλογής να αντιμετωπίσει με θάρρος και αποφασιστικότητα το μείζον πρόβλημα της μεταρρύθμισης του δικού της οικονομικού συστήματος, κατέφυγε στην σαφώς ευκολότερη επιλογή της εκμετάλλευσης των προσφάτως τότε διαθέσιμων πόρων της παγκόσμιας αγοράς, όπως ήταν οι τιμές του πετρελαίου, η εύκολη δανειοδότηση κλπ²²⁴.

Οι μεγάλες επιτυχίες της κυβέρνησης Reagan στον τομέα των πυρηνικών όπλων επισφραγίστηκαν με την απόφαση του Gorbachev το Ιανουάριο του 1988 να εκκενώσει το Αφγανιστάν από τα σοβιετικά στρατεύματα κατοχής, όπως και από την δημόσια δέσμευση του για τον μονομερή περιορισμό των σοβιετικών ενόπλων δυνάμεων και των τεθωρακισμένων οχημάτων. Ο Ronald Reagan αποχώρησε από το προεδρικό αξίωμα τον Ιανουάριο του 1989, αφήνοντας στον διάδοχο του ιδιαίτερες ευνοϊκές συνθήκες - προϋποθέσεις για ουσιαστικές μελλοντικές μειώσεις τόσο στους στρατηγικούς όσο και στους συμβατικούς εξοπλισμούς. Οι αμερικανοσοβιετικές συνομιλίες προς αυτήν την κατεύθυνση αναλήφθηκαν εκ νέου επί

---

²²² Ρούσσοι Σωτήρης, << Η Μέση Ανατολή στον Ψυχρό Πόλεμο >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

²²³ Barnet Richard, << A Balance Sheet: Lippmann, Kennan and the Cold War >> in Hogan Michael J (editor), *The End of the Cold War, its Meaning and Implications*. New York, Cambridge University Press, 1992.

²²⁴ Hobsbawn Eric, *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος Εικοστός Αιώνας, 1914-1991*, ό.π., σ. 322.

προεδρίας του διαδόχου του George Bush (1988-1992), τόσο σε διμερές επίπεδο, όσο και πολυμερώς σε διεθνή fora, όπως η ΔΑΣΕ²²⁵.

Οι συνομιλίες Reagan και Gorbachev την περίοδο 1986-1987 και οι συμφωνίες START, που ακολούθησαν ανέκοψαν μεν την κούρσα των εξοπλισμών, δεν έδωσαν όμως στον Gorbachev εκείνο που του ήταν πολύτιμο για την υλοποίηση των πολιτικών του στόχων σε μακροπρόθεσμη βάση. Αυτή η φάση του Ψυχρού Πολέμου έληξε χωρίς ουσιαστική επίλυση των διαφορών ή ακόμη και εντατική συζήτηση των σχέσεων των δύο πλευρών στο κυρίως πεδίο της μεταξύ τους διαμάχης που δεν ήταν άλλο από την Ευρώπη. Το ζήτημα αντιμετώπιστηκε, αλλά μόνον πρόσκαιρα και έμμεσα, όταν οι ΗΠΑ προτίμησαν να δώσουν προτεραιότητα στην ένταξη των πρώην δορυφόρων της Μόσχας στο NATO αντί της σύναψης ειρήνης ή τουλάχιστον της οικοδόμησης μιας λειτουργικής σχέσης με την νέα, μετεξελισσόμενη Ρωσία²²⁶.

Αδιαμφισβήτητα, η σταθερή και επίμονη υποστήριξη του Reagan στο πρόγραμμα SDI, όπως και στην ανάπτυξη νέας τεχνολογίας συμβατικών όπλων, αλλά πρωτίστως η πεισματική του άρνηση να προχωρήσει σε περικοπές των αμερικανικών αμυντικών δαπανών, κόντρα σε εκείνους που γινόμενοι όλο και περισσότεροι το εξέφραζαν πλέον ως αίτημα εντονότερα και συχνότερα μετά τα πρώτα σημειωθέντα δείγματα βελτίωσης των αμερικανοσοβιετικών σχέσεων, ήταν οι παράγοντες που συνέβαλαν στην διαμόρφωση και καλλιέργεια της νέας σχέσης εμπιστοσύνης και σύγκλισης μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ²²⁷, η οποία με οριοθέτηση την 40^η Επέτειο της ίδρυσης του ΟΗΕ, οδήγησε και επισφράγισε επίσημα τον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου, τον οποίο ανήγγειλε η βρετανίδα πρωθυπουργός Μάργκαρετ Θάτσερ στα τέλη του 1988²²⁸, μέσω του σταδιακού αφοπλισμού, ωθώντας τις δύο Υπερδυνάμεις σε ραγδαία βελτίωση των μεταξύ τους σχέσεων σε πολλούς και διαφορετικούς τομείς. Αυτή ήταν η μεγαλύτερη και ισχυρότερη επιβράβευση της συνολικής στρατηγικής και των πάγιων θέσεων του Ronald Reagan καθώς και της εξωτερικής πολιτικής που ακολουθήθηκε ειδικότερα έναντι της ΕΣΣΔ επί της οκταετούς του προεδρίας.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το οποίο ως ιστορική περίοδος θα μπορούσε να διαιρεθεί σε τρεις ξεχωριστές και αυτόνομες φάσεις με πρώτη την περίοδο 1985 έως και τις αρχές του 1987 που χαρακτηρίστηκε από μια όλο και εντονότερη <<επίθεση ειρήνης>>, δεύτερη την

²²⁵ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ.334.

²²⁶ Calvocoressi Peter, *Η Διεθνής Πολιτική μετά το 1945*. ό.π., σ. 96.

²²⁷ Μαγουλάς Αντώνιος, *Η ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι ρίζες του Αμερικάνικου Ονείρου. 1600-1990*, ό.π., σ. 858.

²²⁸ Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, ό.π., σ. 604.

περίοδο 1987 έως και τα μέσα του 1988 όταν οι ηγεσίες και των δύο υπερδυνάμεων τελικά ενεπλάκησαν σε μια διαδικασία μείωσης των εξοπλισμών και της μεταξύ τους έντασης και τρίτη την περίοδο με αρχή τα μέσα του 1988 και ολοκλήρωση το τέλος του 1989 κατά την οποία η σε μεγάλο βάθος ύφεση μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ συνεχίστηκε, αλλά το κύριο μέρος της συνδέεται με την διαδικασία κατάρρευσης του κομμουνισμού στην Ανατολική Ευρώπη και εντός της ΕΣΣΔ της ίδιας²²⁹, είχε ως επακόλουθη συνέπεια την κατάρρευση της Σοβιετικής αυτοκρατορίας το 1989 και την μετέπειτα αποσύνθεση και διάλυση της ίδιας της ΕΣΣΔ την περίοδο 1989-1991. Η ψυχροπολεμική περίοδος ολοκληρώθηκε με την πλήρη επικράτηση του δυτικού κόσμου τόσο στο επίπεδο των συσχετισμών της ισχύος όσο και στο ιδεολογικό.

Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '80, βασική πολιτική επιλογή της κυβερνήσεως Reagan υπήρξε η στροφή της κούρσας των εξοπλισμών αλλά και της έρευνας προς την αναζήτηση εντελώς νέων οπλικών συστημάτων, τα οποία θα παρείχαν την δυνατότητα να μεταβληθεί η φιλοσοφία του συστήματος ασφαλείας των ΗΠΑ, με την αντικατάσταση της επίθεσης από την άμυνα. Παρά ταύτα, όπως φάνηκε δεν υπάρχει ασπίδα ικανή να αντισταθεί πλήρως στο πυρηνικό ξίφος. Έτσι η αποτροπή επικράτησε του << Πολέμου των Άστρων >>, όχι όμως αμετάβλητη στην μετά το 1989 περίοδο, της οποίας η έναρξη συνδέθηκε άρρηκτα με την κατάρρευση του Ανατολικού συνασπισμού και της Σοβιετικής Ένωσης, που οδήγησαν σε αλλαγή του διεθνούς συστήματος. Αυτή η κατάλυση της, από το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, υπάρχουσας δυαδικής σχέσης ανταγωνισμού μεταξύ των δύο Υπερδυνάμεων, είχε σημαντικές συνέπειες και στην ίδια την κρατούσα στρατηγική σκέψη, αφαιρώντας το αντικειμενικό της υπόβαθρο, δηλαδή την ισορροπία της ισχύος και στο συμβατικό και στο πυρηνικό επίπεδο²³⁰.

---

²²⁹ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο. Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική*, ό.π., σ. 247.

²³⁰ Zubok Vladislav, << Why did the Cold War End in 1989? Explanations of the Turn >> in Westad Odd Arne (editor), *Reviewing the Cold War, Approaches, Interpretations, Theory*, London, Frank Cass, 2006.

Εξωτερική Πολιτική Ronald Reagan (1981-1988)

Συνολική Αποτίμηση

Ο Ψυχρός Πόλεμος ξεκίνησε σε μια χρονική συγκυρία κατά την οποία οι ΗΠΑ ανέμεναν μια εποχή ειρήνης και ολοκληρώθηκε την στιγμή που προετοιμάζονταν για μια νέα σκληρή και μακροχρόνια σύγκρουση. Κατά την διάρκεια της τελικής φάσης της έχουσας ιδιαίτερο ιστορικό ενδιαφέρον παραπάνω περιόδου που θα μπορούσε να οριοθετηθεί χρονικά μεταξύ των ετών 1981 και 1988, η οποία εξετάζεται εδώ, σημειώθηκαν πολύ σημαντικά γεγονότα που επηρέασαν το παρόν και το μέλλον των δύο Υπερδυνάμεων και κατ' επέκταση, λόγω της μεγάλης τους σημασίας σε διεθνές επίπεδο, ολόκληρου του κόσμου. Ήταν η εποχή της απότομης κατάρρευσης της ΕΣΣΔ, η οποία παρεμπιπτόντως σημειώθηκε με περισσότερο ξαφνικό και μη αναμενόμενο τρόπο, τουλάχιστον για τους περισσότερους, απ' ότι είχε συντελεστεί η εξάπλωση πέραν των συνόρων της, αλλά και η εποχή κατά την οποία μετεβλήθη έναντι της με το ίδιο μεγάλη ταχύτητα η στάση των ΗΠΑ που από απολύτως εχθρική αρχικώς μετετράπη σε πολύ φιλική προς το τέλος²³¹.

Αυτή η κοσμοϊστορική αλλαγή λαμβάνει χώρα την ώρα που των δύο Υπερδυνάμεων ηγούνται οι Reagan και Gorbachev. Ο αμερικανικός λαός εξέλεξε τον <<μεγάλο επικοινωνό>>²³², όπως χαρακτηριζόταν από πολλούς, πρώην ηθοποιό του κινηματογράφου και δημοκρατικό έως και το 1962 Ronald Reagan²³³ στις αρχές της δεκαετίας του '80 ως αντίδραση στην σημειωθείσα αμερικανική υποχώρηση της προηγούμενης περιόδου με απώτερο σκοπό να επανεπιβεβαιώσει τις παραδοσιακές αλήθειες της αμερικανικής μοναδικότητας²³⁴. Η δύναμη του Reagan ως Προέδρου ήταν η ικανότητα, που διέθετε, να σχεδιάζει και να επικοινωνεί την <<μεγάλη εικόνα>> του κάθε θέματος, που τον ενδιέφερε, αλλά και το προσωπικό του στυλ διοίκησης. Η προσωπική πρωτοβουλία και ο οργανωτικός σχεδιασμός είναι δυο διαφορετικές στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι πρόεδροι για να

²³¹ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 849.

²³² Davies Norman, *Ιστορία της Ευρώπης*, Τόμος Β', Αθήνα, Νεφέλη, 2009. σ. 1268.

²³³ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 372.

²³⁴ Forsythe David, << Global Leadership: American Exceptionalism in a Changing World Order >> in Halperin Morton H, Laurenti Jeffrey, Rundlet Peter and Bpyer Spencer P (editors), *Power and Superpower, Global Leadership and Exceptionalism in the 21st Century*, New York, The Century Foundation Press, 2007.

μετακινήσουν την διακυβέρνηση στην κατεύθυνση των προεδρικών πολιτικών πρωτοβουλιών²³⁵.

Πολύ ενδιαφέροντα είναι, όσα επεσήμανε στον ετήσιο λόγο του προς το έθνος τον Ιανουάριο του 1983, θέλοντας να εξηγήσει τους άξονες στους οποίους στηριζόταν ο αμερικανικός διεθνής ρόλος με όρους αξιών που είχαν παγκόσμια απήχηση. Όπως υποστήριξε, η παγκοσμίως αναγνωρισμένη ισχύς και πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στον κόσμο αποκτήθηκε λόγω της αμερικανικής δύναμης αλλά και των αξιών, τις οποίες υιοθέτησε και από τις οποίες καθοδηγήθηκε η αμερικανική κοινωνία, μεταξύ των οποίων οι ελεύθερες εκλογές, η ελευθεροτυπία, η ελευθερία στην επιλογή θρησκευματος, η ελευθερία των συνδικαλιστικών οργανώσεων και πάνω από όλα η ατομική ελευθερία και η απόρριψη της αυθαίρετης εξουσίας του κράτους²³⁶.

Κατά την διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας του 1980 τον δημόσιο διάλογο μονοπώλησαν ζητήματα εθνικής ασφάλειας, των οποίων η συζήτηση ήταν ιδιαίτερος επωφελής για τους ρεπουμπλικανούς της νέας Δεξιάς και αυτό διότι επιτυγχάνοντας την στροφή της προσοχής της αμερικανικής κοινής γνώμης σε ζητήματα ασφάλειας συσπείρωναν την βάση τους και προκαλούσαν τον διχασμό των δημοκρατικών²³⁷. Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου έντονες και συχνές ήταν οι αναφορές στην σοβιετική υπεροπλία έναντι των ΗΠΑ, θέση που αμφισβητείτο για την αλήθεια της από πολλούς με την χρήση διαφόρων ισχυρών επιχειρημάτων. Οπωσδήποτε όμως η συγκεκριμένη τακτική υπήρξε εξαιρετικά αποτελεσματική κρινόμενη φυσικά εκ του αποτελέσματος που δεν ήταν άλλο από την εκλογή του Reagan στην προεδρία των ΗΠΑ, καταφέροντας να πείσει το μεγαλύτερο τμήμα της αμερικανικής κοινής γνώμης για την ύπαρξη της επιτακτικής ανάγκης να δοθεί το ταχύτερο δυνατό μια σκληρή απάντηση στην επιθετικότητα της ΕΣΣΔ, η οποία βεβαίως βρισκόταν ήδη στα πρόθυρα της οικονομικής κατάρρευσης²³⁸.

Η εκλογική επικράτηση του Reagan ολοκλήρωνε μια διαδικασία επιστροφής σε μια παλαιότερη εξομοίωση της ΕΣΣΔ με έναν βάρβαρο και ταυτοχρόνως διαβολικό εχθρό που

---

²³⁵ Hastedt Glenn P, *American foreign Policy, Past, Present, Future*, New Jersey, Prentice Hall, Second Edition, 1991. σ. 110.

²³⁶ McMahon Robert, << 'By helping others we help ourselves': The Cold War Rhetoric of American foreign Policy >> in Medhurst Martin J & Brands H. W (editors), *Critical Reflections on the Cold War, Linking, Rhetoric and History*, Texas A&M University Press, 2010.

²³⁷ Καιρίδης Δημήτριος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική αντεπανάσταση*, ό.π., σ. 137.

²³⁸ Kramer Mark, << Power, politics and the long duration of the Cold War >> in Pons Silvio & Romero Federico (editors), *Reinterpreting the end of the Cold War, Issues, Interpretations, Periodizations*, London, Frank Cass, 2005.

απειλούσε τις ΗΠΑ²³⁹. Ενδεικτική είναι η δήλωση του λίγο πριν την διεξαγωγή των προεδρικών εκλογών του 1980 με αφορμή την βίαιη κατάληψη της αμερικανικής πρεσβείας στην Τεχεράνη και την ακόλουθη ομηρεία 52 αμερικανών διπλωματών πως: <<Δεν μας ενδιαφέρει αν μας αγαπούν, θέλουμε να μας σέβονται>>, με την οποία κατέστησε ξεκάθαρη την πρόθεση των συντηρητικών να χρησιμοποιούν την ισχύ των ΗΠΑ, ακόμη και μονομερώς για να εξασφαλίσουν τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα και να τιμωρούν εκείνους που τα απειλούν²⁴⁰.

Ο Reagan υποσχέθηκε δυναμική αυτοανανέωση και βάσει της συνταγής του που ήταν πολύ απλή, απαιτείτο ανάκτηση της στρατιωτικής υπεροχής, ανανέωση του μεσοιστορικού σκοπού που δεν ήταν άλλος από την προσπάθεια για την διάδοση της ελευθερίας και της δημοκρατίας σε ολόκληρο τον κόσμο από τις ΗΠΑ, οι οποίες ήταν ο θεματοφύλακας τους και η επίτευξη μακροχρόνιας υψηλής οικονομικής ανάπτυξης δια της επιστροφής στην ελεύθερη αγορά²⁴¹. Η εγκατάσταση του, σε ολόκληρη την ζωή του, αντικομμουνιστή Reagan στον Λευκό Οίκο, εξαιτίας πρώτον της πίστης του στον Ψυχρό Πόλεμο και στην ανάγκη για μάχη ενάντια στον κομμουνισμό και δεύτερον της πλήρους και αξιολογικής του απόρριψης στο σοβιετικό σύστημα εξουσίας, συνέπεσε ακριβώς με την εγκατάλειψη των πολιτικών Ύφεσης (Détente)²⁴² και την αναπαλαίωση των δοκιμασμένων πολιτικών πόλωσης (containment/deterrence) με νέα και παλαιά εργαλεία²⁴³.

Η πολιτική της Ύφεσης κατά τον Reagan ήταν αυτή, που είχε επιτρέψει στους Σοβιετικούς να αυξήσουν την στρατιωτική τους ισχύ ενώ παράλληλα συγκάλυπταν τις πολύπλευρες αδυναμίες τους²⁴⁴. Αυτή η από την μια πλευρά αντιμετώπιση της ΕΣΣΔ από την κυβέρνηση Reagan ως στρατιωτικής υπερδύναμης, η οποία μάλιστα διέθετε στρατηγική υπεροχή έναντι των ΗΠΑ και επομένως έπρεπε να τοποθετηθεί στο επίκεντρο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και από την άλλη η αποδιδόμενη έμφαση στις πολύ μεγάλες εσωτερικές της αδυναμίες που την καθιστούσαν ιδιαίτερος ευάλωτη ακουγόταν κάπως αντιφατική²⁴⁵. Στην διαδρομή του προς τον Λευκό Οίκο αλλά και κατά την άσκηση των προεδρικών του καθηκόντων διακήρυξε πως ήταν ταυτοχρόνως και ανόητο και επικίνδυνο να πιστεύει κάποιος

---

²³⁹ Ρούσσοσ Σωτήρης, << Η Μέση Ανατολή στον Ψυχρό Πόλεμο >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

²⁴⁰ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ. 350.

²⁴¹ Dobson Alan P & Marsh Steve, *US Foreign Policy since 1945*, ό.π., σ. 47.

²⁴² Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 355.

²⁴³ Evans Graham & Newnham Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, ό.π., σ. 125-126.

²⁴⁴ Langston Thomas S, *The Cold War Presidency, A Documentary History*, ό.π., σ. 441.

²⁴⁵ Jonsson Christer, *Superpower, Comparing American and Soviet Foreign Policy*, London, Frances Pinter Publishers, 1987. σ. 28.

πως ο αγώνας είχε κατά έναν αξιοσημείωτο τρόπο ολοκληρωθεί μόνον λόγω της ύπαρξης των συνθηκών, οι οποίες είχαν επιβραδύνει την κούρσα των εξοπλισμών και εξαιτίας του σεβασμού με τον οποίον συμπεριφέρονταν οι αμερικανοί Πρόεδροι στην σοβιετική ηγεσία²⁴⁶.

Η δημόσια αντιπαράθεση των ΗΠΑ με την ΕΣΣΔ στο ιδεολογικό πεδίο, αποτελούσε ένα κρίσιμο τμήμα του συνολικού σχεδιασμού του Προέδρου Reagan. Αυτού του είδους και της έντασης η αντιπαράθεση εξυπηρετούσε δύο σκοπούς. Πρώτον, αποκατέστησε την ηθική διάσταση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, ως του διαχρονικού θεματοφύλακα της ελευθερίας, της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλον τον κόσμο και δεύτερον, παρείχε το συναισθηματικό υπόβαθρο-διακύβευμα για τις μεγάλες θυσίες, στις οποίες καλείτο η πλειοψηφία των αμερικανών να υποβληθεί στο πλαίσιο ενός ανανεωμένου Ψυχρού Πολέμου, παρέχοντας προς υποστήριξη του ένα σημαντικό τμήμα των φορολογικών εσόδων, ώστε οι ΗΠΑ δια της υλοποίησης μεγάλων εξοπλιστικών προγραμμάτων να είναι σε θέση να διαπραγματευτούν με την ΕΣΣΔ από θέση ισχύος²⁴⁷.

Πολύ ενδιαφέρον είναι το στοιχείο πως ένα σημαντικό τμήμα του επιτελείου του, περιλαμβανομένων των: υπουργού άμυνας Caspar Weinberger, του συμβούλου του εθνικής ασφαλείας William Clark και άλλων συμβούλων, όπως οι Richard Perle και Richard Pipes, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '80 είδαν ότι το τότε διεθνές περιβάλλον αποτελούσε την ιδανική ιστορική ευκαιρία για την εξάντληση του σοβιετικού συστήματος²⁴⁸. Ο δε υπουργός των Εξωτερικών Alexander Haig, παρατηρούσε σε σχέση με την ρητορική της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής ως προς τα πυρηνικά όπλα: <<η συγκράτηση της ΕΣΣΔ, η αναζωογόνηση των συμμαχιών μας, μια νέα προσέγγιση προς τον Τρίτο Κόσμο, μια περισσότερο υγιής αμερικανική οικονομία και μια μεγαλύτερη στρατιωτική ισχύς, είναι τα στοιχεία που θα δείξουν την αποφασιστικότητα μας να αποκαταστήσουμε την προεξάρχουσα θέση μας στον κόσμο>>²⁴⁹. Ο Πρόεδρος Reagan για την στελέχωση του επιτελείου του προτιμούσε ανθρώπους της δράσης παρά διανοούμενους, αλλά ο ιδεαλισμός του και η ενστικτώδης μονομέρεια που επεδείκνυε σε πολλά ζητήματα, μετριάζονταν από μια πραγματιστική οπτική και τον επικρατούντα ρεπουμπλικανικό διεθνισμό, τον οποίο

---

²⁴⁶ Dobson Alan P & Marsh Steve, *US Foreign Policy since 1945*, ό.π., σ. 61.

²⁴⁷ Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, ό.π., σ. 108.

²⁴⁸ Mazis John, << Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ και η κατάρρευση του Κομμουνισμού στη Σοβιετική Ένωση >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

²⁴⁹ Σαλαπασιδής Γεώργιος, << Ο ρόλος των αντιλήψεων στη διάγνωση απειλών: Η αμερικανική αντίδραση στη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

ευαγγελίζονταν οι υπουργοί των Εξωτερικών Alexander M. Haig και George Shultz, καθώς και τον σκληρό μακιαβελισμό του διευθυντή της CIA William Casey²⁵⁰.

Ο Gorbachev, ο οποίος για να αναλάβει την εξουσία της ΕΣΣΔ τον Μάρτιο του 1985, χρειάστηκε να αναρριχηθεί μέσα από πολύχρονους και σκληρούς αγώνες της κομμουνιστικής ιεραρχίας, ήταν αποφασισμένος να δώσει μια νέα ώθηση στην ανώτερη κατ' αυτόν σοβιετική ιδεολογία. Επρόκειτο για τον νεότερο ηγέτη στην ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης, άνθρωπο δυναμικό, καλλιεργημένο και σκληρά εργαζόμενο. Ο Gorbachev, του οποίου η καριέρα στο κόμμα ήταν επιτυχημένη χωρίς όμως να είναι θεαματική, με μέντορες τους Yuri Andropov και Mikhail Saslon ήταν προσηλωμένος στην κομμουνιστική ορθοδοξία. Όσες προσδοκίες και να είχε κάποιος από τον Gorbachev, η ιδέα ότι επρόκειτο να νομοθετήσει κρίσιμες για το μέλλον της ΕΣΣΔ, οικονομικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις και να καλέσει σε αλλά και να αποδεχτεί παράλληλα τον ανοιχτό πολιτικό διάλογο, ήταν κάτι το τελείως διαφορετικό και ξένο με την σοβιετική πραγματικότητα. Το γεγονός πως αυτό ακριβώς έπραξε, αποτελεί σημαντική ένδειξη τόσο του ήθους και του συστήματος αξιών του, όσο και του συνόλου των εμπειριών του.

Ο Gorbachev διέθετε την καλύτερη παιδεία από όλους τους σοβιετικούς ηγέτες και ήταν πολυταξιδεμένος, ενώ μέχρι και το 1979 που μετακόμισε στην Μόσχα για να γίνει πλήρες μέλος του Politburo το 1980, ζούσε στον τόπο γέννησης του ως πλήρους απασχόλησης κομματικό στέλεχος. Ενώ ο Gorbachev ήταν ένας ένθερμος υποστηρικτής του κομμουνιστικού συστήματος, δεν έπαυε να τον απασχολεί ο ευρύς και βαθύς εκφυλισμός του σοβιετικού πολιτικού κατεστημένου²⁵¹. Οι μεταρρυθμιστικές του προσπάθειες έγιναν γνωστές με τα ρωσικά τους ονόματα, perestroika (αναδιάρθρωση) και glasnost (διαφάνεια)²⁵². Παρά όμως την θετική πρόθεση που αναμφίβολα είχε, δεν κατόρθωσε να επιτύχει την ουσιαστική αναδιάρθρωση της οικονομικής δομής της ΕΣΣΔ που νοσούσε βαριά, διότι έκανε το μεγάλο λάθος να επιχειρήσει να συμβιβάσει το ασυμβίβαστο, επιτρέποντας την λειτουργία ενός μικτού οικονομικού μοντέλου.

Τόσο ο Reagan όσο και ο Gorbachev πίστευαν ακράδαντα ο καθένας στην τελική επικράτηση της δικής του χώρας. Θα μπορούσαμε όμως να επισημάνουμε μια σημαντική ποιοτική διαφορά μεταξύ των δύο ηγετών. Από την μια πλευρά υπήρχε ο Reagan, ο οποίος, εκτός του ότι εξέπεμπε μια ευδιάκριτη αυτοπεποίθηση και μια αισιοδοξία που οι αμερικανοί

---

²⁵⁰ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 417.

²⁵¹ Mazis John, << Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ και η κατάρρευση του Κομμουνισμού στη Σοβιετική Ένωση >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

²⁵² Gacek Christopher M, *The Logic of Force, The Dilemma of Limited War in American Foreign Policy*, New York, Columbia University Press, 1994. σ. 251.

είχαν να δουν σε αμερικανό πρόεδρο από την εποχή του John F. Kennedy²⁵³, συνένωνε αρμονικά τα εθνικά ιδεώδη με τους παραδοσιακούς μύθους²⁵⁴, διαισθανόταν τα βαθύτερα θέλω και τον παλμό της αμερικανικής κοινωνίας και του οποίου η ρητορική συνέθεσε την ηθική, την παράδοση, την τόλμη, τον ηρωισμό και την δικαιοσύνη, προσφέροντας ένα συναρπαστικό αν όχι ευφάνταστο όραμα μιας γνήσιας εθνικής κοινότητας²⁵⁵, και από την άλλη ο Gorbachev, ο οποίος, όπως φαινόταν, είχε χάσει κάθε επαφή με την κοινωνία της δικής του χώρας.

Και οι δυο ηγέτες επικαλούνταν συχνά αυτό που θεωρούσαν το καλύτερο ο καθένας στο δικό του σύστημα, όμως ενώ ο Reagan κατόρθωσε να τονώσει την αμερικανική αυτοπεποίθηση και δια της πολιτικής και δια της προσωπικότητας του, ο Gorbachev, επιδιώκοντας επιμόνως μεταρρυθμίσεις, με τις οποίες το σοβιετικό σύστημα ήταν αδύνατον να εναρμονιστεί τουλάχιστον όσον αφορούσε την ταχύτητα υλοποίησης που προέβλεπε ο σχεδιασμός του Κρεμλίνου, κατόρθωσε κόντρα στην θέληση και τις αρχικές του προθέσεις να επισπεύσει την τελική του πτώση²⁵⁶. Καμία παγκόσμια δύναμη δεν είχε ποτέ καταρρεύσει με τέτοια ταχύτητα και τόσο απόλυτα όπως η ΕΣΣΔ, δίχως να χάσει έναν πόλεμο.

Η Σοβιετική Ένωση οφείλει εν μέρει την αποτυχία της στο γεγονός ότι η ίδια η ιστορία της την οδηγούσε ανελέητα προς την υπερεπέκταση²⁵⁷. Το μοιραίο μειονέκτημα σε αυτόν τον διευρυμένο ιμπεριαλισμό ήταν πως η σοβιετική ηγεσία καθ' όλη την διάρκεια αυτής της πορείας, έχασε την αίσθηση των αναλογιών, με αποτέλεσμα να υπερτιμήσει την ικανότητα του σοβιετικού συστήματος να σταθεροποιήσει τα κέρδη του, τόσο τα στρατιωτικά όσο και τα οικονομικά και να λησμονήσει πως προκαλούσε όλες τις άλλες μεγάλες δυνάμεις από μια όμως πολύ αδύναμη οικονομικά κυρίως βάση. Η προσπάθεια της να ανταπεξέλθει στον σκληρό και μακροχρόνιο εξοπλιστικό ανταγωνισμό με τις ΗΠΑ επιδιώκοντας να διατηρήσει το στάτους της Υπερδύναμης, πέρα και εν αντιθέσει με τις πραγματικές δυνατότητες της σοβιετικής οικονομίας, μετέτρεψε τελικά την χρόνια σοβιετική οικονομική στασιμότητα σε κατάρρευση²⁵⁸. Αυτή η διαπίστωση αποτελούσε και τον μεγάλο φόβο του Gorbachev, ο οποίος έχοντας αντιληφθεί πλήρως την κρισιμότητα των στιγμών, αγνοώντας τις υποδείξεις των ανωτάτων στρατιωτικών του για πρόκληση πολεμικής αναμέτρησης με τις ΗΠΑ πριν να είναι

---

²⁵³ Herring George C, *From Colony to Superpower, U.S. Foreign Relations since 1776*, ό.π., σ.864.

²⁵⁴ Langston Thomas S, *The Cold War Presidency, A Documentary History*, ό.π., σ. 426.

²⁵⁵ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 850.

²⁵⁶ Wells Samuel, <<Nuclear Weapons and European Security during the Cold War >> in Hogan Michael J (editor), *The End of the Cold War, its Meaning and Implications*. New York, Cambridge University Press, 1992.

²⁵⁷ Reagan Ronald, *An American Life: The Autobiography*, New York, 1990.

²⁵⁸ Lebow Richard Ned & Stein Janice Gross, *We all lost the Cold War*, ό.π., σ. 370.

αργά για την ΕΣΣΔ, κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια για ουσιαστική βελτίωση των αμερικανοσοβιετικών σχέσεων, αναγκαία προϋπόθεση για να αφιερώσει το μεγαλύτερο μέρος των δυνάμεων του στον εκσυγχρονισμό του σοβιετικού συστήματος. Η σοβιετική αποσύνθεση, η οποία ήταν πλέον οφθαλμοφανής στην διάρκεια της δεύτερης τετραετίας του Reagan, είχε ήδη καταστεί αμετάκλητη την περίοδο που ο ίδιος εγκατέλειψε τον Λευκό Οίκο²⁵⁹.

Θα αποτελούσε αδικία η μη αναγνώριση στις προηγούμενες της περιόδου Reagan κυβερνήσεις κάποιας προσφοράς στις εξελίξεις που οδήγησαν στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Σημαντική συμβολή επίσης θα πρέπει να αποδοθεί και στο έργο, το οποίο επιτελέστηκε επί της προεδρίας του George Bush, Αντιπροέδρου του Reagan και διαδόχου του στον Λευκό Οίκο, στον οποίον πολλοί αναγνωρίζουν έναν χειρισμό που διακρινόταν από μεγάλη επιδεξιότητα, των καταστάσεων που οδήγησαν στο τέλος. Παρά ταύτα η προεδρία του Ronald Reagan υπήρξε αυτή που σηματοδότησε το σημείο καμπής, αν και οι δύο τετραετίες από τις οποίες αποτελείτο, δύσκολα θα μπορούσαν να διαφέρουν περισσότερο μεταξύ τους ως προς την τελική τους επίδραση στις διεθνείς σχέσεις, αφού σε τελική ανάλυση η εποχή Reagan ταυτίζεται σχεδόν σε ίσο βαθμό με τις κυριότερες πρωτοβουλίες γιγάντωσης και εν τέλει εξάλειψης μιας ολόκληρης φάσης της πυρηνικής εποχής και ταυτοχρόνως της ιστορίας των διεθνών σχέσεων, του Ψυχρού Πολέμου²⁶⁰.

Ο τρόπος που ενήργησε στην εξωτερική του πολιτική ο Reagan ήταν εκπληκτικός αν και πολύ δύσκολα κατανοητός στο ακαδημαϊκό περιβάλλον. Ο Reagan αν και δεν φημιζόταν για την βαθιά του ιστορική γνώση, διέθετε όμως την ικανότητα να χρησιμοποιεί τις ελάχιστες ιστορικές του γνώσεις κατά τέτοιον τρόπο ώστε να ταιριάζουν στις παγιωμένες του απόψεις ή τις προκαταλήψεις του. Χαρακτηριστική είναι η επισήμανση συνομιλητών του πως ορισμένα από τα ιστορικά γεγονότα που του άρεσε να διηγείται κατά την διάρκεια των μεταξύ τους συζητήσεων δεν βασίζονταν σε αληθινά γεγονότα²⁶¹. Ο Reagan, αν και βαριόταν τις λεπτομέρειες της εξωτερικής πολιτικής, έχοντας μάθει ορισμένες βασικές μόνο ιδέες για τους κινδύνους που συνεπαγόταν η πολιτική του κατευνασμού, τα κακά του κομμουνισμού και το αμερικανικό μεγαλείο, κατόρθωσε να χρησιμοποιήσει κάποιες από αυτές, οι οποίες έτυχε να έχουν να κάνουν με τα ουσιαστικά θέματα εξωτερικής πολιτικής της εποχής του, ένδειξη που αποδεικνύει ότι η αίσθηση του προσανατολισμού και η δύναμη των προσωπικών πεποιθήσεων

---

²⁵⁹ Melanson Richard A, *American Foreign Policy Since the Vietnam War: The Search for Consensus from Nixon to Clinton*, Armonk, New York, 1996. σ. 136-137.

²⁶⁰ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 312.

²⁶¹ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 852.

αποτελούν κύρια συστατικά της ηγεσίας²⁶². Όπως χαρακτηριστικά επεσημάνε ο Paul Nitze, ένας εκ των βασικών συμβούλων του Προέδρου Reagan σε θέματα ελέγχου των εξοπλισμών, ο οποίος όταν τον είχε πρωτογνωρίσει, είπε πως του είχε δώσει την εντύπωση ενός γεννημένου για να χάνει, αν και στερείτο θεμελιωδών γνώσεων πολιτικής, διέθετε παρά ταύτα τόσο ένα ισχυρό γεωπολιτικό ένστικτο όσο και μια ικανότητα να συλλαμβάνει την ουσία σύνθετων θεμάτων²⁶³. Ένας ακόμη εκ των συμβούλων του ο George Keyworth υποστήριξε αργότερα, πως είναι σε θέση να ερευνήσει και να εντοπίσει το πραγματικό αίτιο ενός προβλήματος με έναν αξιοθαύμαστο τρόπο χωρίς να υπεισέλθει στον κυκεώνα χιλιάδων γραφειοκρατικών λεπτομερειών.

Πέραν των παραπάνω ο Reagan φαινόταν να έχει κατανοήσει τους μεγάλους κινδύνους που συνεπάγετο η θεμελίωση της εξωτερικής πολιτικής αποκλειστικά και μόνο πάνω στην ιδεολογία²⁶⁴. Πολλοί κατά καιρούς υποστήριξαν ότι ο Reagan ήταν πειθήνιο όργανο εκείνων που συνέτασσαν τους λόγους του, αλλά κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Άλλωστε αυτός ήταν που διάλεγε τους ανθρώπους που έγραφαν τους λόγους του, τους οποίους στην συνέχεια εκφωνούσε με απόλυτη βεβαιότητα και πειστικότητα. Κατά την μαρτυρία ανθρώπων που τον γνώριζαν προσωπικά, οι λόγοι που εκφωνούσε ο Reagan εξέφραζαν απολύτως τις πραγματικές του απόψεις, υπήρχαν δε περιπτώσεις που ο Reagan βρισκόταν πολύ μπροστά και από το ίδιο του το επιτελείο, με χαρακτηριστική περίπτωση το πρόγραμμα SDI²⁶⁵. Σε έναν βαθμό που ούτε οι στενότεροι συνεργάτες του, δεν ήταν σε θέση αρχικά να εκτιμήσουν, ο Reagan είχε πραγματικά αναπτύξει τα κομβικά διανοητικά αξιώματα της εξωτερικής του πολιτικής αρκετά πριν φτάσει στην Ουάσινγκτον. Ο υπουργός του των Εξωτερικών Shultz σημειώνει αργότερα πως: <<Αν παρατηρήσεις τα γραπτά και τους λόγους της περιόδου που προηγήθηκε της προεδρίας του, θα διαπιστώσεις σε ολόκληρη την έκταση του το εννοιολογικό υπόβαθρο της διοίκησης του Reagan να ξετυλίγεται μπροστά σου>>.

Στον πυρήνα αυτού του εννοιολογικού υπόβαθρου βρισκόταν η εκτίμηση της ανάγκης για μια ολοκληρωμένη και συνεκτική υψηλή στρατηγική με στόχο την νικηφόρα διεξαγωγή του Ψυχρού Πολέμου. Ο Reagan αντιμετώπισε τον ανταγωνισμό των δύο υπερδυνάμεων, ως τον

---

²⁶² Greenstein Fred, << Ronald Reagan, Mikhail Gorbachev and the End of the Cold War: What difference did they make? >> in Wohlforth William C (editor), *Witnesses to the End of the Cold War*, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1996.

²⁶³ Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, ό.π., σ. 106.

²⁶⁴ Gaddis John Lewis, *The United States and the End of the Cold War, Implications, Reconsiderations, Provocations*, ό.π., σ. 123.

²⁶⁵ Arrighi Giovanni, << The world economy and the Cold War, 1990-1970 >> in Leffler Melvyn P & Westad Odd Arne (editors), *The Cambridge History of the Cold War*, Volume III, Endings, Cambridge University Press, 2010.

απόλυτο παγκόσμιο ανταγωνισμό, μια μανιχαϊκή σύγκρουση μεταξύ των δυνάμεων της ελευθερίας και αυτών του ολοκληρωτικού κακού. Εάν συνεπώς οι ΗΠΑ επεδίωκαν επί της ουσίας να επικρατήσουν, απαιτείτο η υιοθέτηση μιας μακροπρόθεσμης διπλωματικής στρατηγικής, η οποία θα επέτρεπε την επανάκτηση των πρωτοβουλιών σε διεθνές επίπεδο και την αποκατάσταση μιας ευνοϊκής για τις ΗΠΑ ισορροπίας δυνάμεων το ταχύτερο δυνατό²⁶⁶.

Ενδεικτική όλων των παραπάνω είναι η διακήρυξη του Reagan το 1980 πώς: << Πρέπει πριν και πάνω από όλα να αποκτήσουμε μια υψηλή στρατηγική, ένα στρατηγικό σχέδιο διαχείρισης της επικίνδυνης δεκαετίας που βρίσκεται μπροστά μας>>. Οι ΗΠΑ έπρεπε να συνενώσουν όλα τα μέσα και τους στόχους βραχυπρόθεσμης πολιτικής υπό την καθοδήγηση μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής οπτικής για την μείωση της σοβιετικής απειλής και επιπλέον να διαχειριστούν τις κύριες πρωτοβουλίες τους με τέτοιο τρόπο που να μεγιστοποιείται ο αντίκτυπος της αμερικανικής ισχύος. Κατά τον Reagan: << τα ουσιώδη συστατικά κάθε επιτυχούς στρατηγικής περιλαμβάνουν πολιτικά, οικονομικά, στρατιωτικά και ψυχολογικά μέτρα>>²⁶⁷.

Κινητήρια δύναμη της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης Reagan, αποτέλεσε η παγιωμένη στον χώρο της συντηρητικής Δεξιάς πεποίθηση, ότι η Σοβιετική Ένωση έθετε απεριόριστους στόχους, επεδείκνυε μεγάλη αδιαφορία για την διπλωματία και προωθούσε διαχρονικά καθεστωτικές ανατροπές σε παγκόσμιο επίπεδο με την χρήση βίαιων μέσων. Βάσει των προσωπικών απόψεων του Προέδρου Reagan αλλά και του επιτελείου του, το σοβιετικό <<ντόμινο>>, δια του οποίου επιδιωκόταν η γεωπολιτική επέκταση με την διάδοση του κομμουνισμού, ήταν δίχως αμφιβολία ο σημαντικότερος παράγοντας αστάθειας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ο κύριος στόχος της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ έπρεπε να είναι η αντιστροφή των, εκείνη την χρονική περίοδο, δυσοίωνων για αυτές συνθηκών υπέρ ενός ισοζυγίου ισχύος, το οποίο από την μια πλευρά θα τις καθιστούσε άτρωτες έναντι της επιθετικότητας της ΕΣΣΔ και από την άλλη θα διαμόρφωνε τις δέουσες οικονομικές συνθήκες, οι οποίες θα υπονόμευαν την λειτουργία της Σοβιετικής Ένωσης, οδηγώντας την στην τελική της κατάρρευση. Το μέσο για την επίτευξη του παραπάνω στόχου δεν μπορούσε να είναι άλλο από την απόκτηση στρατιωτικής υπεροπλίας και συμπληρωματικά η καταβολή όσο το δυνατόν περισσότερων προσπαθειών στην κατεύθυνση της με κάθε τρόπο κατακόρυφης αύξησης του κόστους των

²⁶⁶ Σαλαπασιδής Γεώργιος, << Ο ρόλος των αντιλήψεων στη διάγνωση απειλών: Η αμερικανική αντίδραση στην σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

²⁶⁷ Kupchan Charles A., *The End of the American Era, U.S. Foreign Policy and the Geopolitics of the Twenty-First century*, New York, Alfred A. Knoph, 2002. σ.40.

ενεργειών της Σοβιετικής Ένωσης σε παγκόσμια κλίμακα²⁶⁸. Σε σχέση με τις ζώνες επιρροής θεμελιώδης αρχή της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης Reagan, ήταν η μη αποδοχή της τότε σοβιετικής σφαίρας επιρροής πέραν της εδαφικής επικράτειας της ΕΣΣΔ και συνεπώς η σταθερή, μεθοδική και επίμονη προσπάθεια για την στο μέγιστο του δυνατού συρρίκνωση της (roll-back).

Μια από τις κυριότερες αντιλήψεις του σε σχέση με την ΕΣΣΔ, η οποία τον επηρέασε στην άσκηση της εξωτερικής του πολιτικής ήταν η μη βασισθείσα σε εμπειριστατωμένη με επιστημονικά κριτήρια ανάλυση για την κατάσταση της Σοβιετικής Ένωσης, παγιωμένη πεποίθηση του πως η ΕΣΣΔ θα κατέρρευε πολύ σύντομα και αυτό θα συνέβαινε διότι το σοβιετικό σύστημα πήγαινε ενάντια στην ανθρώπινη φύση, συνεπώς ήταν καταδικασμένο να αποτύχει. Ενδεικτική είναι η δήλωση στην οποία προέβη τον Μάιο του 1981 και στην οποία μεταξύ άλλων είπε: <<Η Δύση δεν πρόκειται να αναχαιτίσει τον κομμουνισμό, αλλά θα τον υπερβεί>>²⁶⁹. Δι' αυτών των αντιλήψεων όμως κατόρθωσε να αξιολογήσει και να ερμηνεύσει με σωστό τρόπο τις πληροφορίες που κατέφθαναν στην Ουάσινγκτον από την Σοβιετική Ένωση για την μαζική συγκέντρωση σοβαρών οικονομικών προβλημάτων, οι οποίες αποτελούσαν αξιόπιστες ενδείξεις ότι η σοβιετική κατάρρευση επίκειτο. Παρά τις σφοδρότατες επικρίσεις, που δέχθηκε από όλες τις πλευρές της αμερικανικής πολιτικής σκηνής για την άποψη του αυτή, οι οποίες ενίοτε έφθαναν και στα όρια της χυδαιότητας με υποτιμητικά σχόλια για την συνολική του συγκρότηση ως ανθρώπου ή ακόμα και για την διανοητική του ικανότητα, υπήρξε ο μόνος που πρόβλεψε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μια δεκαετία νωρίτερα²⁷⁰.

Ο Reagan εισηγήθηκε ένα δόγμα εξωτερικής πολιτικής που χαρακτηριζόταν από μεγάλη συνοχή και μεγάλη διανοητική δύναμη. Είχε να επιδείξει μια εξαιρετική ενστικτώδη ψυχοσυναισθηματική επαφή με την πηγή των αμερικανικών κινήτρων συμπεριφοράς και ταυτόχρονα είχε αντιληφθεί πλήρως πόσο τρωτό ήταν στην βάση του το σοβιετικό σύστημα, άποψη τελείως διαφορετική από εκείνη της πλειοψηφίας των εμπειρογνομόνων, ακόμη και εντός της συντηρητικής παράταξης. Ηγούμενος μιας χώρας που σχεδόν συνεχώς υποχωρούσε, ο Reagan δικαιολόγησε την αντίσταση στον επεκτατισμό της ΕΣΣΔ με ένα επίμονα ανταγωνιστικό ύφος. Ο Reagan αντελήφθη, όπως ακριβώς και ο Woodrow Wilson

---

²⁶⁸ Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, ό.π., σ. 107.

²⁶⁹ Gaddis John Lewis, *The United States and the End of the Cold War, Implications, Reconsiderations, Provocations*, ό.π., σ. 123.

²⁷⁰ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, ό.π., σ.351.

παλαιότερα, πως ο αμερικανικός λαός έχοντας συνηθίσει στις τυμπανοκρουσίες της μοναδικότητας του θα ήταν ευκολότερο να εμπνευστεί σε μεγαλύτερο βαθμό από ιστορικά ιδεώδη παρά από μια βαθειά και σύνθετη γεωπολιτική ανάλυση.

Η ιδιαίτερη ρητορική του Reagan περί της μοναδικής ηθικής θέσεως των ΗΠΑ, δεν έκανε τίποτε παραπάνω από το να αντικαθρεφτίζει τρόπον τινά, όσα διαχρονικά εκφράζονταν από την εκάστοτε αμερικανική ηγεσία κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Αυτό που έκανε ξεχωριστή την άποψη που εξέφραζε ο Reagan για την αμερικανική μοναδικότητα ήταν η κατά γράμμα ερμηνεία της ως του ιδανικού οδηγού στην καθημερινή άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Ενώ οι προκάτοχοι του Reagan επικαλούνταν τις αμερικανικές αρχές ως ένα είδος ερείσματος για την υλοποίηση συγκεκριμένων πρωτοβουλιών, όπως ήταν το Σχέδιο Μάρσαλ, ο Reagan τις χρησιμοποιούσε ως τα πλέον κατάλληλα όπλα στον σκληρό καθημερινό αγώνα κατά του κομμουνισμού. Χαρακτηριστική ως προς αυτό είναι μια ομιλία του στην Αμερικανική Λεγεώνα στις 22 Φεβρουαρίου του 1983²⁷¹.

Ο Reagan δεν αποδεχόταν το <<σύμπλεγμα ενοχής>> που αναπτύχθηκε μετά το Βιετνάμ και το οποίο μάλιστα ταύτιζε με την εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Carter, η οποία κατ' αυτόν διακρινόταν από ηττοπάθεια και παθητικότητα²⁷² και υιοθετούσε με αποφασιστικότητα και περηφάνια την άποψη πως οι ΗΠΑ ήταν η μεγαλύτερη δύναμη που αγωνιζόταν για την ειρήνη σε όλον τον κόσμο. Στην πρώτη του συνέντευξη ως Πρόεδρος των ΗΠΑ, χαρακτήρισε την ΕΣΣΔ παράνομη αυτοκρατορία έτοιμη για την διάπραξη κάθε είδους εγκλήματος, εκφοράς ψεμάτων και κοροϊδίας αρκεί να επιτύγχανε τους σκοπούς της²⁷³. Το 1983, στο πλαίσιο της εσχατολογικής του ρητορικής της προσέδωσε τον βαρύ χαρακτηρισμό της <<αυτοκρατορίας του κακού>>²⁷⁴, που αποτελούσε δίχως αμφιβολία μια άμεση ηθική πρόκληση, την οποία κανείς από τους προκατόχους του δεν θα είχε εκφέρει²⁷⁵. Όλες όμως οι παραπάνω ενέργειες θα μπορούσαν να δικαιολογηθούν μόνον υπό το σκεπτικό πως ο Reagan δεν λειτουργούσε εντός του πλαισίου της συμβατικής διπλωματίας που απαιτεί μεταξύ άλλων αβρότητα στην έκφραση του λόγου και υπεραπλούστευε τις αμερικανικές αρετές επιχειρώντας να πείσει τον αμερικανικό λαό πως δεν αποτελούσε παιχνίδι η ιδεολογική αντιπαράθεση Δύσης και

---

²⁷¹ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 854.

²⁷² Gaddis John Lewis, *The United States and the End of the Cold War, Implications, Reconsiderations, Provocations*, ό.π., σ. 121.

²⁷³ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 370.

²⁷⁴ Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 312.

²⁷⁵ Greenstein Fred, << Ronald Reagan, Mikhail Gorbachev and the End of the Cold War: What difference did they make? >> in Wohlforth William C (editor), *Witnesses to the End of the Cold War*, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1996.

Ανατολής, αλλά έναν διεθνή αγώνα με νικητή και ηττημένο, χωρίς περιθώρια για χρήση ανοχής ή διπλωματίας. Η ιδέα της ολοκληρωτικής συνθηκολόγησης της ΕΣΣΔ ως μόνης οριστικής λύσης για τον τερματισμό του διπολισμού ήταν τοποθετημένη στο επίκεντρο της προσέγγισής του.

Η σκληροπυρηνική ρητορική του Reagan στην πρώτη του τετραετία σημάδεψε το τυπικό τέλος της περιόδου της ύφεσης. Στόχος πλέον των ΗΠΑ δεν ήταν η χαλάρωση της έντασης αλλά η ιδεολογική σταυροφορία και ο προσηλυτισμός. Έχοντας εκλεγεί με την υπόσχεση μεταξύ άλλων ενός μαχητικού αντικομμουνισμού, το μόνο σίγουρο είναι πως πραγματοποίησε στο ακέραιο την συγκεκριμένη του υπόσχεση. Ο Reagan διατηρούσε την ακλόνητη πεποίθηση πως οι αμερικανοσοβιετικές σχέσεις θα μπορούσαν να βελτιωθούν, μόνον εάν κατόρθωνε να πείσει την σοβιετική ηγεσία να υιοθετήσει τους φόβους του για την πιθανότητα μιας αμοιβαίας πυρηνικής καταστροφής σε περίπτωση μη διακοπής του συνεχιζόμενου επεκτατισμού. Η ρητορική του Reagan, η οποία μια δεκαετία νωρίτερα πιθανότατα θα είχε οδηγήσει σε ένοπλη αντιπαράθεση με μια έχουσα μεγάλη αυτοπεποίθηση ΕΣΣΔ και μια δεκαετία αργότερα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί γραφική ή παλιομοδίτικη, υπό τις συνθήκες της δεκαετίας του '80 έθεσε τις βάσεις για την έναρξη μιας περιόδου διαλόγου μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ δίχως προηγούμενο στην ιστορία των σχέσεων τους.

Ο ιδεολογικά προσανατολισμένος τόνος που υιοθετούσε ο Reagan, προκαλούσε, συχνά τουλάχιστον, την αμηχανία και τον έντονο προβληματισμό των σε μεγαλύτερο βαθμό ρεαλιστικά σκεπτόμενων και δρώντων Δυτικοευρωπαίων συμμάχων του, οι οποίοι προφανώς θα επέλεγαν μια λογική λιγότερο <<σταυροφορική>> από αυτήν που οδηγούσε στην εξαπόλυση ακραίων χαρακτηρισμών προς την ΕΣΣΔ του τύπου <<αυτοκρατορία του κακού>>²⁷⁶. Πάντως παρά τις κάποιες φορές δικαιολογημένες αντιδράσεις εναντίον του, αποτελεί κοινό τόπο πως ο Reagan προσέφερε στην Δύση, αυτό που δεν κατάφεραν οι προκάτοχοι του Ford και Carter και που δεν είναι άλλο από μια αίσθηση ηγεσίας, αυτοπεποίθησης και διεθνοπολιτικής στιβαρότητας.

Ο Reagan παρά την σκληροπυρηνική του ρητορική δεν προχώρησε σε αναστολή του συνόλου των επαφών του με την ΕΣΣΔ, αφού και η ΔΑΣΕ συγκλήθηκε στην Μαδρίτη την περίοδο 1980-1983 και οι συνομιλίες για τους πυραύλους μέσου βεληνεκούς πραγματοποιήθηκαν αλλά και οι διαπραγματεύσεις για την σημαντική μείωση και όχι απλώς τον μερικό περιορισμό των στρατηγικών όπλων προχωρούσαν. Εκτός αυτού μόλις ανήλθε στην ηγεσία της ΕΣΣΔ ο Mikhail Gorbachev, πολιτικός με σαφή πρόθεση να προχωρήσει σε

---

²⁷⁶ Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, ό.π., σ. 295.

συνεννόηση με τους δυτικούς, ο Reagan δεν αποδέχθηκε μόνον την μείωση της, μεταξύ των δύο Υπερδυνάμεων, έντασης αλλά ανέλαβε και πρωτοβουλίες προς επίτευξη του στόχου της συνεννόησης επισκεπτόμενος την Μόσχα, την πρωτεύουσα της <<αυτοκρατορίας του κακού>>. Λαμβανομένων υπόψιν όλων των παραπάνω θα μπορούσε κάποιος να χαρακτηρίσει τον Reagan ένα ιδιότυπο αμάλγαμα τόσο ιδεολογικής ακαμψίας όσο και πραγματισμού²⁷⁷.

Όπως ήταν αναμενόμενο η ρητορική του Προέδρου Reagan δέχθηκε επανειλημμένως σφοδρές επιθέσεις από διαφορετικές πλευρές. Ενδεικτικοί της σφοδρότητας των επικρίσεων εις βάρος της ρητορικής αλλά και του ιδίου του προσώπου του, ήταν πρώτον ο χαρακτηρισμός <<πρωτόγονος>> που του προσήψε ο Antony Lewis στους *New York Times* της 10^{ης} Μαρτίου του 1983, καθώς και οι χαρακτηρισμοί <<παλικαρισμός>> και <<νεοεθνικισμός>> τους οποίους χρησιμοποίησε ο διακεκριμένος καθηγητής του Χάρβαρντ Stanley Hoffmann θέλοντας να καυτηριάσει την μαχητικότητα του Reagan όπως και η φράση <<φουνταμεταλιστική αντίδραση>> δια της οποίας ο Χόφμαν επιχειρούσε να ψέξει συνολικά την εξωτερική πολιτική του Reagan, θεωρώντας πως δεν είχε σχεδόν τίποτε να προσφέρει στον σύγχρονο πολυσύνθετο κόσμο, όπου οι αμερικανικές αδυναμίες καθόλου δεν υπολείπονταν αυτών της ΕΣΣΔ²⁷⁸.

Τελικώς και παρά τις προβλέψεις των επικριτών του Reagan, πως η ρητορική του θα αποτελούσε ανυπέρβλητο εμπόδιο στην εξέλιξη των σημαντικότερων διαπραγματεύσεων, κάτι τέτοιο μάλλον δεν συνέβη. Αντιθέτως μάλιστα κάθε καλόπιστος παρατηρητής αναγνωρίζει πως κατά την διάρκεια της δεύτερης θητείας του Reagan στον Λευκό Οίκο διεξήχθη ένας διάλογος μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ που ανάλογο του και σε ένταση και σε έκταση μπορεί να αναζητήσει κάποιος αρκετά χρόνια πριν κατά την θητεία του Προέδρου Νίξον, με την ποιοτική διαφορά όμως πως τώρα ο διάλογος πραγματοποιούνταν υπό δύο εντελώς διαφορετικές προϋποθέσεις, διότι πρώτον οι διαπραγματεύσεις έχαιραν της υποστήριξης της αμερικανικής κοινής γνώμης και δεύτερον επικροτήθηκαν από την συντηρητική παράταξη.

Εάν ο τρόπος που χρησιμοποίησε ο Reagan για την αντιμετώπιση της σφοδρής ιδεολογικής σύγκρουσης μεταξύ Δύσης και Ανατολής ήταν μια απλουστευμένη παραλλαγή του ουίλσονισμού, η φιλοσοφία του για την επίλυση του συγκεκριμένου προβλήματος είχε και αυτή τις απαρχές της στον αμερικανικό ουτοπισμό. Ο Reagan, παρά την ρητορική του περί αγώνα μεταξύ καλού και κακού δεν πίστευε πραγματικά πως έπρεπε να δοθεί μια μάχη μέχρις εσχάτων με την τελική επικράτηση του ενός και την ολοκληρωτική συντριβή του άλλου, αντιθέτως μάλιστα με ένα ίσως λίγο απλοϊκό σκεπτικό θεωρούσε ότι η σοβιετική εμμονή και

²⁷⁷ Herring George C, *From Colony to Superpower, U.S. Foreign Relations since 1776*, ό.π., σ.863.

²⁷⁸ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 856.

αδιαλλαξία βασιζόταν πολύ περισσότερο σε έλλειψη γνώσης παρά σε κακή προδιάθεση, πιο πολύ σε μια παρεξήγηση παρά σε κάποια συνειδητή εχθρότητα. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο ο Reagan έδινε πολύ μεγάλες πιθανότητες στο ενδεχόμενο αυτή η σύγκρουση να οδηγήσει στον προσηλυτισμό του αντιπάλου. Ιδιαίτερος ενδιαφέρουσα σε σχέση με τα παραπάνω είναι η ιδιόχειρη επιστολή την οποία έστειλε ο Reagan στον Μπρέζνιεφ μετά την δολοφονική απόπειρα εναντίον του το 1981, δια της οποίας επιχειρούσε να διαλύσει τις υποψίες της ΕΣΣΔ για τις ΗΠΑ, λέγοντας μεταξύ άλλων: << Κύριε Πρόεδρε, δεν πιστεύετε ότι θα έπρεπε να μας απασχολήσει η απάλειψη των εμποδίων που δεν αφήνουν τους λαούς μας, αυτούς που εσείς και εγώ εκπροσωπούμε, να επιτύχουν τους πιο όμορφους σκοπούς τους;>>²⁷⁹.

Μετά τον θάνατο του Brezhnev τον Νοέμβριο του 1982, ο Reagan απέστειλε ξανά ιδιόχειρο σημείωμα, αυτήν την φορά στον Yuri Andropov, διάδοχο του Μπρέζνιεφ στην ηγεσία της ΕΣΣΔ, επαναλαμβάνοντας ξανά πως οι ΗΠΑ δεν είχαν καμία επιθετική πρόθεση έναντι της Σοβιετικής Ένωσης. Μετά τον θάνατο του Andropov και την διαδοχή του από τον Konstantin Tsernenko, ο Reagan σημείωνε στο ημερολόγιο του πως θα έπρεπε να μιλήσει ανοικτά με τον Tsernenko, για να τον πείσει πως η ΕΣΣΔ θα αποκόμιζε μεγάλα οικονομικά οφέλη εάν έμπαινε στην οικογένεια των εθνών. Στις 28 Σεπτεμβρίου του 1984, ο Gromyko έκανε την πρώτη του επίσκεψη στον Λευκό Οίκο. Ο Reagan ξανά, όπως φαίνεται στο ημερολόγιο του ήταν αποφασισμένος να προσπαθήσει με μεγαλύτερη ένταση να πείσει την σοβιετική ηγεσία πως δεν θα έπρεπε να υποπτεύεται τις αμερικανικές προθέσεις.

Αν η σοβιετική στάση οφειλόταν στις, επί τουλάχιστον δύο δεκαετίες καλλιεργηθείσες, υποψίες για τις προθέσεις των ΗΠΑ, το απολύτως λογικό θα ήταν ο Reagan να ενστερνιστεί την άποψη, ότι η στάση της ΕΣΣΔ οφειλόταν σε μια αίσθηση, η οποία ήταν πολύ βαθιά ριζωμένη τόσο στο σοβιετικό σύστημα, όσο και στην κοινωνία. Την πράγματι παράδοξη για πολλούς ένθερμη ελπίδα του, ιδίως αν αναλογιστεί κάποιος ότι προερχόταν από έναν τόσο σφοδρό και εκδηλωτικό αντικομμουνιστή, ότι οι επιφυλάξεις της σοβιετικής ηγεσίας θα ήταν δυνατό να εξαλειφθούν στα πλαίσια μιας συζήτησης μονάχα με τον Υπουργό των Εξωτερικών της ΕΣΣΔ, ακόμη κι αν αυτός αποτελούσε την προσωποποίηση του κομμουνιστικού καθεστώτος εξαιτίας της επί δεκαετίες παραμονής του ως επικεφαλής στο υπουργείο Εξωτερικών της Σοβιετικής Ένωσης, θα μπορούσε να δικαιολογήσει μόνον το ακράδαντο αμερικανικό πιστεύω, ότι η συνεννόηση μεταξύ δύο λαών και εύλογη και εφικτή είναι, ότι η δημιουργία έντασης αποτελεί σοβαρό κίνδυνο και ανωμαλία για την διεθνή ασφάλεια, ότι η

---

²⁷⁹ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 857.

ανάπτυξη κλίματος εμπιστοσύνης, μεταξύ κρατών που αντιμετωπίζουν προβλήματα στην μεταξύ τους σχέση, αποτελεί την βασική προϋπόθεση για την βιώσιμη και οριστική επίλυση αυτών των προβλημάτων, αρκεί να επιδεικνύεται και από τις δύο πλευρές η απαιτούμενη καλή θέληση. Αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίον ο Reagan, αυτός ο σκληρός πολέμιος του κομμουνισμού, βρήκε πολύ φυσικό να περιγράψει την νύχτα που προηγήθηκε της πρώτης του συνάντησης με τον Gorbachev το 1985, καθώς και την έντονη νευρικότητα με την οποία την περίμενε ως μια αναμονή πλήρη ελπίδων πως αυτή η συζήτηση θα μπορούσε να αποτελέσει το αποφασιστικό βήμα προς την κατεύθυνση της επίλυσης των προβλημάτων δύο γενεών²⁸⁰.

Ο Reagan, παρά την ρητορική του περί ιδεολογικών αναμετρήσεων και την πραγματικότητα της αντιμετώπισης ενός σκληρού γεωπολιτικού ανταγωνισμού, δεν πίστεψε ποτέ σε δομικά ή γεωπολιτικά αίτια έντασης. Τόσο ο ίδιος, όσο και οι στενοί του συνεργάτες θεωρούσαν τις ιδέες που είχαν σχέση με την ισορροπία των δυνάμεων περιοριστικές σε μεγάλο βαθμό και απαισιόδοξες. Δεν τους απασχολούσε η σταδιακή μεταβολή των καταστάσεων αλλά το τελικό αποτέλεσμα. Αυτό ήταν το κύριο αίτιο για την εκπληκτική ευελιξία τακτικής, η οποία χαρακτήριζε την στρατηγική του επιτελείου του Reagan. Ήταν ξεκάθαρο ότι ο Reagan πίστευε πως είχε αναλάβει να φέρει σε πέρας το ύψιστο καθήκον της επιτάχυνσης του χρόνου της ούτως ή άλλως αναπόφευκτης κατ' αυτόν αναγνώρισης εκ μέρους της σοβιετικής ηγεσίας ότι η κομμουνιστική φιλοσοφία ήταν εσφαλμένη και πως η περίοδος συμφιλίωσης μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ θα ακολουθούσε αμέσως μετά την οριστική εξάλειψη των σοβιετικών παρεξηγήσεων για την αληθινή φύση των αμερικανικών κινήτρων και προθέσεων. Συνεπώς, παρά το ιδεολογικό του πάθος, το συνολικό σκεπτικό του Reagan σε σχέση με την βαθύτερη ουσία του διεθνούς ανταγωνισμού παρέμενε κατά βάση εντός του χώρου της αμερικανικής ουτοπίας. Δεν ήταν δυνατόν να αποδεχθεί την ύπαρξη άλλων προβλημάτων μεταξύ εθνών από την στιγμή που αρνείτο την ύπαρξη ασυμβίβαστων εθνικών συμφερόντων. Μόλις η σοβιετική ηγεσία μετέβαλλε τις ιδεολογικές της απόψεις, πολύ σύντομα αν όχι άμεσα ο κόσμος θα απαλασσόταν από τις έριδες και τις σκληρές αντιπαραθέσεις που χαρακτήριζαν την κλασική διπλωματία. Κατά συνέπεια ο Reagan δεν εντόπιζε διαδοχικά στάδια μεταξύ μιας μόνιμης σύγκρουσης και μιας μόνιμης συμφιλίωσης.

Παρά την μεγάλη αισιοδοξία, η οποία χαρακτήριζε τις απόψεις του Reagan σε σχέση με το τελικό αποτέλεσμα, ο ίδιος είχε καταλήξει στην απόφαση να επιτύχει τον σκοπό του μέσω μιας αδυσώπητης αναμέτρησης. Βάσει του δικού του σκεπτικού για την επίτευξη του τέλους του Ψυχρού Πολέμου δεν ήταν αναγκαία προϋπόθεση η ύπαρξη ούτε ενός ευνοϊκού κλίματος,

---

²⁸⁰ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 858.

ούτε μονομερών χειρονομιών, στοιχεία που επιζητούσαν οι υποστηρικτές των μόνιμων διαπραγματεύσεων. Γι' αυτόν τόσο ο κομμουνισμός όσο και τα πυρηνικά όπλα έπρεπε να εκλείψουν, και η μόνη συνθήκη που διασφάλιζε την ύπαρξη και των δύο ήταν η πολιτική της Ύφεσης. Σε μια ραδιοφωνική μάλιστα συνέντευξη του το 1977 είχε πει πως: <<δεν πρόκειται να χαλάσω την φόρμα των μαλλιών μου, ούτε να με πιάσει πανικός στο ενδεχόμενο της λήξης της πολιτικής της Ύφεσης²⁸¹. Ο Reagan βλέποντας την αναμέτρηση και τον συμβιβασμό ως διαδοχικά στάδια μιας πολιτικής υπήρξε ο πρώτος Πρόεδρος των ΗΠΑ στην μεταπολεμική ιστορία που έλαβε ιδιαίτερος επιθετική θέση τόσο στον ιδεολογικό, όσο και στον γεωστρατηγικό τομέα. Στον στρατηγικό τομέα, ο στόχος επιδιώχθηκε με την δραματική μεγέθυνση των εξοπλιστικών προγραμμάτων των ΗΠΑ, εξαιτίας της ακλόνητης πεποίθησης του Reagan, ότι η αμυντική πολιτική των προκατόχων του στον Λευκό Οίκο είχε καταδικάσει τις ΗΠΑ σε στρατιωτική κατωτερότητα εν συγκρίσει με την ΕΣΣΔ²⁸².

Από την ημέρα της ορκωμοσίας του ο Reagan επεδίωξε ταυτοχρόνως την υλοποίηση δύο αντικειμενικών στόχων, εκ των οποίων ο πρώτος ήταν να πολεμήσει την γεωπολιτική πίεση της ΕΣΣΔ έως ότου επέλθει αρχικώς η διακοπή της διαδικασίας επεκτατισμού και εν συνεχεία η αντιστροφή της και ο δεύτερος ήταν η σχεδίαση και ανάπτυξη ενός προγράμματος επανεξοπλισμού, το οποίο ως απώτερο στόχο θα είχε το πάγωμα κάθε προσπάθειας της ΕΣΣΔ για επίτευξη στρατηγικής ανωτερότητας με αποτέλεσμα να μετατραπεί σε στρατηγικό παθητικό²⁸³. Το ιδεολογικό μέσο που χρησιμοποιήθηκε για την αντιστροφή των ρόλων ήταν το θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό επικαλέστηκε ο Reagan στην προσπάθειά του να υπονομεύσει το σοβιετικό σύστημα. Χειρίστηκε τα ανθρώπινα δικαιώματα ως εργαλείο ανατροπής του κομμουνισμού και του εκδημοκρατισμού της ΕΣΣΔ, συνεπώς ως κλειδί για την παγκόσμια ειρήνη, όπως χαρακτηριστικά επεσήμανε και ο ίδιος στο διάγγελμα του την 25^η Ιανουαρίου του 1984: <<Οι κυβερνήσεις που στηρίζονται στην συναίνεση των κυβερνωμένων δεν πολεμούν με τους γείτονες τους>>.

Στην πράξη ο Reagan, ήταν εκείνος ο πρόεδρος των ΗΠΑ που ολοκλήρωσε τον κύκλο του Ουίλσονισμού. Κανένας αμερικανός πρόεδρος από την εποχή του Προέδρου Wilson δεν υπήρξε τόσο αποφασιστικός, επίμονος και προσηλωμένος στην προαγωγή της δημοκρατίας στο εξωτερικό, όσο ο Ronald Reagan. Θα μπορούσε κάποιος να θέσει ως θέμα συζήτησης την ηθική του δόγματος Reagan, το κατά πόσον ήταν συνετή η απόφαση για εντατικοποίηση των

---

²⁸¹ Gaddis John Lewis, *The Cold War, the Deals, the Spies, the Lies, the Truth*, London, ό.π., σ. 217.

²⁸² Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, ό.π., σ. 313.

²⁸³ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 860.

αμερικανικών στρατιωτικών εξοπλισμών ή την σοφία που τυχόν διέκρινε το κάλεσμα που απηύθυνε ο Reagan για οικονομική απορρύθμιση και εκτεταμένες ιδιωτικοποιήσεις, όμως αυτά τα θέματα προς συζήτηση δεν μπορούν με κανέναν τρόπο να επισκιάσουν τον δίχως προηγούμενο Ουίλσονισμό της διοίκησης Reagan και την σταθερή αφοσίωση στην δέσμευση για την προαγωγή της δημοκρατίας παγκοσμίως²⁸⁴. Οι ΗΠΑ δεν θα περίμεναν καρτερικά την εξέλιξη των ελεύθερων θεσμών, ούτε θα περιορίζονταν στο να προβάλλουν αντίσταση σε κάθε άμεση απειλή για την εθνική τους ασφάλεια. Αντιθέτως θα προωθούσαν ενεργά την δημοκρατία, ανταμείβοντας εκείνες τις χώρες που θα ανταποκρίνονταν στα ιδεώδη της και τιμωρώντας όσες επεδείκνυαν αδιαφορία, είτε αποτελούσαν απειλή για το εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ είτε όχι. Άλλωστε, όπως χαρακτηριστικά έλεγε και ο ίδιος: << Η ιστορία έχει δείξει πως τα δημοκρατικά έθνη δεν ξεκινούν πολέμους >>²⁸⁵.

Ο κομβικός γεωστρατηγικός στόχος της εξωτερικής πολιτικής του Reagan ήταν να οδηγήσει την σοβιετική ηγεσία στην συνειδητοποίηση της υπερεπέκτασης της ΕΣΣΔ. Η στρατηγική του εδράζετο στην αταλάντευτη πεποίθηση του πως ο κομμουνισμός μπορούσε όχι μόνον να αναχαιτιστεί προσωρινά αλλά και να ηττηθεί οριστικά. Αποτελούσε αξιοσημείωτη απόδειξη της αμερικανικής συνοχής το γεγονός ότι, μερικά χρόνια μετά την καταστροφή της Ινδοκίνας, ένας αμερικανός Πρόεδρος, ο οποίος διακρινόταν από αποφασιστικότητα τόσο στην διαμόρφωση, όσο και στην υλοποίηση της εξωτερικής του πολιτικής έναντι της ΕΣΣΔ, αντιστεκόταν ξανά στην σοβιετική επέκταση σε ολόκληρο τον κόσμο και μάλιστα αυτήν την φορά με μεγάλη επιτυχία. Η κυβέρνηση Reagan το πέτυχε αυτό θέτοντας σε εφαρμογή το Δόγμα Reagan²⁸⁶.

Βασική αρχή του Δόγματος Reagan ήταν η υποστήριξη κάθε αντικομμουνιστικής αντεπανάστασης που αποπειράτο να βγάλει την χώρα στην οποία σημειωνόταν από την σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ²⁸⁷. Πολύ χαρακτηριστικές περιπτώσεις της πρακτικής εφαρμογής του Δόγματος Reagan αποτελούν η αμερικανική εμπλοκή στον πόλεμο στο Αφγανιστάν μέσω της υλικής υποστήριξης των μουτζαχεντίν που μάχονταν εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης, μεταξύ των άλλων και με όπλα υπερσύγχρονης τεχνολογίας που σε ένα βαθμό επηρέασαν την

---

²⁸⁴ Ivie Robert, << A new Democratic World Order? >> in Medhurst Martin J & Brands H. W (editors), *Critical Reflections on the Cold War, Linking, Rhetoric and History*, Texas A & M University Press, 2010.

²⁸⁵ Evans Graham & Newnham Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, ό.π., σ.464.

²⁸⁶ Smith Tony, *America's Mission, The United States and the Worldwide Struggle for Democracy in the Twentieth Century*, ό.π., σ. 304.

²⁸⁷ Roberts Adam, << An incredibly swift transition: reflections on the End of the Cold War >> in Leffler Melvyn P & Westad Odd Arne (editors), *The Cambridge History of the Cold War, Volume III, Endings*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.

τελική έκβαση της αναμέτρησης, αλλά και η μονομερής αμερικανική επιβολή κυρώσεων στην Πολωνία, όταν ο στρατηγός Jaruzelski επέβαλε στρατιωτικό νόμο για να καταστείλει τόσο τις εκτεταμένες απεργιακές κινητοποιήσεις όσο και να μειώσει την περαιτέρω διεύρυνση της επιρροής της συνδικαλιστικής οργάνωσης << Αλληλεγγύη >> στους κόλπους της πολωνικής κοινωνίας²⁸⁸. Με αυτόν τον τρόπο ο Reagan ενίσχυε την φαρέτρα του στον ιδεολογικό πόλεμο που είχε κηρύξει στην ΕΣΣΔ με ένα ακόμα πολύ ισχυρό βέλος-όπλο, το Πολωνικό και αυτό γιατί εκείνοι που αντιδρούσαν ενάντια στον καταπιεστικό στρατιωτικό νόμο του Jaruzelski δεν ήταν άλλοι από τους βιομηχανικούς εργάτες, δηλαδή την ίδια την ψυχή της <<δικτατορίας του προλεταριάτου >>²⁸⁹.

Μεγάλες όμως ήταν και οι συνέπειες της σοβιετικής ήττας στο Αφγανιστάν και αυτό διότι ο συγκεκριμένος πόλεμος υπήρξε μια μόνο αλλά σημαντική πτυχή της μεταβολής της σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής. Η θεμελιώδης ιδέα της υποστήριξης των λεγομένων <<απελευθερωτικών >> καθεστώτων έχασε σταδιακά την ισχύ της διότι εκείνοι που την υιοθετούσαν, είτε στρατιωτικοί ήταν είτε πολιτικοί περιορίζονταν σταθερά. Το νέο σκεπτικό για την εξωτερική πολιτική, το οποίο πρέσβευε η ηγεσία της ΕΣΣΔ μετά το 1985 προωθούσε την ανάπτυξη ενός νέου διεθνούς συστήματος κοινής ασφάλειας εντός του οποίου η Σοβιετική Ένωση θα εγκατέλειπε την κλασική οπτική της, βάσει της οποίας οι διεθνείς σχέσεις αντιμετώπιζονταν ως ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος²⁹⁰.

Έτσι λοιπόν, ενώ κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70 η Σοβιετική Ένωση ήταν εκείνη που υποκινούσε και εν συνεχεία στήριζε παντοιοτρόπως επαναστάσεις εναντίον των κυβερνήσεων που διατηρούσαν φιλικές σχέσεις με τις ΗΠΑ, τώρα οι ρόλοι είχαν αντιστραφεί και ήταν οι ΗΠΑ που έδιναν στην ΕΣΣΔ να δοκιμάσει το ίδιο πικρό φάρμακο. Ιδιαίτερος διαφωτιστική είναι μια ομιλία του υπουργού Εξωτερικών του Reagan, George Shultz, την οποία έδωσε στο Σαν Φρανσίσκο τον Φεβρουάριο του 1985 και όπου περιγράφει σε αδρές γραμμές τις βασικές κατευθύνσεις του Δόγματος Reagan²⁹¹. Το Δόγμα Reagan, στην πράξη ισοδυναμούσε περισσότερο από κάθε τι άλλο με μια στρατηγική παροχής πολύπλευρης βοήθειας στους κάθε είδους εχθρούς της ΕΣΣΔ, και αυτό διότι η κυβέρνηση Reagan δεν προσέφερε βοήθεια μόνον σε δημοκράτες όπως στην περίπτωση της Πολωνίας²⁹², αλλά και σε

²⁸⁸ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σσ. 374-375.

²⁸⁹ Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, ό.π., σ. 299.

²⁹⁰ Σαλαπασίδης Γεώργιος, << Ο ρόλος των αντιλήψεων στη διάγνωση απειλών: Η αμερικανική αντίδραση στη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος, Κουτσανδρέα Μαρία επιμ., *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

²⁹¹ Henry Kissinger, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 862.

²⁹² Evans Graham & Newnham Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, ό.π., σσ. 6-9.

ισλαμιστές φονταμενταλιστές όπως στην περίπτωση του Αφγανιστάν, ακόμη και σε ακροδεξιούς στην Κεντρική Αμερική ή σε πολεμοχαρείς φυλάρχους στην Αφρική.

Προφανώς αν επιχειρήσει κάποιος να σταχυολογήσει ορισμένα κοινά σημεία μεταξύ όλων αυτών των ιδιότυπων συμμάχων των Αμερικανών και της εξωτερικής τους πολιτικής έναντι της ΕΣΣΔ και των ΗΠΑ ως χώρας, δεν θα καταφέρει να παρουσιάσει με επάρκεια περισσότερα του ενός και αυτό δεν είναι άλλο από την παραδοχή πως η Σοβιετική Ένωση αποτελούσε για όλους, ασχέτως των εκάστοτε ιδιαίτερων λόγων για τους οποίους αυτό συνέβαινε, έναν μεγάλο εχθρό. Τα αποτελέσματα του Δόγματος Reagan²⁹³ μπορεί από την μια πλευρά να συνέβαλλαν σημαντικά στην επιτάχυνση της κομμουνιστικής κατάρρευσης, αλλά από την άλλη έφεραν τις ΗΠΑ αντιμέτωπες με ένα πολύ βασανιστικό ερώτημα, το οποίο προσπαθούσαν να αποφύγουν σε ολόκληρη σχεδόν την διάρκεια της ιστορίας τους και δεν ήταν άλλο από το αν ο τελικός σκοπός αγιάζει κάθε μέσο.

Αν κάποιος επιχειρούσε να εντοπίσει την ουσιωδέστερη πρόκληση της εξωτερικής πολιτικής του Reagan έναντι της ΕΣΣΔ, δεν θα δυσκολευόταν να επιλέξει την στρατιωτική ανάπτυξη. Σε όλες ανεξαιρέτως τις προεκλογικές του εκστρατείες κατέκρινε αυστηρά τις πολιτικές που οδηγούσαν σε ανεπάρκεια των αμυντικών προγραμμάτων των ΗΠΑ, υπενθυμίζοντας με εμφαντικό τρόπο τις αντίστοιχες σοβιετικές ενέργειες. Όσο σωστή ή εσφαλμένη και αν ήταν η εκτίμηση του Reagan για το πραγματικό μέγεθος της σοβιετικής στρατιωτικής απειλής, αυτή ήταν που κατάφερε να συγκινήσει και να κινητοποιήσει τους συντηρητικούς ψηφοφόρους.

Έως και την ανάληψη της προεδρίας από τον Ronald Reagan, το μόνιμο επιχείρημα στα χείλη των κάθε είδους επικριτών της αμερικανικής πολιτικής στον Ψυχρό Πόλεμο, απ' όπου και αν αυτοί προέρχονταν ήταν ότι η ανάπτυξη περαιτέρω στρατιωτικών δυνατοτήτων δεν θα είχε κανένα πρακτικό όφελος για τις ΗΠΑ και αυτό διότι η ΕΣΣΔ θα έκανε κάποιο αντίστοιχο βήμα με αυτό που θα είχε μόλις προηγηθεί από τις ΗΠΑ. Όσο εσφαλμένη αποδείχθηκε η αντίληψη περί της σοβιετικής στρατιωτικής ανωτερότητας, άλλο τόσο εσφαλμένο αποδείχθηκε και το παραπάνω επιχείρημα. Η κλίμακα και ο ρυθμός ανάπτυξης της αμερικανικής οικονομίας επί της προεδρίας του Reagan ενίσχυσαν σε μεγάλο βαθμό τις ήδη υπάρχουσες αμφιβολίες της ηγεσίας της ΕΣΣΔ, μετά από μια σειρά διαδοχικών φιάσκων στο

---

²⁹³ Βοσκόπουλος Γιώργος, << Η Δυτική Συμμαχία: Στρατηγική Σύζευξη ή Ηγεμονική Σχέση; >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

Αφγανιστάν²⁹⁴ και την Αφρική, για το αν είχε πλέον την πρακτική ικανότητα να ανταπεξέλθει οικονομικά σε μια νέα σκληρή εξοπλιστική κούρσα και επιπλέον αν ήταν σε θέση να ανταγωνιστεί στοιχειωδώς τουλάχιστον τις ΗΠΑ στον τόσο ευαίσθητο από αμυντικής πλευράς τεχνολογικό τομέα.

Ο Reagan ανανέωσε οπλικά συστήματα, τα οποία είχαν εγκαταλειφθεί πλήρως κατά την διάρκεια της θητείας του Jimmy Carter στον Λευκό Οίκο, όπως ήταν το βομβαρδιστικό B-1 και άρχισε να αναπτύσσει τον πρώτο νέο αμερικανικό διηπειρωτικό πύραυλο εδάφους μετά από μια δεκαετία, τον MX. Οι δύο στρατηγικές αποφάσεις που συνεισέφεραν σημαντικά στον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου ήταν πρώτον η ανάπτυξη των αμερικανικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς από το NATO²⁹⁵ στην Ευρώπη και δεύτερον η ανάπτυξη της Πρωτοβουλίας Στρατηγικής Άμυνας (SDI).

Η νατοϊκή απόφαση για την ανάπτυξη πυραύλων μέσου βεληνεκούς στην Ευρώπη είχε ληφθεί κατά την διάρκεια της προεδρίας Carter και κυριότερο σκοπό είχε τον εξευμενισμό του δυτικογερμανού καγκελάριου Helmut Schmidt, μετά την μονομερή αμερικανική ακύρωση της βόμβας νετρονίου, όπλου που υποσχόταν να καταστήσει τον πυρηνικό πόλεμο λιγότερο καταστροφικό σε σχέση με πριν και την οποία ο Schmidt είχε υποστηρίξει σθεναρά παρά την έντονη αντίδραση μέρους του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος του οποίου ηγείτο. Το σύνολο των όπλων μέσου βεληνεκούς, δηλαδή τόσο οι βαλλιστικοί πύραυλοι, όσο και τα εκτοξευόμενα από τα έδαφος βλήματα πλεύσεως κατασκευάστηκαν ως αντίμετρο στον μεγάλο αριθμό των νέας τεχνολογίας σοβιετικών πυραύλων SS-20 που είχαν την δυνατότητα να πλήξουν όλους τους ευρωπαϊκούς στόχους από τα βάθη της επικράτειας της ΕΣΣΔ. Στην πράξη το επιχείρημα για την εγκατάσταση των πυραύλων μέσου βεληνεκούς στην Ευρώπη ήταν πολιτικό και όχι στρατηγικό. Στόχευε στο να καθησυχάσει τις έντονες μακροχρόνιες ευρωπαϊκές ανησυχίες για το κατά πόσον θα μπορούσε η Δυτική Ευρώπη να βασιστεί στο ότι οι ΗΠΑ θα χρησιμοποιούσαν τα πυρηνικά τους όπλα για την απόκρουση επιθέσεως της ΕΣΣΔ, η οποία θα περιοριζόταν στην Ευρώπη.

Το ουσιαστικό λοιπόν πρόβλημα δεν ήταν αν οι ΗΠΑ χρειάζονταν τους νατοϊκούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς στην Ευρώπη για να εξαπολύσουν επίθεση εναντίον των Σοβιετικών, εφόσον φυσικά το επιθυμούσαν, σε περίπτωση που αυτοί επιτίθονταν εναντίον των ευρωπαϊών συμμάχων τους, διότι η απάντηση ήταν προδήλως όχι, αλλά το πώς θα έδιναν στους δύσπιστους ευρωπαίους συμμάχους τους απτές και ισχυρές αποδείξεις πως είχαν την

---

²⁹⁴ Smith Tony, *America's Mission, The United States and the Worldwide Struggle for Democracy in the Twentieth Century*, ό.π., σ. 299.

²⁹⁵ Kegley Charles W & Wittkopf Eugene R, *American Foreign Policy*, ό.π., σ. 67.

πρόθεση να το πράξουν, εάν αυτό απαιτείτο. Σε αυτό το μείζον πρόβλημα που είχε προκύψει και σοβούσε για πολλά χρόνια εντός του NATO, έδινε λύση η εγκατάσταση των αμερικανικών πυραύλων στην Ευρώπη, όντας μέρος της στρατηγικής της ευέλικτης αντίδρασης που θα εξασφάλιζε από την μια πλευρά την δυνατότητα επιλογής για μη εμπλοκή των ΗΠΑ σε γενικό πόλεμο με την ΕΣΣΔ εξαιτίας κάποιας περιορισμένης επίθεσης της εναντίον συγκεκριμένων ευρωπαϊκών κρατών αλλά και από την άλλη πως οι ΗΠΑ δεν θα υπέκυπταν ποτέ σε κανενός είδους σοβιετικό πυρηνικό εκβιασμό.

Οι πύραυλοι Cruise και Pershing ήταν λοιπόν πολύ σημαντικοί διότι συνέδεαν με οργανικό τρόπο την στρατηγική άμυνα της Ευρώπης με εκείνη των ΗΠΑ. Η ΕΣΣΔ δεν θα τολμούσε να εξαπολύσει συμβατική επίθεση χωρίς να έχει εκ των προτέρων εξασφαλίσει την καταστροφή των εγκατεστημένων στην Ευρώπη αμερικανικών πυραύλων μέσω βεληνεκούς οι οποίοι και λόγω της κοντινής απόστασης και λόγω της μεγάλης τους ακριβείας θα μπορούσαν να επιφέρουν σημαντικά πλήγματα στα σοβιετικά κέντρα διοίκησης, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για την επίτευξη ενός καταστροφικού πρώτου πλήγματος από τις στρατηγικές δυνάμεις των ΗΠΑ. Αλλά και αν ακόμη η ΕΣΣΔ επιχειρούσε μαζικά πλήγματα εναντίον των νατοϊκών πυραύλων μέσω βεληνεκούς θα ήταν πρακτικώς αδύνατον να τους καταστρέψει στο σύνολο τους με αποτέλεσμα οι διασωθέντες να προκαλέσουν σημαντικές σοβιετικές απώλειες, που θα επέτρεπαν στις άθικτες αμερικανικές δυνάμεις αντιπάλων να παίξουν αποφασιστικό ρόλο στο επόμενο στάδιο της αναμέτρησης. Συνεπώς με την εγκατάσταση τους καλύφθηκε ένα ουσιώδες κενό στον τομέα της αποτροπής ενός πυρηνικού πολέμου, καθώς η ΕΣΣΔ δεν θα μπορούσε να ρισκάρει την επίθεση είτε στις ΗΠΑ, είτε στην Ευρώπη δίχως να εκτεθεί στον ανεξέλεγκτο κίνδυνο της εμπλοκής της σε έναν γενικό πυρηνικό πόλεμο.

Αυτό το <<ζευγάρι>> της ευρωπαϊκής άμυνας με την αμερικανική, σύμφωνα με την τεχνική φρασεολογία εκείνης της εποχής, το οποίο αποτελούσε μια εκ των κυριοτέρων πτυχών της στενής ευρωαμερικανικής σχέσης που είχε διαμορφωθεί μεταπολεμικά με θεμελιώδεις άξονες την αμερικανική πρωτοκαθεδρία εντός της Ατλαντικής Συμμαχίας και την υιοθέτηση μιας ολιστικής στρατηγικής έναντι της Σοβιετικής Ένωσης²⁹⁶, κάλυπτε επαρκώς πέραν των παραπάνω και τον μεγάλο φόβο μιας γερμανικής ουδετερότητας, που απασχολούσε ολόκληρη την Ευρώπη με προεξάρχουσα την Γαλλία. Μετά την ανατροπή του Schmidt το 1982, το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Γερμανίας επέστρεψε στον εθνικισμό και την ουδετεροφιλία, ενώ άρχισαν να συγκλονίζουν την Δυτική Γερμανία εκτεταμένες διαδηλώσεις κατά της εγκατάστασης των αμερικανικών πυραύλων.

---

²⁹⁶ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 866.

Όπως ήταν αναμενόμενο η σοβιετική ηγεσία επεχείρησε να εκμεταλλευτεί αυτήν την κατάσταση για να αποδυναμώσει τους δυτικογερμανικούς δεσμούς με το NATO και ο ιδανικότερος τρόπος ήταν το να αποτελέσει κομβικό άξονα της εξωτερικής πολιτικής της ΕΣΣΔ, η όλο και διευρυνόμενη αντίθεση των ευρωπαϊκών λαών στην ανάπτυξη των Cruise και Pershing στην Ευρώπη. Ενδεικτική της νέας κατεύθυνσης που λάμβανε η σοβιετική εξωτερική πολιτική ήταν η επίσημη επίσκεψη που πραγματοποίησε ο σοβιετικός υπουργός Εξωτερικών Gromyko στην Βόννη στις αρχές του 1983 για να προειδοποιήσει την Δυτική Γερμανία πως η ΕΣΣΔ την ημέρα εγκατάστασης των αμερικανικών πυραύλων στο έδαφός της θα αποχωρούσε άμεσα από τις συνομιλίες για τον έλεγχο των όπλων στην Γενεύη. Κατά την διάρκεια μάλιστα της επίσκεψης του δυτικογερμανού καγκελάριου Helmut Kohl στο Κρεμλίνο, τον Ιούλιο του 1983, ο Andropov τον προειδοποίησε ανοικτά πως τυχόν αποδοχή της εγκατάστασης των πυραύλων Pershing II στο δυτικογερμανικό έδαφος θα πολλαπλασίαζε αυτομάτως την στρατιωτική απειλή εναντίον της²⁹⁷.

Το 1983, ο Πρόεδρος της Γαλλίας Francois Mitterrand στα πλαίσια της πάγιας γαλλικής πολιτικής να προσφέρει στην Δυτική Γερμανία κάποια ευρωπαϊκού ή ατλαντικού χαρακτήρα εναλλακτική λύση κάθε φορά που η Βόννη φαινόταν να υιοθετεί την στρατηγική της ουδετερότητας, εμφανίστηκε απροσδόκητα μάλιστα ως ο κυριότερος ευρωπαίος υποστηρικτής του αμερικανικού σχεδίου για την ανάπτυξη των πυραύλων μέσου βεληνεκούς. Ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα υπήρξε η ομιλία του στην γερμανική Bundestag, όπου μεταξύ άλλων υποστήριξε πως όποιοι επιχειρούν να αποσυνδέσουν τις ΗΠΑ από την Ευρώπη, θέτουν σε μεγάλο κίνδυνο την ισορροπία των δυνάμεων και κατ' επέκταση την διατήρηση της ειρήνης²⁹⁸, δήλωση που αποδείκνυε δίχως καμιά αμφιβολία πως το γαλλικό εθνικό συμφέρον υπερίσχυε πάσης ιδεολογικής συγγένειας των γάλλων σοσιαλιστών με τους γερμανούς σοσιαλδημοκράτες.

Ο Reagan για να μπορέσει να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά την διπλωματική επίθεση της ΕΣΣΔ πρότεινε την ανταλλαγή της εγκατάστασης των αμερικανικών πυραύλων με την παραμονή των σοβιετικών SS-20²⁹⁹. Εξαιτίας του ότι οι SS-20 αποτελούσαν το πρόσχημα και όχι την βασική αιτία για την εγκατάσταση των Cruise και Pershing, η πρόταση του Προέδρου των ΗΠΑ προκάλεσε σε διαφορετικούς κύκλους εντονότατα ερωτήματα. Παρά ταύτα τα

---

²⁹⁷ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 866.

²⁹⁸ Fisher Beth, << Us foreign Policy under Reagan and Bush >> in Leffler Melvyn P & Westad Odd Arne (editors), *The Cambridge History of the Cold War*, Volume III, Endings, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.

²⁹⁹ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σσ. 350-354.

χρησιμοποιηθέντα επιχειρήματα περί του τεχνικού <<ζευγαρώματος>> της ευρωπαϊκής και της αμερικανικής άμυνας θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως αποκρυφιστικά, την ώρα που η συγκεκριμένη πρόταση, η οποία έθετε στο τραπέζι το ενδεχόμενο κατάργησης μιας ολόκληρης κατηγορίας οπλικών συστημάτων, ήταν λίγο πολύ ευκολονόητη στους πάντες. Η σοβιετική ηγεσία έχοντας υπερτιμήσει σε υπερβολικό βαθμό την διαπραγματευτική ισχύ της ΕΣΣΔ, αρνήθηκε να συζητήσει ακόμα και κάποιο μέρος της πρότασης του Reagan, της λεγόμενης μηδενικής λύσης, κάτι που διευκόλυνε σημαντικά τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να υπερκεράσουν τις ισχυρές προηγηθείσες αντιδράσεις της κοινής γνώμης των χωρών τους, στην προσπάθειά τους να επιτύχουν την εγκατάσταση των αμερικανικών πυραύλων κατόπιν της μέγιστης δυνατής λαϊκής συναίνεσης. Επρόκειτο για μια θριαμβευτική νίκη του Reagan που αποδείκνυε εμπράκτως πλέον την μεγάλη αδυναμία της εξασθενημένης ΕΣΣΔ, να προκαλέσει μεγάλο φόβο όπως παλαιότερα στην Δυτική Ευρώπη.

Ο Reagan σε πλήρη συμφωνία με μέλη του επιτελείου του, όπως ο Henry Rowen στη CIA και οι Caspar Weinberger και Andrew Marshall στο Πεντάγωνο πίστευε πως δια της αμερικανικής στρατιωτικής ανοικοδόμησης θα μπορούσε να διευρύνει σημαντικά τις μεγάλες αδυναμίες που παρουσίαζε το σοβιετικό οικονομικοπολιτικό σύστημα, ωθώντας το Κρεμλίνο να επενδύσει υπέρογκα χρηματικά ποσά σε νέα εξοπλιστικά προγράμματα που δεν θα κατάφερνε τελικώς να αντέξει. Αυτό το σκεπτικό αποκάλυψε ο Marsall:<<Στρατηγική επιβολής κόστους>> και ο Weinberger το 1982 σημείωσε πως οι ΗΠΑ θα έπρεπε να επιδιώξουν τον στρατηγικό εκσυγχρονισμό με τέτοιο τρόπο που θα πίεζε την ΕΣΣΔ να υιοθετήσει ένα ιδιαίτερος δαπανηρό πρόγραμμα έρευνας, ανάπτυξης και υλοποίησης για να καταφέρει να ανταποκριθεί στον ανταγωνισμό με τις ΗΠΑ. Κατ' αυτόν τον τρόπο η σοβιετική ηγεσία θα ευρίσκετο και μάλιστα γρήγορα προ του επίπνου διλήμματος, εάν θα αναγνώριζε την ήττα της ΕΣΣΔ στον εξοπλιστικό ανταγωνισμό ή εάν θα αναλάμβανε το υψηλό ρίσκο της υπερβολικής καταπόνησης της ήδη εξαιρετικά ευάλωτης οικονομίας της στην προσπάθεια της να ακολουθήσει τον ρυθμό που θα επέβαλλαν οι ΗΠΑ στην κούρσα των στρατηγικών κυρίως εξοπλισμών³⁰⁰.

Όταν στις 23 Μαρτίου του 1983, ο Reagan ανήγγειλε την απόφαση του να προχωρήσουν οι ΗΠΑ στην ανάπτυξη μιας στρατηγικής άμυνας εναντίον των σοβιετικών πυραύλων³⁰¹, ουσιαστικά απειλούσε την Σοβιετική Ένωση με μια στρατηγική επανάσταση, λέγοντας μεταξύ

---

³⁰⁰ Λίτσας Σπυρίδων, << Τα αίτια της λήξης του Ψυχρού Πολέμου: Μια συστημική ανάλυση μέσα από το πρίσμα του επιθετικού ρεαλισμού >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

³⁰¹ Barrass Gordon S, *The Great Cold War, A Journey through the hall of mirrors*, ό.π., σ. 293.

άλλων : <<...Ζητώ από τους επιστημονικούς κύκλους της χώρας μας, εκείνους που μας δίνουν τα πυρηνικά όπλα, να χρησιμοποιήσουν τώρα τις σπουδαίες τους ικανότητες για το καλό της ανθρωπότητας και της παγκόσμιας ειρήνης: Να μας προσφέρουν τα μέσα για να κάνουμε αυτά τα πυρηνικά όπλα άχρηστα και απαρχαιωμένα>>³⁰². Η τελευταία του έκφραση περί άχρηστων και απαρχαιωμένων πυρηνικών όπλων θα πρέπει να προκάλεσε μεγάλη αίσθηση και ανησυχία στην Μόσχα και αυτό διότι το πυρηνικό οπλοστάσιο της ΕΣΣΔ αποτελούσε δίχως άλλο το βάθρο πάνω στο οποίο εδραζόταν ολόκληρη η δομή που έδινε τον τίτλο της Υπερδύναμης στην Σοβιετική Ένωση. Δεν πέρασαν ούτε τέσσερις ημέρες από την αναγγελία του Reagan για την ανάπτυξη του προγράμματος και ο τότε σοβιετικός ηγέτης Andropov τον κατηγόρησε πως ψευδώς συνειδητά σε σχέση με την σοβιετική στρατιωτική ισχύ για να μπορέσει να δικαιολογήσει την χρησιμότητα του SDI, το οποίο θα άνοιγε μια νέα κούρσα εξοπλισμών αυτήν την φορά διαστημικών, στην αμερικανική κοινή γνώμη. Το συμπέρασμα μάλιστα στο οποίο οδηγήθηκε ο Andropov ήταν πως ο Reagan προσπαθούσε να επινοήσει νέα σχέδια σχετικά με το πώς να εξαπολύσει έναν πυρηνικό πόλεμο με τον ιδανικότερο τρόπο, ελπίζοντας να τον κερδίσει.

Ο Reagan απειλούσε με μια μόνο κίνηση τεχνολογικού χαρακτήρα, εξαφανίζοντας κάθε προσπάθεια και επίτευγμα της Σοβιετικής Ένωσης που είχε συντελεστεί κατά την εικοσαετή παραμονή του Brezhnev στο Κρεμλίνο, να διαταράξει σε καθοριστικό βαθμό την στρατηγική ισοδυναμία με τις ΗΠΑ, την οποία με τεράστια πολύπλευρη και μακροχρόνια προσπάθεια είχε επιτύχει η ΕΣΣΔ και επιπλέον να την οδηγήσει σε πιθανή χρεοκοπία³⁰³. Ακόμα και ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, George Shultz, έχοντας δει, δύο μόλις ημέρες πριν την επίσημη αναγγελία του Reagan, το κείμενο της ανακοίνωσης παραδέχτηκε: << Έμεινα έκπληκτος από την ιδέα και κατάλαβα ότι προερχόταν από τον ίδιο τον Reagan>>³⁰⁴. Αν υπήρχε κάτι που αποτελούσε εμπόδιο στην βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των δυο υπερδυνάμεων, αυτό ήταν το πρόγραμμά SDI. Το παραπάνω πρόγραμμα υπήρξε το μόνιμο αγκάθι στις αμερικανοσοβιετικές σχέσεις καθ' όλη την περίοδο 1983-1987 και κυριάρχησε στις συζητήσεις των συνόδων κορυφής τόσο στην Γενεύη, όσο και στο Ρέικιαβικ³⁰⁵.

Εάν το σκεπτικό του Προέδρου των ΗΠΑ για μια απολύτως αποτελεσματική άμυνα προσέγγιζε έστω στην τελική του υλοποίηση, τότε αναμφίβολα θα είχε επιτευχθεί η

³⁰² Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 867.

³⁰³ Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, ό.π., σ. 378.

³⁰⁴ Westad Odd Arne, << Reagan's Anti-Revolutionary Offensive in the Third World >> in Njolstad Olav (editor), *The Last Decade of the Cold War, from Conflict Escalation to Conflict Transformation*, New York, Frank Cass Publishers, 2004.

³⁰⁵ Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, ό.π., σ. 296.

αμερικανική στρατηγική ανωτερότητα. Αυτό θα συνέβαινε διότι το πρώτο αμερικανικό πλήγμα θα καθίστατο πλήρως επιτυχές, δοθείσης της δυνατότητας του αμυντικού συστήματος να αναχαιτίσει ολοκληρωτικά την επίθεση των εναπομεινασών σχετικώς μικρών και αποδιοργανωμένων πυραυλικών δυνάμεων της ΕΣΣΔ που είχαν ίσως διασωθεί. Αλλά λαμβανομένου υπόψη και του χειρότερου σεναρίου, η αναγγελία και μόνον αυτή της πρωτοβουλίας για την Στρατηγική Άμυνα, από τον Reagan, αποτελούσε σαφέστατη προειδοποίηση προς την ηγεσία της ΕΣΣΔ πως η εξοπλιστική κούρσα, την οποία η ίδια είχε αρχίσει στην δεκαετία του '60, θα οδηγούσε είτε στην οικονομική της κατάρρευση, είτε σε έναν στρατηγικό θρίαμβο των ΗΠΑ. Η Πρωτοβουλία Στρατηγικής Άμυνας βρήκε υποστηρικτές κυρίως μεταξύ εκείνων που τάσσονταν πάση θυσία υπέρ της αποφυγής της επιλογής μεταξύ της παράδοσης στον αντίπαλο και του πυρηνικού ολοκαυτώματος.

Μέσω των παραπάνω διαπιστώσεων οδηγούμαστε στο ασφαλές συμπέρασμα πως η κίνηση και μόνον αυτή του Προέδρου Reagan να αναγγείλει την ανάπτυξη του προγράμματος SDI αποτελούσε ιδιοφυή πρωτοβουλία πρώτον διότι ο αντίκτυπος της αναγγελίας ήταν τεράστιος και άμεσος σε διεθνές επίπεδο και δεύτερον διότι η διαφαινόμενη πολύ μεγάλη επιρροή του συγκεκριμένου συστήματος στην διαμόρφωση του διεθνούς σκηνικού, ήταν απολύτως ανεξάρτητη της όποιας επιχειρησιακής του λειτουργικότητας, την οποία εξάλλου η Σοβιετική Ένωση δεν θα ήταν σε θέση να διακριβώσει παρά μόνον εάν αναλάμβανε το ρίσκο της διεξαγωγής πυρηνικού πολέμου με πρώτο ενδεχόμενο την ολοκληρωτική της καταστροφή σε περίπτωση επιτυχούς λειτουργίας του και δεύτερο την καταστροφή και των δύο υπερδυνάμεων αν δεν λειτουργούσε βάσει του αμερικανικού σχεδιασμού³⁰⁶.

Η μεγάλη πλειοψηφία τόσο των μέσων μαζικής ενημέρωσης, όσο και των ειδικών σε θέματα άμυνας αντιτέθηκαν στην Πρωτοβουλία Στρατηγικής Άμυνας, μένοντας αμφότεροι προσκολλημένοι στις γενικά αποδεκτές αρχές³⁰⁷. Μεταξύ των γνωστότερων επικριτών της πρότασης του Προέδρου Reagan ήταν ο Harold Brown που είχε διατελέσει υπουργός Άμυνας στην κυβέρνηση Carter και ο οποίος αν και υποστήριξε μια ερευνητική προσπάθεια, επέμεινε ότι το πρόγραμμα SDI δεν ήταν τουλάχιστον για εκείνη την εποχή πρακτική ιδέα. Ένας εν των στενών συνεργατών του Brown, ο Richard Beats ισχυρίστηκε πως σε όποιο επίπεδο εξέλιξης και αν έφτανε το πρόγραμμα SDI, η ΕΣΣΔ θα κατόρθωνε να βρει τον τρόπο να καταστρέψει το αμυντικό σύστημα και μάλιστα ανεπανόρθωτα με ένα τελικό κόστος ασυγκρίτως πολύ χαμηλότερο αυτού που θα δαπανούσαν οι ΗΠΑ για την ανάπτυξή του. Ο καθηγητής του πανεπιστημίου John Hopkins, George Liska αν και θεώρησε υπαρκτή την πιθανότητα

³⁰⁶ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα ως σήμερα*, ό.π., σ. 256.

³⁰⁷ Evans Graham & Newnham Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, ό.π., σ. 1-2.

επιτυχίας του SDI, παρά ταύτα επεσήμανε πως κάτι τέτοιο θα σήμαινε την ουσιαστική διακοπή του ενδιαφέροντος των ΗΠΑ να υπερασπίσουν τους ευρωπαίους συμμάχους τους, ελλείψει παντελώς είδους κινήτρων αφού η απόλυτη προστασία της αμερικανικής επικράτειας θα είχε με ξεκάθαρο και αμετάκλητο τρόπο διασφαλιστεί. Ο Ρόμπερτ Όσγκουντ συνδυάζοντας όλες τις παραπάνω επισημάνσεις κατέληξε να εκδηλώσει την μεγάλη του ανησυχία για μια πιθανή υπονόμευση της Συνθήκης ABM του 1972³⁰⁸, αλλά και τον φόβο του για την δημιουργία νέων περιπλοκών στην προσπάθεια για τον έλεγχο των όπλων. Ο υπουργός Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας Geoffrey Howe προχώρησε στην προειδοποίηση πως δεν θα έπρεπε να δημιουργηθεί μια << Γραμμή Μαζινό στο Διάστημα>>³⁰⁹.

Κατά την γνώμη μιας μεγάλης λοιπόν μερίδας δημοσιογράφων, επιστημόνων και πολιτικών το τίμημα της διατήρησης του NATO, δεν μπορούσε να είναι άλλο από το να αφήσουν τελείως ευάλωτο τον άμαχο πληθυσμό του κάθε συμμάχου. Επρόκειτο για μια ολοκληρωτικά λαθεμένη άποψη και αυτό διότι η προθυμία των ΗΠΑ να εμπλακούν σε έναν πυρηνικό πόλεμο για την προστασία των ευρωπαίων συμμάχων τους θα αυξανόταν σε μεγάλο βαθμό αναλόγως της δικής τους ικανότητας να προστατεύσουν πρώτα τον δικό τους πληθυσμό. Αν και θα πρέπει να αναγνωριστεί με σχετική βεβαιότητα πως όλα τα τεχνικά επιχειρήματα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από την πλειοψηφία των ειδικών για την ενίσχυση των δικών τους θέσεων σε σχέση με το SDI, ο Reagan διαισθανόταν μια θεμελιώδη πολιτική αλήθεια. Σε έναν κόσμο, στον οποίο αρκετές χώρες διαθέτουν πυρηνικό οπλοστάσιο, οι ηγέτες που αδιαφορούν να προστατεύσουν τους λαούς τους από ένα ατύχημα, από παράφρονες αντιπάλους, από μια πυρηνική εξάπλωση και ένα πλήθος άλλων δυνητικών κινδύνων, προκαλούν και δικαίως την οργή των μεταγενέστερων, εάν συμβεί κάποιου είδους καταστροφή. Άλλωστε κανείς δεν μπορούσε εκ προοιμίου να είναι απολύτως βέβαιος για τον βαθμό αποτελεσματικότητας ενός τόσο σύνθετου προγράμματος, όταν αυτό δύσκολα διασφαλίζεται ακόμα και κατά την υλοποίηση εξοπλιστικών προγραμμάτων που σχετίζονται με πολύ απλούστερων προδιαγραφών και σχεδίασης οπλικά συστήματα. Υιοθετώντας την συγκεκριμένη λογική δεν θα έπρεπε τότε να έχει κατασκευαστεί κάποιο όπλο, εάν δεν είχε εκ των προτέρων κριθεί επιτυχές με την χρήση ενός τόσο αυστηρού κριτηρίου απόλυτης αποτελεσματικότητας και ιδανικής σχέσης κόστους οφέλους.

Το SDI μέχρι ένα ορισμένο στάδιο θα μπορούσε να επιτύχει σχεδόν με τον τρόπο που υποστήριζε ο Reagan. Από ένα στάδιο και μετά η αποτελεσματικότητα του πιθανότατα θα

---

³⁰⁸ Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, ό.π., σ. 112.

³⁰⁹ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 869.

παρουσίαζε μια σταδιακή κάμψη. Εάν όμως το τίμημα για την εξαπόλυση πυρηνικής επίθεσης, ήταν πολύ υψηλό, αντιστοίχως πολύ υψηλός θα ήταν και ο παράγοντας αποτροπής, ιδίως όταν ο επιτιθέμενος δεν θα ήταν σε θέση να υπολογίσει με ακρίβεια τον αριθμό των πυρηνικών κεφαλών που θα επιτύγχαναν τελικά να διαπεράσουν το αμυντικό φράγμα της χώρας που δεχόταν την επίθεση, ούτε τους στόχους που αυτές οι κεφαλές θα έπλητταν. Άλλωστε μια άμυνα που είναι ικανή να αναχαιτίσει την πλειοψηφία των εκτοξευθέντων εναντίον της σοβιετικών πυραύλων θα είναι αναμφίβολα πολύ αποτελεσματικότερη έναντι πολύ μικρότερων επιθέσεων προερχόμενων από νέες πυρηνικές χώρες.

Ο Reagan δεν επηρεάστηκε ούτε στον ελάχιστο βαθμό μήτε από το πλήθος μήτε από την ένταση των επικρίσεων κατά του SDI και αυτό διότι στην ουσία δεν το είχε προτείνει μέσα σε στρατηγικά πλαίσια, αλλά ως όπλο για τον <<φιλελεύθερο>> αγώνα εναντίον του πυρηνικού πολέμου. Ο Reagan, ήταν ο πρώτος Πρόεδρος των ΗΠΑ στην μεταπολεμική ιστορία που υποστήριξε όσο κανείς άλλος την ανάπτυξη της αμερικανικής στρατιωτικής δύναμης, συμπεριλαμβανομένης και της πυρηνικής της ισχύος, ενώ παραλλήλως αγωνιζόταν για την υλοποίηση του ειρηνικού του οράματος για έναν κόσμο χωρίς την ύπαρξη πυρηνικών όπλων, όπως άλλωστε υποστήριζε λέγοντας ότι : <<έννας πυρηνικός πόλεμος δεν μπορεί ποτέ να έχει νικητές και δεν πρέπει ποτέ να διεξαχθεί>>. Αν κάποιος επιχειρούσε να εντοπίσει κάποιου είδους ουσιαστική διαφορά μεταξύ του νοήματος της παραπάνω φράσης και των λεγομένων των φανατικών επικριτών του Reagan, μάλλον δεν θα τα κατάφερνε.

Δίχως αμφιβολία ο Reagan ήταν απολύτως κατηγορηματικός τόσο για την ανάπτυξη των όπλων, όσο και για τον φιλειρηνισμό του, κάτι που χαρακτήριζε και τον ιδιότυπο δυισμό, με τον οποίο αντιμετώπιζε την ΕΣΣΔ³¹⁰. Πάντως παρά τις αντιδράσεις απέναντι στο SDI, για το οποίο αλλά και για το ευρύτερο θέμα της αντιβαλλιστικής άμυνας συζητώντας με την βρετανίδα πρωθυπουργό Margaret Thatcher το 1984 υποστήριξε πως αποτελούσε ένα ηθικό ζήτημα³¹¹, τόσο από την πλειοψηφία της επιστημονικής κοινότητας, όσο και από το κύριο μέρος των δημοσιογράφων, η αμερικανική κοινωνία το ενέκρινε και μάλιστα σε όλο και μεγαλύτερο ποσοστό με το πέρασμα του χρόνου, κάτι που αποδεικνύουν τα στοιχεία ερευνών

---

³¹⁰ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 870.

³¹¹ Holloway Rachel, << The strategic Defence Initiative and the Technological Sublime: Fear, Science and the Cold War >> in Medhurst Martin J & Brands H. W (editors), *Critical Reflections on the Cold War, Linking, Rhetoric and History*, Texas A& M University Press, 2010.

που πραγματοποιήθηκαν, βάσει των οποίων το ποσοστό αποδοχής του προγράμματος SDI αυξήθηκε από το 52% τον Ιανουάριο του 1985 σε 61% τον Δεκέμβριο του ιδίου έτους³¹².

Κανένα από τα μέλη του κινήματος ειρήνης δεν θα μπορούσε να έχει καταδικάσει πιο ξεκάθαρα από τον Reagan την χρήση των πυρηνικών όπλων. Στις 16 Μαΐου του 1983, αναγγέλλοντας την ανάπτυξη των διηπειρωτικών πυραύλων MX, διακήρυξε την ένθερμη ελπίδα του ότι κάποια στιγμή, ο κόσμος θα άλλαζε κατεύθυνση και θα απαλλασσόταν από τα πυρηνικά όπλα. Πρότεινε το πρόγραμμα SDI με ένα ύφος παθιασμένο και ανορθόδοξο ταυτόχρονα. Στο ενδεχόμενο που οι διαπραγματεύσεις για τον έλεγχο των όπλων θα παρατείνονταν επί μακρόν, οι ΗΠΑ δρώντας μονομερώς θα έδιναν ένα τέλος στον πυρηνικό κίνδυνο, εφαρμόζοντας το πρόγραμμα SDI. Η σοβιετική ηγεσία μπορεί να μην εντυπωσιάστηκε από τις ηθικού περιεχομένου εκκλήσεις του Reagan, αλλά όπως ήταν αναμενόμενο έλαβε στα σοβαρά τις μεγάλες τεχνολογικές δυνατότητες των ΗΠΑ, όπως και τις πιθανές σοβαρές στρατηγικές συνέπειες μιας ακόμη και ατελούς άμυνας. Ενεργώντας εντός του παραπάνω κλίματος το Κρεμλίνο αποφάσισε την επιστροφή στις συνομιλίες με αντικείμενο τον έλεγχο των όπλων που είχε διακοπεί μετά από δική του πρωτοβουλία, όταν δημιουργήθηκε το θέμα της εγκατάστασης στην Ευρώπη των αμερικανικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς.

Η συχνότερη κατηγορία που απηύθυναν οι επικριτές του προς τον Reagan, ήταν πως επρόκειτο για ιδιαίτερος κυνικό άνθρωπο που χρησιμοποιούσε το όραμα του για την κατάργηση των πυρηνικών όπλων, ως ένα άλλοθι στην προσπάθειά του να εντείνει κατά το δυνατόν περισσότερο την εξοπλιστική κούρσα μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ. Η πραγματικότητα όμως είναι πως οι πειστικότερες δηλώσεις στις οποίες προέβη με θέμα την κατάργηση των πυρηνικών όπλων ήταν προϊόντα αυτοσχεδιασμού. Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε η παραδοξότητα της ύπαρξης ενός προέδρου, που από την μία πλευρά έπραττε τόσα πολλά για την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό του στρατηγικού οπλοστασίου των ΗΠΑ, ενώ από την άλλη συνέβαλε ενεργά στην ευρεία υπονόμευση της νομιμοποίησης του.

Στο μυαλό του Προέδρου Reagan, υπήρχε πάντοτε η σκέψη πως μια στοχευμένη και αποφασιστική γεωπολιτική επιθετικότητα θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια σταθερότερη και περισσότερο διαρκή διεθνή ειρήνη και υποστήριξε αυτήν του την άποψη το 1981 λέγοντας χαρακτηριστικά: << Δεν υπάρχει ως τώρα διαθέσιμο όπλο ικανό να μας βοηθήσει να χειριστούμε τους Σοβιετικούς, αλλά θα μπορούσαμε να τους απειλήσουμε με την ικανότητα

---

³¹² Fisher Beth, << Us foreign Policy under Reagan and Bush >> in Leffler Melvyn P & Westad Odd Arne (editors), *The Cambridge History of the Cold War*, Volume III, Endings, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.

μας να το αποκτήσουμε. Αν αυτό επιτευχθή θα μπορέσουμε να καλέσουμε τους Σοβιετικούς να προσχωρήσουν σε μια αμοιβαία προσπάθεια μείωσης των οπλοστασίων>>³¹³. Και οι αντίπαλοι και οι σύμμαχοι του, που αντιμετώπιζαν σοβαρά τις δημόσιες δηλώσεις του Reagan περί των πυρηνικών όπλων, κατέληξαν στο συμπέρασμα πως είχαν απέναντι τους έναν πρόεδρο, ο οποίος κατά την πιθανότερη εκδοχή δεν επρόκειτο να χρησιμοποιήσει τα ίδια τα όπλα με τα οποία είχε οργανωθεί η άμυνα των ΗΠΑ.

Όντας βαθιά πεπεισμένος ο Reagan πως η κατάργηση του πυρηνικού πολέμου είχε εκ των πραγμάτων τόσο μεγάλη σημασία³¹⁴, ώστε να είναι σύμφωνοι μαζί του όλοι οι έχοντες λογική άνθρωποι, ήταν έτοιμος να προχωρήσει σε διμερές επίπεδο με τους σοβιετικούς στην συζήτηση των ουσιωδέστερων θεμάτων, δίχως να συμβουλευτεί τους περισσότερους των συμμάχων του, τα συμφέροντα των οποίων πιθανώς εμπλέκονταν εξίσου. Πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα έμπρακτης εφαρμογής αυτού του σκεπτικού υπήρξε η διάσκεψη κορυφής του Reagan και του Gorbachev το 1986 στο Ρέικιαβικ. Μετά από σαράντα οκτώ ώρες συνεχών συζητήσεων εντός κλίματος έντονα φορτισμένου με συναισθηματισμό και ταυτοχρόνως υψηλή ένταση, οι δύο ηγέτες συμφώνησαν σε μία αμοιβαία αρχική μείωση κατά 50% του συνόλου των στρατηγικών τους δυνάμεων που θα υλοποιείτο εντός πέντε ετών το αργότερο και εν συνεχεία στην συνολική καταστροφή των βαλλιστικών τους πυραύλων με δεκαετή χρονικό ορίζοντα.

Η συμφωνία του Ρέικιαβικ ναυάγησε κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή εξαιτίας δύο λόγων. Σε εκείνο το αρχικό στάδιο της εξουσίας του ο Gorbachev, όντας πράγματι ακόμη πολύ ισχυρός στο εσωτερικό της ΕΣΣΔ, βασίστηκε υπερβολικά στα ατού του. Επεχείρησε να συσχετίσει την συζητούμενη κατάργηση των στρατηγικών πυραύλων με μια δεκαετή απαγόρευση δοκιμών του προγράμματος SDI, χωρίς όμως να έχει προχωρήσει εκ των προτέρων σε σωστή εκτίμηση τόσο του συνομιλητή του όσο και της διαπραγματευτικής του θέσεως³¹⁵. Η μόνη συνετή τακτική που έπρεπε να έχει υιοθετήσει και υλοποιήσει εκείνη την στιγμή ο Gorbachev δεν ήταν άλλη από την δημοσιοποίηση των συμφωνηθέντων και την παραπομπή του φλέγοντος θέματος του SDI και των δοκιμών που σχετίζονταν με αυτό στις διαπραγματεύσεις με αντικείμενο τον έλεγχο των όπλων που διεξήγοντο στην Γενεύη. Έτσι θα εξασφάλιζε από την μια πλευρά το πάγωμα των συμφωνηθέντων και από την άλλη θα προκαλείτο με μεγάλη πιθανότητα τεράστια κρίση και εντός του NATO μεταξύ των ΗΠΑ και

³¹³ Barrass Gordon S, *The Great Cold War, A Journey through the hall of mirrors*, ό.π., σ. 326.

³¹⁴ Westad Odd Arne, << Beginnings of the end: how the Cold War crumbled >> in Pons Silvio & Romero Federico (editors), *Reinterpreting the end of the Cold War, Issues, Interpretations, Periodizations*, London, Frank Cass, 2005.

³¹⁵ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 873.

των Ευρωπαίων συμμάχων τους και στις σινοαμερικανικές σχέσεις. Στην πράξη ο Gorbachev επιδιώκοντας να εξασφαλίσει όσο το δυνατόν περισσότερα, ήρθε αντιμέτωπος με την υπόσχεση που είχε δώσει ο συνομιλητής του πριν την διεξαγωγή της διάσκεψης κορυφής πως δεν επρόκειτο σε καμία απολύτως περίπτωση να χρησιμοποιήσει την Πρωτοβουλία της Στρατηγικής Άμυνας ως κανενός είδους διαπραγματευτικό χαρτί³¹⁶.

Όταν ο Gorbachev επέμεινε η αντίδραση του Reagan δεν θύμιζε καθόλου τον τρόπο με τον οποίο θα συμπεριφερόταν στην συγκεκριμένη περίπτωση, ο οποιοσδήποτε επαγγελματίας στον χώρο της εξωτερικής πολιτικής. Απλώς σηκώθηκε από την θέση του και έφυγε από την αίθουσα των συζητήσεων³¹⁷. Οποσδήποτε όμως, βάση θα έπρεπε να δοθεί και στην άποψη εκείνων που υποστηρίζουν πως ακόμη και εάν είχε αποφύγει σημαντικά λάθη τακτικής ο Gorbachev, κατορθώνοντας να εφαρμόσει την λογική στην βάση της πολιτική του, να πλήξει δηλαδή την Ατλαντική συμμαχία στο αδύνατο σημείο της, που δεν ήταν άλλο από την δυσλειτουργική σχέση των ΗΠΑ με τους δυτικοευρωπαίους συμμάχους τους, το ανατολικό σύστημα συνολικά δεν διέθετε πλέον τις δυνατότητες να υποστηρίξει μια τέτοια δυναμική πολιτική, διότι ο χρόνος που περνούσε δεν ήταν πλέον σύμμαχος του αφού η συνολική σοβιετική κατάρρευση επιταχυνόταν με ραγδαίο ρυθμό³¹⁸.

Λίγο αργότερα σε μια προσεκτική του ομιλία με αντικείμενο το όραμα του Reagan για την κατάργηση των πυρηνικών όπλων και τους λόγους για τους οποίους αυτό αποτελούσε ένα σημαντικό πλεονέκτημα για την Δύση συνολικά, ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, George Shultz, χρησιμοποίησε μια γλώσσα εντέχνως βέβαια προσαρμοσμένη στην υποστήριξη ενός κόσμου με λιγότερα πυρηνικά όπλα, κάτω από την οποία όμως θα μπορούσε κάποιος να διακρίνει και την συνειδητοποίηση από πλευράς του αμερικανικού υπουργείου εξωτερικών της μεγάλης ανησυχίας των ευρωπαίων συμμάχων των ΗΠΑ, καθώς και το ότι δεν είχε πειστεί πλήρως ούτε το ίδιο από το όραμα του αμερικανού Προέδρου για μια μελλοντική συνολική κατάργηση των πυρηνικών όπλων.

Μετά το Ρέικιαβικ³¹⁹, η κυβέρνηση Reagan επεδίωξε να εφαρμόσει άμεσα το σκέλος της συμφωνίας που αφορούσε τον περιορισμό των στρατηγικών δυνάμεων κατά 50%. Επειδή η συμφωνία αυτή δεν επηρέαζε τις πυρηνικές δυνάμεις της Γαλλίας και της Βρετανίας, αποφεύχθηκαν οι μεγάλης έντασης ενδοσυμμαχικές διενέξεις, οι οποίες είχαν σημειωθεί είκοσι

³¹⁶ Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, ό.π., σ. 308.

³¹⁷ Kissinger Henry, *Διπλωματία*, ό.π., σ. 875.

³¹⁸ Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, ό.π., σ. 110.

³¹⁹ Fisher Beth, << Us foreign Policy under Reagan and Bush >> in Leffler Melvyn P & Westad Odd Arne (editors), *The Cambridge History of the Cold War*, Volume III, Endings, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.

πέντε χρόνια πριν. Ήταν η στιγμή έναρξης της διαδικασίας αποπυρηνικοποίησης της Γερμανίας, που θα οδηγούσε πιθανότατα στην αποσύνδεση της από το NATO. Η Γερμανία θα ήταν σε θέση να εκμεταλλευτεί όλα τα οφέλη αυτής της αποπυρηνικοποίησης, μόνον εφόσον ακολουθούσε μια πολιτική μη πρώτης χρήσης πυρηνικών όπλων, η οποία θα ήταν όμως εντελώς ανακόλουθη με την στρατηγική του NATO. Αν ο Ψυχρός Πόλεμος συνεχιζόταν, η πιθανότητα να αποκτήσει η Δυτική Γερμανία μια εξωτερική πολιτική περισσότερο εθνικιστική και λιγότερο προσανατολισμένη προς το NATO ήταν σημαντική, κάτι που είχε κάνει την πρωθυπουργό της Βρετανίας Μάργκαρετ Θάτσερ να ανησυχήσει πολύ.

Η ανταγωνιστική μέθοδος του Προέδρου Reagan συνδυαζόμενη με μια ριψοκίνδυνη διπλωματία πιθανότατα θα είχε φέρει αποτελέσματα στις αρχές του Ψυχρού Πολέμου, πριν την παγίωση των σφαιρών επιρροής. Από την στιγμή όμως της παγίωσης της διαίρεσης της Ευρώπης και όσο ακόμα η ΕΣΣΔ εξακολουθούσε να διατηρεί την αυτοπεποίθηση της, η προσπάθεια του οποιουδήποτε για επιβολή διακανονισμού ήταν περίπου βέβαιο, ότι θα οδηγούσε σε μια σοβαρή σύγκρουση, θέτοντας σε μεγάλη δοκιμασία το NATO, τα περισσότερα μέλη του οποίου δεν επιθυμούσαν περιττές εντάσεις. Κατά την δεκαετία του '80, η στασιμότητα της ΕΣΣΔ, έθετε τις προϋποθέσεις για την εφαρμογή μιας αντίστοιχης στρατηγικής.

Ο Ψυχρός Πόλεμος ολοκληρώθηκε και ο Reagan και η κυβέρνηση του έπαιξαν σημαντικό ρόλο σε αυτό. Έως την λήξη της προεδρικής θητείας του Reagan, οι σχέσεις Ανατολής και Δύσης είχαν επανέλθει στο κλίμα της περιόδου της ύφεσης. Ξανά στο επίκεντρο των αμερικανοσοβιετικών διαπραγματεύσεων βρισκόταν το θέμα του ελέγχου των όπλων, με μεγαλύτερη όμως έμφαση αυτήν την φορά στον περιορισμό τους και εντονότερη διάθεση για την κατάργηση ολόκληρων κατηγοριών από αυτά. Η ΕΣΣΔ είχε πλέον χάσει σημαντικό μέρος των ικανοτήτων της στον τομέα της υποκίνησης επαναστάσεων και στις περιφερειακές συρράξεις βρισκόταν σε καθαρά αμυντική θέση. Καθώς τα προβλήματα ασφάλειας μειώνονταν αισθητά, ο εθνικισμός εντεινόταν και από τις δυο πλευρές του Ατλαντικού. Οι ΗΠΑ βασιζόνταν σε όπλα, τα οποία βρίσκονταν στο δικό τους έδαφος ή στην θάλασσα, ενώ οι ευρωπαίοι πολλαπλασίαζαν τις πολιτικές τους επιλογές τους έναντι της Ανατολής. Στο τέλος η κατάρρευση του κομμουνισμού υπερκέρασε όλες αυτές τις αρνητικές τάσεις.

Μεταξύ των υπολοίπων αλλαγών, οι οποίες συντελούνταν εκείνη την χρονική περίοδο, μια που χρήζει ιδιαίτερου ενδιαφέροντος ήταν η ριζική μεταβολή του τρόπου δια του οποίου παρουσιαζόταν στην αμερικανική κοινωνία η πολιτική Ανατολής-Δύσης. Ο Reagan συγκέντρωσε τις σκληρές ψυχροπολεμικές γεωστρατηγικές πολιτικές και τις τοποθέτησε σε εκείνο ακριβώς το σημείο ενός νοητού άξονα που απείχε εξίσου από μια ιδεολογική

σταυροφορία και μια ουτοπική έκκληση ειρήνης, η οποία απευθυνόταν ταυτοχρόνως και προς τις δυο βασικές σχολές αμερικανικής σκέψης σε σχέση με τις διεθνείς υποθέσεις, δηλαδή και τους οπαδούς ενός αποστολικότερου ρόλου για τις ΗΠΑ και εκείνους του απομονωτισμού³²⁰.

Ουσιαστικά ο Reagan τοποθετείται πιο κοντά από τον Nixon στην κλασική γραμμή του αμερικανικού τρόπου σκέψης, διότι εκείνος δεν θα είχε ποτέ χρησιμοποιήσει την φράση <<αυτοκρατορία του κακού>> για την περιγραφή της ΕΣΣΔ, δεν θα προσφερόταν να προχωρήσει στην καταστροφή του συνόλου των πυρηνικών όπλων, ούτε θα βάσιζε τις ελπίδες του για την ολοκλήρωση του Ψυχρού Πολέμου στην χρήση μιας γενναϊόδωρης χειρονομίας προς την σοβιετική ηγεσία σε μια διάσκεψη κορυφής. Η προσωπική ιδεολογία του Reagan, ήταν το όπλο που τον θωράκιζε μετά από κάθε ημι-ειρηνόφιλου χαρακτήρα διακήρυξη στην οποία προέβαινε, όταν σε αντίστοιχες περιπτώσεις ο οποιοσδήποτε φιλελεύθερος Πρόεδρος θα σφυροκοπείτο κυριολεκτικώς από σκληρές επιθέσεις που θα εκτοξεύονταν εναντίον του από κάθε πλευρά. Η δε προσήλωση του στην βελτίωση των αμερικανοσοβιετικών σχέσεων, κυρίως κατά την διάρκεια της δεύτερης τετραετίας του στον Λευκό Οίκο σε συνδυασμό με τις επιτυχίες του άμβλυναν σημαντικά την σκληροπυρηνική του ρητορική. Η δεύτερη τετραετία του Reagan στον Λευκό Οίκο εκτυλισσόταν παράλληλα με την ταχεία πλέον και ολοφάνερη σε όλους αποσύνθεση της ΕΣΣΔ, διαδικασία στην οποία αναμφίβολα είχε συμβάλει ήδη και η δική του εξωτερική πολιτική έναντι της.

Ο τερματισμός του Ψυχρού Πολέμου, που αποτελούσε την κύρια επιδίωξη της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, επί οκτώ κυβερνήσεις και από τα δύο πολιτικά κόμματα ήρθε, όταν έπαψε να υφίσταται ο τόσο απαραίτητος για την επιβίωση του σοβιετικού συστήματος μόνιμος εξωτερικός εχθρός, η ύπαρξη του οποίου δικαιολογούσε τις κακουχίες που αυτό επέβαλε στο λαό του, διατηρώντας σε πρωταγωνιστικούς ρόλους τις ένοπλες δυνάμεις και τον μηχανισμό ασφαλείας του. Όταν υπό την μεγάλη πίεση της αθροιστικής δυτικής αντίδρασης, η οποία έφτασε στο απόγειο της και ολοκληρώθηκε επί της προεδρίας Reagan, το 27ο συνέδριο του κομμουνιστικού κόμματος μετέβαλλε το επίσημο δόγμα από συνύπαρξη σε αλληλεξάρτηση, η ηθική βάση για την καταπίεση εξαφανίστηκε. Ήταν η στιγμή που λίγο πολύ γινόταν από όλους αντιληπτό πως η Σοβιετική Ένωση, της οποίας οι υπήκοοι είχαν γαλουχηθεί επί πολλές δεκαετίες με την έννοια της πειθαρχίας και δεν ήταν καθόλου εύκολο να προσαρμοστούν σε μια ιδέα συμβιβασμού, θα μεταμορφωνόταν και μάλιστα ταχύτατα από μια ισχυρότατη σε μια εκ των πλέον αδύναμων και αξιολύπητων ταυτόχρονα εθνικών κοινωνιών.

---

³²⁰ Hastedt Glenn P, *American foreign Policy, Past, Present, Future*, ό.π., σ. 205.

Τρεις είναι οι σχολές σκέψης οι οποίες αναπτύχθηκαν για να δώσουν απάντηση στο ερώτημα του ποιος υπήρξε ο ρόλος του Προέδρου Reagan στον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου. Σύμφωνα με την πρώτη, η εξωτερική πολιτική του Reagan ήταν αυτή που οδήγησε στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου επισπεύδοντας την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, δια της σκληροπυρηνικής στάσης των ΗΠΑ, που επεδείχθη με την άνευ προηγουμένου στρατιωτική ανασυγκρότηση, με την ανάπτυξη του προγράμματος SDI και τέλος την σε υψηλούς τόνους αντισοβιετική ρητορική. Βάσει της δεύτερης η σκληροπυρηνική εξωτερική πολιτική του Reagan αποτέλεσε το εμπόδιο στον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου, διότι αυτή δυσκόλεψε σημαντικά τον Gorbachev να συνεχίσει στην κατεύθυνση της βελτίωσης των σχέσεων με την Δύση, στο να εντείνει τις προσπάθειες για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων του σοβιετικού συστήματος, και να προχωρήσει σε μεγάλες περικοπές του αμυντικού προϋπολογισμού. Εάν ο Reagan είχε εφαρμόσει μια λιγότερο πολεμική ρητορική, ο Γκορμπατσόφ θα είχε εξασφαλίσει πολύ μεγαλύτερη εγχώρια υποστήριξη στον επανασχεδιασμό της εξωτερικής του πολιτικής και κατά αυτόν τον τρόπο ο Ψυχρός Πόλεμος θα είχε τελειώσει νωρίτερα. Οι οπαδοί της τρίτης σχολής υποστηρίζουν πως ο Πρόεδρος Reagan και η εξωτερική του πολιτική δεν είχαν κανενός είδους σχέση με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Αυτός που τερμάτισε τον Ψυχρό Πόλεμο ήταν ο Mikhail Gorbachev και το έπραξε απολύτως μόνος του. Η μεταρρυθμιστική του προσπάθεια στο εσωτερικό της ΕΣΣΔ σε συνδυασμό με τις εσωτερικές αντιφάσεις και πιέσεις εντός του σοβιετικού συστήματος οδήγησαν στην κατάρρευση της ΕΣΣΔ και στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Όποιος και αν βρισκόταν στην θέση του Reagan, όποια εξωτερική πολιτική και αν εφάρμοζε, δεν θα μπορούσε να μεταβάλει ουσιαστικά την εξέλιξη των πραγμάτων³²¹. Πέραν όμως των τριών παραπάνω κύριων σχολών σκέψης αναπτύχθηκε από μερίδα της επιστημονικής κοινότητας και η άποψη πως σημαντικότερη συμβολή της σκληρής ισχύος στον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου είχε η ήπια ισχύς των ΗΠΑ³²².

Η τελική επικράτηση στον Ψυχρό Πόλεμο δεν αποτέλεσε βεβαίως το επίτευγμα μιας μόνο κυβερνήσεως. Υπήρξε το αποτέλεσμα της σαραντακονταετούς αμερικανικής δικομματικής προσπάθειας και μιας περιόδου εβδομήντα περίπου ετών κομμουνιστικής απολίθωσης. Το φαινόμενο όμως Ronald Reagan προήλθε από μια ιδιαίτερος ευτυχή σύμπτωση τόσο προσωπικότητας όσο και ευκαιρίας. Ο ρόλος της προσωπικότητας του ηγέτη είναι ιδιαίτερος σημαντικός για τις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό του κράτους του οποίου

---

³²¹ Λίτσας Σπυρίδων, << Τα αίτια της λήξης του Ψυχρού Πολέμου: Μια συστημική ανάλυση μέσα από το πρίσμα του επιθετικού ρεαλισμού >> στο Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.

³²² Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, ό.π., σ. 112.

ηγείται. Ο ρόλος της προσωπικότητας του ηγέτη στην διεθνή σφαίρα περιορίζεται στο κατά πόσον είναι ικανός να αντιληφθεί την συστημική συνθήκη επηρεασμού της συμπεριφοράς των κρατών και να λάβει αποφάσεις υπό τους άξονες της αναρχίας, του ανταγωνιστικού πλαισίου δράσης και της αρχής της αυτοβοήθειας. Με άλλα λόγια, ο ρόλος του ηγέτη ενός κράτους στις Διεθνείς Σχέσεις περιορίζεται σημαντικά από τον ρόλο της ίδιας της δομής του Διεθνούς Συστήματος. Η ικανότητα του κάθε πολιτικού ηγέτη στις Διεθνείς Σχέσεις αφορά στην δυνατότητα που έχει ο ίδιος να αντιλαμβάνεται τους περιορισμούς που το Διεθνές Σύστημα θέτει στην λειτουργία του κράτους του, αλλά την ίδια στιγμή και τις σημαντικές ευκαιρίες που προκύπτουν γι' αυτό μέσα από το άναρχο και ανταγωνιστικό πλαίσιο της διεθνούς αρένας και οδηγεί σε λογικές ή ανορθολογικές αποφάσεις³²³.

Ο ρόλος του Reagan ήταν εξαιρετικά σημαντικός γιατί πέτυχε να κινητοποιήσει τον κρατικό μηχανισμό προς την κατεύθυνση οικοδόμησης ενός νέου ανταγωνιστικού πλαισίου δράσης ως προς τις σχέσεις των ΗΠΑ προς τη Σοβιετική Ένωση, ενώ από την άλλη συνειδητοποίησε ότι η τοποθέτηση του πήχη σε ένα υψηλότερο σημείο από αυτό της αμοιβαίας πυρηνικής ανάσχεσης θα δημιουργούσε στην ΕΣΣΔ τον τρόπο του κενού και θα οδηγούσε στην οριστική της πτώση. Όλα όμως τα παραπάνω συνέβησαν σε μια χρονική περίοδο κατά την οποία ο διαχρονικός δομικός φόβος που διακατείχε τις ΗΠΑ σε σχέση με τις πραγματικές προθέσεις της ΕΣΣΔ και που δεν ήταν δυνατό να μειωθεί, πόσο μάλλον να εξαλειφθεί ακόμη και εντός του πλαισίου της ενισχυμένης σταθερότητας που προέκυπτε από το δόγμα της αμοιβαίας πυρηνικής αποτροπής, βρισκόταν σε μεγάλη έξαρση εξαιτίας της προηγηθείσας του Reagan περιόδου, μιας περιόδου συνεχών αμερικανικών υποχωρήσεων λόγω των οποίων είχε αποδοθεί στις ΗΠΑ ο χαρακτηρισμός <<χάρτινος τίγρης>> την ώρα που η ΕΣΣΔ εμφανιζόταν τουλάχιστον να ενισχύει σημαντικά το διεθνές κύρος της. Ήταν η χρονική συγκυρία κατά την οποία η ανάγκη των ΗΠΑ να επικρατήσουν των αντιπάλων τους, ώστε να θέσουν ένα οριστικό τέλος στην συστημική ρευστότητα των διεθνών εξελίξεων, διασφαλίζοντας την οριστική και αμετάκλητη συνθήκη επιβίωσης τους, ήταν τόσο μεγάλη ώστε να τις οδηγήσει δια του Προέδρου Reagan, να παρασύρουν την Σοβιετική Ένωση σε ένα νέο πεδίο ανταγωνισμού που η ΕΣΣΔ δεν θα άντεχε λόγω της έλλειψης του κατάλληλου υπόβαθρου.

Ο Reagan υπήρξε δεκτικός στις πρωτοβουλίες, τις οποίες ανέλαβε ο Γκορμπατσόφ στην προσπάθεια του να δώσει ένα τέλος στον Ψυχρό Πόλεμο για να επικεντρώσει την προσοχή του

---

³²³ Garthoff Raymond, << The US Role in Winding Down the Cold War, 1980-1990 >> in Njolstad Olav (editor), *The Last Decade of the Cold War, from Conflict Escalation to Conflict Transformation*, New York, Frank Cass Publishers, 2004.

στην επίλυση των σοβαρότατων εσωτερικών προβλημάτων της ΕΣΣΔ, εκ των οποίων κυρίως κινδύνευε να διαλυθεί, για τρεις κυρίως λόγους. Πρώτον ο Gorbachev εμφανιζόταν έτοιμος να προχωρήσει σε μεγάλες παραχωρήσεις προς τις ΗΠΑ με στόχο τον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου. Δεύτερον, ο Reagan αναγνώριζε στον Gorbachev και την ειλικρίνεια και το γνήσιο ενδιαφέρον του για τον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου και αυτό πολύ πρωτύτερα από τους έμπειρους συμβούλους του και τους επίσημους ανωτέρους υπαλλήλους των ΗΠΑ και τρίτον μοιραζόταν μαζί του την θέληση για κατάργηση των πυρηνικών όπλων, θέληση που δεν ήταν εύκολο να εντοπίσει κάποιος στην πλειοψηφία των επιτελών και των δύο ηγετών³²⁴.

Ο τερματισμός του Ψυχρού Πολέμου θα πραγματοποιείτο με πολύ βραδύτερο ρυθμό αν στην ηγεσία των ΗΠΑ βρισκόταν το επίμαχο χρονικό διάστημα αντί του Reagan ο διάδοχος του στον Λευκό Οίκο και αντιπρόεδρος του George Bush, πολιτικός ιδιαίτερα σκεπτικός και επιφυλακτικός ως προς τις πραγματικές προθέσεις του Gorbachev αλλά πέραν τούτου και ευεπηρεάστος από τους συμβούλους του. Ενδεικτική της στήριξης του Reagan στην μεταρρυθμιστική προσπάθεια του Gorbachev, είναι η ομιλία του τον Μάιο του 1988, στο κρατικό πανεπιστήμιο της Μόσχας, όπου μεταξύ άλλων είπε απευθυνόμενος στους φοιτητές: <<η γενιά σας ζει μια από τις πιο συναρπαστικές και ελπιδοφόρες χρονικές περιόδους στην σοβιετική ιστορία...>>³²⁵.

Δέκα χρόνια νωρίτερα ο Reagan θα αντιμετωπιζόταν ως υπερβολικά μαχητικός, μια δεκαετία αργότερα ως υπερβολικά μονόχρωτος. Αυτός ο ιδιότυπος συνδυασμός από την μια πλευρά της έντονης ιδεολογικής μαχητικότητας, η οποία ένωσε τον αμερικανικό λαό και από την άλλη της διπλωματικής ευελιξίας, την οποία επέδειξε ο Reagan σε δύσκολες στιγμές και που δεν θα είχε ποτέ συγχωρήσει η συντηρητική παράταξη σε έναν άλλο πρόεδρο, ήταν ακριβώς αυτό που απαιτείτο στην περίοδο που η σοβιετική αδυναμία μεγάλωνε και πρωτοεμφανιζόταν μια ευρείας έκτασης αυτοαμφισβήτηση της. Η αμερικανική μοναδικότητα ενέπνευσε την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και παρέσχε σε αυτές την απαραίτητη δύναμη για να επικρατήσουν στον Ψυχρό Πόλεμο. Παρά ταύτα οι ΗΠΑ θα υποχρεωθούν να έρθουν αντιμέτωπες με την πρόκληση, την οποία κατόρθωσαν να αποφύγουν στο μεγαλύτερο τμήμα της ιστορίας τους και είναι το κατά πόσον η παραδοσιακή ιδέα που έχουν για τον εαυτό τους ως φάρου ή σταυροφόρου, θα εξακολουθήσει να καθορίζει τις επιλογές τους ή να τις περιορίζει.

---

³²⁴ Ivie Roberts, << The prospects of Cold War Criticism >> in Medhurst Martin J, Ivie Robert L, Wander Philip and Scott Robert L. *Cold War Rhetoric, Strategy, Metaphor and Ideology*, Michigan, Michigan State University Press, 1997.

³²⁵ Herring George C, *From Colony to Superpower, U.S. Foreign Relations since 1776*, ό.π., σ. 914.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Ronald Wilson Reagan σημάδεψε αποφασιστικά μια ολόκληρη χρονική περίοδο που καλύπτει το τελευταίο τέταρτο του εικοστού αιώνα, όπως ο Wilson το πρώτο και ο Roosevelt το δεύτερο. Η ιστορική αυτή περίοδος, κυρίως όμως η οκταετία κατά την οποία διετέλεσε Πρόεδρος των ΗΠΑ έχει ιδιαίτερη ιστορική αξία διότι αποτέλεσε την φάση κατά την οποία ολοκληρώθηκε ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της διεθνούς πολιτικής, ο Ψυχρός Πόλεμος. Αυτός είναι ο βασικότερος λόγος εξαιτίας του οποίου προκλήθηκε δικαιολογημένα το πολύ μεγάλο ερευνητικό και συγγραφικό ενδιαφέρον που την συνόδευσε αλλά και ακολούθησε. Ένας όμως επίσης σημαντικός αν και δευτερεύων σε σχέση με τον προηγούμενο, λόγος είναι πως στην ηγεσία των ΗΠΑ βρέθηκε ένα ιδιαίτερος αμφιλεγόμενο πρόσωπο που προκάλεσε πλήθος αντιδράσεων τόσο θετικών όσο και αρνητικών κάθε έντασης και στο εσωτερικό των ΗΠΑ και στο εξωτερικό και λόγω της προσωπικότητας του και λόγω της πολιτικής που εφάρμοσε, ένα πρόσωπο που θεωρείται σύμφωνα με τα αποτελέσματα πρόσφατων δημοσκοπήσεων ως ο πλέον επιτυχημένος Πρόεδρος των ΗΠΑ μεταπολεμικά.

Σε αντίθεση με τον Woodrow Wilson, ο πρώην ηθοποιός του Κινηματογράφου δεν σημείωσε κάποια ουσιαστική συμβολή στην διανοητική διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, αλλά όπως ο John F. Kennedy, άγγιξε την αμερικανική ψυχή όσο ελάχιστοι άλλοι πολιτικοί. Αποκατέστησε το αμερικανικό φρόνημα, το οποίο είχε τραυματιστεί από τον πόλεμο του Βιετνάμ και το σκάνδαλο Watergate και επανέφερε την απολεσθείσα αυτοπεποίθηση στον αμερικανικό λαό. Αναβίωσε την μεσσιανική οπτική της μοναδικότητας των ΗΠΑ, δίνοντας της την ιδανική έκφραση, η οποία συνδέθηκε σχεδόν αρμονικά με τον Ουίλσονισμό. Εξαιτίας ενός συνδυασμού ικανοτήτων αλλά και τύχης, ηγήθηκε των Ηνωμένων Πολιτειών σε μια περίοδο εσωτερικής αναγέννησης και ριζικού μετασχηματισμού του διεθνούς περιβάλλοντος, η οποία οδήγησε στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου και στην ανάδειξη των ΗΠΑ ως παγκόσμιας δύναμης έχουσας κυρίαρχη θέση στο διεθνές στερέωμα, μια θέση απaráμιλλη από την εποχή της βικτωριανής Αγγλίας.

Ο Reagan, αν και δεν διέθετε επαρκείς γνώσεις ιστορίας ή διεθνούς πολιτικής, ήταν σε θέση να αντιλαμβάνεται την ουσία των διεθνών γεγονότων και να επιτυγχάνει να εκμεταλλεύεται κάθε ευκαιρία που παρουσιαζόταν για να μεγιστοποιεί τις πιθανότητες επίτευξης των βασικών στόχων που είχε θέσει στην εξωτερική του πολιτική έναντι της Σοβιετικής Ένωσης. Κομβικής σημασίας στόχος της υψηλής του στρατηγικής ήταν η επικράτηση των ΗΠΑ στον Ψυχρό Πόλεμο. Κατά την πρώτη του τετραετία στον Λευκό Οίκο

υλοποίησε το βασικό του σχέδιο για την οικονομική και στρατιωτική ανόρθωση των ΗΠΑ, οι οποίες είχαν κατά την γνώμη του αποδυναμωθεί σημαντικά λόγω των πολιτικών που είχαν εφαρμοστεί κατά την προηγούμενη δεκαετία. Στο πλαίσιο αυτό προχώρησε σε επέκταση των εξοπλιστικών δαπανών των ΗΠΑ και σε σκλήρυνση της ρητορικής του έναντι της ΕΣΣΔ. Είχε άλλωστε την ακλόνητη πεποίθηση ότι η ισχυρή στρατιωτικά ΕΣΣΔ ήταν ετοιμόρροπη οικονομικά και συνεπώς αργά ή γρήγορα μην αντέχοντας μια νέα μεγάλη κούρσα εξοπλισμών με τις ΗΠΑ, είτε θα κατέρρεε οικονομικά, είτε θα παραδεχόταν την ήττα της. Είτε με τον έναν είτε με τον άλλο τρόπο, οι ΗΠΑ θα κέρδιζαν τον Ψυχρό Πόλεμο.

Κατά την διάρκεια της δεύτερης τετραετίας του η σκληροπυρηνική του στάση μεταβλήθηκε κυρίως λόγω της ανόδου στην ηγεσία της ΕΣΣΔ του Mikhail Gorbachev, ενός πολιτικού, ο οποίος έχοντας αντιληφθεί την κακή κατάσταση στην οποία βρισκόταν η χώρα του επιθυμούσε να προχωρήσει σε ουσιαστική βελτίωση των διμερών σχέσεων με τις ΗΠΑ, ούτως ώστε στην συνέχεια να αφοσιωθεί στην εφαρμογή ενός μεγάλου σχεδίου μεταρρυθμίσεων στο εσωτερικό. Ο Reagan ανταποκρίθηκε στα ανοίγματα του Gorbachev και στήριξε την μεταρρυθμιστική του προσπάθεια βλέποντας πως εδημιουργείτο μια μεγάλη ευκαιρία να τερματιστεί ο Ψυχρός Πόλεμος υπό ευνοϊκές συνθήκες για τις ΗΠΑ και δικαιώθηκε.

Η ευδιάκριτη τζακσονική ιδεολογική αφετηρία και χροιά της εξωτερικής του πολιτικής κατά τα πρώτα χρόνια της προεδρίας του με το πέρασμα του χρόνου μετεβλήθη σε μια περισσότερο ουλισονική κατεύθυνση, ενώ μόλις οι ΗΠΑ αποκατέστησαν το χάσμα που πίστευε ότι υπήρχε μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, κατέβαλλε μεγάλες και συνεχείς προσπάθειες στην κατεύθυνση της μείωσης των οπλοστασίων των δύο υπερδυνάμεων.

Ο Reagan, όπως και κάθε πολιτικός διέθετε μια συγκεκριμένη ιδεολογική συγκρότηση και εξέφραζε κάποιες σταθερές απόψεις για μεγάλο χρονικό διάστημα πριν εκλεγεί Πρόεδρος των ΗΠΑ. Από αυτές του τις απόψεις δεν υπαναχώρησε, τουλάχιστον ως προς το βαθύτερο νόημα τους διότι η ρητορική που χρησιμοποιούσε δεν ήταν παρά ένα εργαλείο άσκησης πολιτικής, που διαφοροποιείτο αναλόγως των περιστάσεων χωρίς όμως να μεταβάλλεται ο αντικειμενικός σκοπός. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο δεν είναι ορθό να υποστηρίζεται πως η εξωτερική του πολιτική διαμορφώθηκε και υλοποιήθηκε αποκλειστικά εντός πλαισίου έντονης ιδεοληψίας. Ο Reagan υπήρξε πραγματιστής και αυτό φάνηκε ιδιαίτερα κατά την δεύτερη τετραετία του στον Λευκό Οίκο με πολύ εμφαντικό τρόπο, αλλά και στην πρώτη, όταν έκανε κάποιες κινήσεις μικρότερες βεβαίως σε συχνότητα και ένταση σε σχέση με όσες πραγματοποιήθηκαν αργότερα στην κατεύθυνση της βελτίωσης των σχέσεων ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, δίχως όμως ουσιαστική ανταπόκριση από την τότε ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης. Εάν αυτό δεν ίσχυε δεν θα είχε μεταβάλει στάση έναντι της ΕΣΣΔ ούτε μετά το 1985 όσο και αν είχε

διαφοροποιηθεί το τότε πολύπτυχο των διεθνών συνθηκών και αυτό αποτελεί αναμφισβήτητο γεγονός.

Εν τέλει, αν και δεν θα πρέπει να αποδοθεί στον Reagan καθ' υπερβολή μεγαλύτερος ρόλος από αυτόν που αντικειμενικά διαδραμάτισε κατά την κρίσιμη χρονική περίοδο της προεδρίας του σε σχέση με την τελική έκβαση του Ψυχρού Πολέμου από την άλλη δεν θα πρέπει να παραγνωρίσουμε τον όντως σημαντικό του ρόλο στην λήξη του Ψυχρού Πολέμου.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Barrass Gordon S, *The Great Cold War, A Journey through the hall of mirrors*, California, Stanford University Press, 1995.
- Beschloss Michael R & Talbott Strobe, *At the Highest Levels, The inside story of the Cold War*, London, Warner Books, 1994.
- Best Antony, Hanhimaki Jussi M, Maiolo Joseph A. and Schulze Kirsten E, *International History of the Twentieth Century and Beyond*, New York, Routledge, 2008, Second Edition.
- Brands Hal, *What Good is Grand Strategy?, Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, New York, Cornell University Press, 2014.
- Dobson Alan P & Marsh Steve, *US Foreign Policy since 1945*, New York, Routledge, 2006, Second Edition.
- Evans Graham & Newnham Jeffrey, *Dictionary of International Relations*, London, Penguin Books, 1998.
- Gacek Christopher M, *The Logic of Force: The Dilemma of Limited War in American Foreign Policy*, New York, Columbia University Press, 1994.
- Gaddis John Lewis, *The United States and the End of the Cold War, Implications, Reconsiderations, Provocations*, Oxford, Oxford University Press, 1992.
- Gaddis John Lewis, *The Cold War, the Deals, the Spies, the Lies, the Truth*, London, Penguin Books, 2007.
- Halliday Fred, *The Making of the Second Cold War*, London, Versabooks, Third Edition, 1989.
- Halpetin Morton H, Laurenti Jeffrey, Rundlet Peter and Bpyer Spencer P (editors), *Power and Superpower, Global Leadership and Exceptionalism in the 21st Century*, New York, The Century Foundation Press, 2007.
- Hastedt Glenn P, *American foreign Policy, Past Present, Future*, New Jersey, Prentice Hall, Second Edition, 1991.
- Herring George C, *From Colony to Superpower, U.S. Foreign Relations since 1776*, New York, Oxford University Press, 2008.
- Hogan Michael J (editor), *The End of the Cold War, its Meaning and Implications*. New York, Cambridge University Press, 1992.
- Jonsson Christer, *Superpower, Comparing American and Soviet Foreign Policy*, London, Frances Pinter Publishers, 1987.
- Kegley Charles W & Wittkopf Eugene R, *American Foreign Policy*, St. Martin's Press, Fifth edition, 1995.
- Kupchan Charles A, *The End of the American Era, U.S. Foreign Policy and the Geopolitics of the Twenty-First century*, New York, Alfred A. Knoph, 2002.
- Langston Thomas S, *The Cold War Presidency, A Documentary History*, Washington, CQ Press, 2007.
- Lebow Richard Ned & Stein Janice Gross, *We all lost the Cold War*, Princeton, Princeton University Press, 1995.

- Leffler Melvyn P & Westad Odd Arne (editors), *The Cambridge History of the Cold War*, Volume III, Endings, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.
- Mead Walter Russell, *Special Providence, American Foreign Policy*, St. Martin's Press, Fifth Edition, 1995.
- Medhurst Martin J & Brands H. W (editors), *Critical Reflections on the Cold War, Linking, Rhetoric and History*, Texas A&M University Press, 2010.
- Medhurst Martin J, Ivie Robert L, Wander Philip and Scott Robert L. *Cold War Rhetoric, Strategy, Metaphor and Ideology*, Michigan, Michigan State University Press, 1997.
- Melanson Richard A., *American Foreign Policy Since the Vietnam War: The Search for Consensus from Nixon to Clinton*, Armonk, New York, 1996.
- Njolstad Olav (editor), *The Last Decade of the Cold War, from Conflict Escalation to Conflict Transformation*, New York, Frank Cass Publishers, 2004.
- Pons Silvio & Romero Federico (editors), *Reinterpreting the end of the Cold War, Issues, Interpretations, Periodizations*, London, Frank Cass, 2005.
- Reagan Ronald, *An American Life: The Autobiography*, New York, 1990.
- Smith Tony, *America's Mission, The United States and the Worldwide Struggle for Democracy in the Twentieth Century*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1995.
- Sylvan David & Majeski Stephen, *U.S. Foreign Policy in Perspective, Clients, Enemies and Empire*, London, Routledge, 2009.
- Westad Odd Arne (editor), *Reviewing the Cold War, Approaches, Interpretations, Theory*, London, Frank Cass, 2006.
- Wohlforth William C (editor), *Witnesses to the End of the Cold War*, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1996.
- Young John W. & Kent John, *International Relations since 1945. A Global History*, Oxford, Oxford University Press, 2013. Second Edition.

Έργα Μεταφρασμένα στα Ελληνικά

- Berstein S. & Milza P, *Ιστορία της Ευρώπης. Διάσπαση και Ανοικοδόμηση της Ευρώπης, 1919 ως και σήμερα*. Τόμος Γ', Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1997.
- Calvocoressi Peter, *Η Διεθνής Πολιτική μετά το 1945*. Τόμος Α', Αθήνα, Τουρίκης, 2010.
- Davies Norman, *Ιστορία της Ευρώπης*, Τόμος Β', Αθήνα, Νεφέλη, 2009.
- Harman Chris, *Λαϊκή Ιστορία του Κόσμου*, Αθήνα, Τόπος, 2012.
- Hobsbawn Eric, *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος Εικοστός Αιώνας, 1914-1991*, Αθήνα, Θεμέλιο, Θ' Έκδοση.
- Judt Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2012.
- Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική μεταβολή και στρατιωτική σύγκρουση, από το 1500 ως το 2000*. Τόμος Β', Αθήνα, Αξιωτέλλης, 1990.
- Kissinger Henry, *Διπλωματία*, Αθήνα, Λιβάνης, 1995.
- Mazower Mark, *Κυβερνώντας τον Κόσμο. Η Ιστορία μιας Ιδέας*. Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2012.
- Mazower Mark, *Σκοτεινή Ήπειρος. Ο Ευρωπαϊκός Εικοστός Αιώνας*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2004.
- Mearsheimer John, *Η Τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008.
- Paret Peter, επιμ. *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής από τον Μακκιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή*, Αθήνα, Τουρίκης, 2004.
- Roberts J. M., *Παγκόσμια Ιστορία*, Τόμος Β', Αθήνα, Οδυσσέας, 2002.

- Watson Adam, *Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010.
- Young John, *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991*, Αθήνα, Πατάκης, 2014.
- Zinn Howard, *Ιστορία του λαού των Ηνωμένων Πολιτειών*, Αθήνα, Αιώρα, 2009.

Ελληνική

- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος & Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές σχέσεις*, Αθήνα, Ποιότητα, 1999.
- Βαληνάκης Γ. Γ. & Μπότσιου Κ. Ε., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, Αθήνα, Επίκεντρο, 2008.
- Βοσκόπουλος Γεώργιος, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, Εκφράσεις Ισχύος, Αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας*, Αθήνα, Ποιότητα, 2012.
- Καιρίδης Δημήτριος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική αντεπανάσταση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2008.
- Καρβουναράκης Θεοδόσιος και Κουτσανδρέα Μαρία, επιμ. *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2012.
- Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη Γιάννα, *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991)*, Αθήνα, Gutenberg, 2012.
- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα ως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008.
- Κουσκουβέλης Ηλίας, *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο. Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική*, Αθήνα, Ποιότητα, 2001.
- Μαγουλάς Αντώνιος, *Η ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι ρίζες του Αμερικάνικου Ονείρου. 1600-1990*, Αθήνα, Ακίδα, 1997.
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικάνικο Πολιτικό σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*, Αθήνα, Ποιότητα, 2006.
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2009.
- Τριανταφύλλου Δ, Υφαντής Κ και Χατζηβασιλείου Ε, επιμ. *Διεθνείς Σχέσεις, Σύγχρονη Θεματολογία και Προσεγγίσεις*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2008.
- Τσακαλογιάννης Πάνος, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία. Από την Βασιλίη στον 21^ο Αιώνα. Τόμος Β΄*, Αθήνα, Εστία, 2008.
- Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, Αθήνα, Πατάκης, 2006.